

DİÇOD

DİSİPLİNERARASI ÇOCUK HAKLARI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Yıl/Year:3 Sayı/Issue:6 2023

e-ISSN: 2757-9107

DİSİPLİNLERARASI ÇOCUK HAKLARI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Journal of Interdisciplinary Research on Children's Rights

e-ISSN: 2757-9107

DERGİNİN SAHİBİ

Doç. Dr. Yasemin MAMUR IŞIKÇI

SAYI EDİTÖRÜ

Doç. Dr. Nurullah ÇALIŞ

TÜRKÇE DİL EDİTÖRÜ

Doç. Dr. Müzeyyen ALTUNBAY

YABANCI DİL EDİTÖRÜ

Doç. Dr. Nurullah ÇALIŞ

EDİTÖRLER KURULU

Prof. Dr. Azize Serap TUNÇER
Çankırı Karatekin Üniversitesi

Prof. Dr. Betül KARAGÖZ YERDELEN
Giresun Üniversitesi

Prof. Dr. Emine Efe ÖZEL
Akdeniz Üniversitesi

Prof. Dr. Emine ERATA
Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa ÖNEN
İnönü Üniversitesi

Prof. Dr. Reyhan Ayşen WOLFF
Giresun Üniversitesi

Prof. Dr. Selma KARATEPE
İstanbul Gelişim Üniversitesi

Prof. Dr. Songül SALLAN GÜL
Süleyman Demirel Üniversitesi

Prof. Dr. Önder KUTLU
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Prof. Dr. Claudia MAIER-HÖFER
Evangelische Hochschule Darmstadt

Prof. Dr. Rebekka Bending
Hochschule für angewandte Pädagogik

Doç. Dr. Aliye BULUT
Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üni.

Doç. Dr. Aslıhan ARDIÇ ÇOBANER
Mersin Üniversitesi

Doç. Dr. Handan ÖZCAN
Sağlık Bilimleri Üniversitesi

Doç. Dr. Hayriye ŞENGÜN
Bayburt Üniversitesi

Doç. Dr. Filiz Tufan EMİNİ KURTULUŞ
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Doç. Dr. Müzeyyen ALTUNBAY
Giresun Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet SAĞLAM
İnönü Üniversitesi

Doç. Dr. Mustafa KOCAOĞLU
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Doç. Dr. Özge METİN ASLAN
Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi

Doç. Dr. Özkan SAPSAĞLAM
Yıldız Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Seydi Ahmet SATICI
Artvin Çoruh Üniversitesi

Doç. Dr. Yalçın KANBAY
Artvin Çoruh Üniversitesi

Assoc. Prof. Ana Cristina BACIU
Babeş-Bolyai University, Romania

Dr. Sarah COOMBS
University of Suffolk, England

Dr. Ana JOVIĆ
Lazić Faculty of Law Osijek, Josip Juraj
Strossmayer University, Croatia

Dr. Öğr. Üyesi Ahu ÖZTÜRK
Bursa Uludağ Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Burcu KÜÇÜK BİÇER
Gazi Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Esmeray ALACADAĞLI
Bayburt Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Murat ARTUÇ
Adnan Menderes Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Semih SÜTÇÜ
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal
Hizmet Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Süheyla ERİKLİ
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Dr. Aykut Can DEMİREL
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Dr. Canan DURAL TASOUJİ
Mersin Üniversitesi

Dr. Fatih GÜLER
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Dr. Harika UÇAR
Gazi Üniversitesi

Dr. Seda ÇARIKÇI
Milli Eğitim Bakanlığı

Dr. Oktay TATLICIOĞLU
Dicle Üniversitesi

KAPAK TASARIMI

Dr. Öğr. Üyesi Selahattin YILMAZ

Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırmaları Dergisi hakemli bir dergidir. Yayımlanan yazıların tüm sorumluluğu yazarlara aittir. Dergide yayınlanan makaleler kaynak gösterilmek suretiyle kullanılabilir.

ASOS
indeks

Dergimiz ASOS Index tarafından taranmaktadır.

İletişim: dicod.editor@gmail.com

Yıl: 3 Sayı: 6

e-ISSN: 2757-9107

YAYIN POLİTİKASI

1. Eğitim, sağlık, hukuk, siyaset bilimi, kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, felsefe, psikoloji, sosyoloji, tarih, iletişim, teknoloji, mimarlık, sanat, spor, iktisat, edebiyat, dil başta olmak üzere çocuk hakları ve çocukluk kültürü ile ilgili konular derginin kapsamını oluşturmaktadır.
2. Makale değerlendirme sürecinin tüm aşamaları Dergipark sistemi üzerinden yürütölmektedir. Başvuru sürecinden itibaren tüm aşamalarda gerekli belgelerin iletilmesi, yazışmaların sağlanması, bilgilendirmelerin yapılması için tüm taraflar sadece bu sistemden yararlanacaktır.
3. Dergiye gönderilecek aday makaleler için yazarların benzerlik raporlarını aşağıdaki belgelerle birlikte iletmeleri gerekmektedir. Benzerlik oranı %20'den fazla olan çalışmalar herhangi bir işleme gerek kalmaksızın yazara iade edilir.
4. Dergiye gönderilen çalışmalarla ilgili değerlendirme sürecinin başlatılabilmesi için ilk işlem ön incelemenin gerçekleştirilmesidir. Bu incelemede çalışmanın yayın politikasında belirtilen koşulları sağlayıp sağlamadığı belirlenir. Bu aşamadan geçemeyen çalışmalar reddedilir.
5. Dergiye sunulan tüm çalışmalar çift kör hakem sistemi ile değerlendirilir. Hakem değerlendirmelerinin çelişmesi veya yetersiz bulunması halinde Yayın Kurulu ek hakem değerlendirmelerine başvurabilirler.
6. Hakemler tarafından düzeltme istenen çalışmalar, yazarlar tarafından gözden geçirildikten sonra aynı hakemlerin incelemesine yeniden sunulur. Bu aşamada hakemler tarafından yeterli bulunmayan çalışmalar reddedilir.
7. Dergide yayımlanacak çalışmalarla ilgili nihai karar Yayın Kuruluna aittir.
8. Makale değerlendirme süreci en fazla iki ayda tamamlanır.

HAKEM LİSTESİ

Doç. Dr. Müzeyyen ALTUNBAY
Giresun Üniversitesi

Doç. Dr. Hatice CİVELEK
Anadolu Üniversitesi

Doç. Dr. Çağla YİĞİTBAŞ
Giresun Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Veli KUTAY
Giresun Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Tolga ÇIKRIKÇI
Giresun Üniversitesi

Dr. Erol IŞIKÇI

Öğr. Gör. Bayram DELEŞ
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Uzm. Seda KILIÇ
Üç Boyut Özel Eğitim ve Rehab. Merk.

İÇİNDEKİLER

Araştırma Makalesi

Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ders Kitaplarının Çocuk Hakları Açısından İncelenmesi

Binnur YILDIRIM HACİBRAHİMOĞLU, Fatma ALİCANOĞLU73-85

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Etik Eğilimlerinin Çocuk Hakları Tutumlarına Etkisi

Müge TAMKAN, Çağla YİĞİTBAŞ86-98

Bibliyometrik Yöntem ve İçerik Analiziyle Halk Sağlığı Perspektifinden Çocuk İşçiliği Çalışmalarının Uluslararası Literatürdeki Durumu

Çağla YİĞİTBAŞ99-114

Derleme Makalesi

Çocuk Refahı

Emine ARSLAN KILIÇOĞLU, Engin GÜNEŞ115-128

CONTENTS

Research Article

Examination of The Textbooks of Child Development and Education in Vocational High School in Terms of Children's Rights

Binnur YILDIRIM HACİBRAHİMOĞLU, Fatma ALİCANOĞLU73-85

The Effect of Preschool Teachers' Ethical Tendency on Attitudes on Children's Rights

Müge TAMKAN, Çağla YİĞİTBAŞ86-98

Examining the Child Labor Studies in the International Literature through Bibliometric Method and Content Analysis from a Public Health Perspective

Çağla YİĞİTBAŞ99-114

Review Article

Child Welfare

Emine ARSLAN KILIÇOĞLU, Engin GÜNEŞ115-128

SUNUŞ

Değerli Okurlar,

Bu sayımızda, çocuk gelişimi ve eğitimi alanında önemli katkılar sunan dört dikkat çekici makaleyi sizlerle paylaşmanın heyecanını yaşıyoruz. Her biri, çocukların yaşam kalitesini ve haklarını merkeze alan bu çalışmalar, akademik literatürde önemli bir boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

"Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ders Kitaplarının Çocuk Hakları Açısından İncelenmesi" başlıklı ilk makalemiz, eğitim materyallerinin çocuk hakları bağlamında nasıl şekillendiğini derinlemesine incelemektedir. Bu çalışma, eğitimcilerin ve politika yapımcıların ders kitaplarını oluştururken çocuk haklarına ne derece önem verdiklerini sorgulamaları için önemli bir kaynak sunmaktadır.

İkinci makalemiz "Çocuk Refahı", toplumun en hassas üyelerinden biri olan çocukların refahı üzerine yoğunlaşarak, onların sağlık, eğitim ve genel yaşam koşullarının iyileştirilmesi için gereken stratejileri tartışmaktadır.

Üçüncü çalışmamız, "Okul Öncesi Öğretmenlerinin Etik Eğilimlerinin Çocuk Hakları Tutumlarına Etkisi" konusunu ele alarak, öğretmenlerin etik yaklaşımlarının çocuk haklarına olan tutumları üzerindeki etkisini araştırmaktadır. Bu makale, eğitim alanında çalışan profesyoneller için değerli içgörüler sağlamaktadır.

Son olarak, "Bibliyometrik Yöntem ve İçerik Analizi Yolu ile Halk Sağlığı Perspektifinden Çocuk İşçiliği Çalışmalarının Uluslararası Literatürdeki Durumunun İncelenmesi" başlıklı makalemiz, küresel bir sorun olan çocuk işçiliğini, sağlık açısından değerlendirmekte ve bu alandaki akademik literatürü kapsamlı bir şekilde analiz etmektedir.

Bu sayıdaki her makale, çocukların refahı ve hakları konusunda derinlemesine bir bakış açısı sunarken, aynı zamanda bu alanda daha fazla araştırma yapılması için ilham verici olmayı hedeflemektedir. Umarız bu sayı hem akademik hem de pratik alanda çocukların yaşamını iyileştirmeye yönelik çalışmalara katkıda bulunur.

Doç. Dr. Yasemin MAMUR IŞIKÇI

Dergisi Sahibi

PRESENTATION

Dear Readers,

In this issue, we are thrilled to share with you four outstanding articles that offer significant contributions in the field of child development and education. Each of these works, focusing on the quality of life and rights of children, aims to fill a crucial gap in academic literature.

The first article, titled "An Examination of Child Development and Education Textbooks from a Children's Rights Perspective," thoroughly investigates how educational materials are shaped within the context of children's rights. This study serves as an important resource for educators and policymakers to scrutinize the extent to which they consider children's rights in the creation of textbooks.

The second article, "Child Welfare," concentrates on the welfare of one of the most vulnerable members of society – children. It discusses strategies necessary for improving their health, education, and overall living conditions.

The Our third work, "The Impact of Ethical Tendencies of Preschool Teachers on Their Attitudes Towards Children's Rights," explores how teachers' ethical approaches influence their attitudes toward children's rights. This paper provides valuable insights for professionals in the educational field.

Lastly, the article titled "Examining the Child Labor Studies in the International Literature through Bibliometric Method and Content Analysis from a Public Health Perspective," assesses the global issue of child labor from a health standpoint and comprehensively analyzes the academic literature in this field.

Each article in this issue offers a deep perspective on the welfare and rights of children while also aiming to inspire further research in this area. We hope this issue contributes to efforts aimed at enhancing the lives of children, both academically and practically.

Assoc. Prof. Yasemin MAMUR IŐIKŐI

Journal Owner

ÇOCUK ÇALIŞTAYI BİLDİRGESİ

Giresun Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü Çocuk Hakları İl Komitesi ile Giresun Üniversitesi Çocuk Hakları Uygulama ve Araştırma Merkezi işbirliğiyle Cumhuriyetin 100. yılına özel olarak 20 Kasım Dünya Çocuk Hakları Günü kapsamında gerçekleştirilen “Yüzde Yüz Çocuk Çalıştayı”nın sonuç bildirgesi çocuklar tarafından kamuoyuyla paylaşılmıştır.

Giresun Üniversitesi Çocuk Hakları Uygulama ve Araştırma Merkezi öğretim üyeleri Doç. Dr. Yasemin Mamur Işıkkı, Doç. Dr. Çağla Yiğitbaş, Dr. Öğr. Üyesi Selahattin Yılmaz ile Dr. Öğr. Üyesi Fatma Hürrem Sünney’in katkı sunduğu çocuk çalıştayı sonuç bildirgesinde çocuklar temel haklarına ilişkin topluma önemli mesajlar verdi.

ÇOCUK ÇALIŞTAYI BİLDİRGESİ

Bizler arkadaşlarımız ile birlikte katılımcı olarak yer aldığımız yüzde yüz çocuk çalıştayında “Çocuğun Katılım Hakkı, Çocuğun Korunma Hakkı, Çocuğun Değeri, Çocuğun Gelişim Hakkı ile Çocuğun Sağlık ve Yaşama Hakkı” başlıklarını tartıştığımız bildirimizi sizlerle paylaşıyoruz.

1. Ailede sevgi ile büyüyen çocukların özgüvenli ve akran zorbalığına maruz kalmadan sosyal benliklerini geliştirdiğini ve aile bağlarının güçlendiğinin farkındayız. Lütfen sevginizi belli etmekten çekinmeyin.
2. Anne babalarımızın, çocuklarına yetebilme noktasında kaygı ve stres içinde olduğunu biliyoruz. Sevgili anne babalarımız kaygı ve korkularınızı azaltmanızı ve her zaman her koşulda yanınızda olduğumuzu bilmenizi istiyoruz.
3. Çocuk sahibi olmanın mental olarak yorucu ve endişe verici olduğunun farkındayız. Birbirimizi her koşulda desteklemenin psikolojik doyum sağladığını bilmenizi istiyoruz.
4. Geleceğin teminatının çocuklar olduğunun farkındayız. Sosyal beceri ve potansiyelimizin yüksek olduğunun bilinci ile çocukları, ihtiyaç duydukları kaynak ve imkanlarla daha fazla buluşturmanızı talep ediyoruz.
5. Sevgili büyüklerimiz kendimizi daha fazla güvende hissedebilmemiz için sokakta başı boş bir şekilde sürü ile dolaşan sokak hayvanlarına karşı önlem almanızı bekliyoruz.
6. Eve tek başımıza dönmek zorunda kaldığımızda sokaklarda karanlık ve ıssız olan yerlerde daha fazla aydınlatma yapmanız ve güvenlik önlemlerini arttırmanız bizi daha fazla güvende hissettirecektir.
7. Yaşadığımız bölgenin coğrafi şartlarının Doğal afetlere neden olduğunun bilinci ile, doğal afetler nedeniyle oluşacak zararın en aza indirilmesi ve bununla daha fazla mücadele etmenizi talep ediyoruz.
8. Çocuklar olarak geleceğimiz ile ilgili çok erken yaşlarda karar vermemiz bekleniyor. Bu durum birçoğumuzun kaygı düzeyini arttırmakta ve sağlıklı karar almamızın önüne geçebilmektedir. Erken yaşta ya da yönlendirilerek vereceğimiz kararların bizi mutlu edip etmeyeceğini bilememekteyiz. Bize daha fazla kendimizi tanıma fırsatı vermeniz gerektiğini düşünüyoruz.
9. Sağlık problemi yaşayan epilepsi hastası arkadaşlarımızın cadde, sokak ve binalarda yanıp sönen keskin ışıklardan etkilendiğini bilmenizi isteriz. Bu konuda gerekli hassasiyeti göstereceğinizi beklemekteyiz.
10. Sosyal medyada uygulanan sanal zorbalıklara karşı endişe duymaktayız. Bu konuda güvenlik önlemlerini arttırmanızı ve yardım mekanizmalarını arttırmanızı beklemekteyiz.
11. Çocuklar olarak kendimizi her koşulda rahatlıkla ifade edebilmeyi, fikirlerimizin önemsenmesi, anlaşılmasını ve iyi bir dinleyici olmanızı talep ediyoruz.
12. Eğitim hayatımızda bireysel farklılıklarımızın, yeteneklerimizin ve hobilerimizin dikkate alınarak eğitim- öğretim müfredatın yenilenmesini talep ediyoruz.
13. Ezberci olmayan, bizi mekanikleştirmeyen, yorum ve analiz yeteneğimizi ön plana çıkartacak, uzun

ders saatlerinin olmadığı dersler talep ediyoruz.

14. Fiziksel ve zihinsel gelişimimiz için önemli olan beden eğitimi derslerine yeteri kadar önem verilmediğini düşünüyor haftalık ders sayılarının artırılmasını talep ediyoruz.
15. Hem yaşadığımız şehrin küçük olması hem de ekonomik sebeplerden kaynaklı kültür ve sanat faaliyetlerinden yeteri kadar yararlanamıyoruz. Bu konuda siz değerli büyüklerimizden destek bekliyoruz.
16. Öğrencilerin kendi aralarında sadece fikirlerini dile getirebildiği, katılım haklarını sonuna kadar kullanabildikleri, haklarını savunabildikleri ortamların oluşturulmasının önemine dikkat çekmek ister ve desteklerinizi beklemekteyiz.
17. Sağlık kurumlarından yararlanma noktasında fırsat eşitliğinin olmadığını sağlık hizmetinden yararlanma noktasında il merkezindeki koşulların ilçelere göre daha iyi olduğunu ve aynı koşulların uzak ilçelerde yaşayan çocukların da sağlık hakkında yeteri kadar yararlanması gerektiğini savunuyoruz.
18. Sevgili okul idarecilerimiz okul ders saatlerinin çok uzun olması ve okullarda sosyal kulüplerin aktif olmaması sosyalleşmemizi ve işbirliği yapmamızı güçleştiriyor. Ders dışı etkinlikler yapabilmek için daha fazla zaman alan talep ediyoruz.

Saygıdeğer büyüklerimiz ve sevgili arkadaşlarımız

Biz çocukları da birey olarak kabul edip bizi ilgilendiren her konuda fikirlerimizi almanızı haklarımızı savunmamız için bize destek olmanızı bekliyoruz.

Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ders Kitaplarının Çocuk Hakları Açısından İncelenmesi*

Binnur YILDIRIM HACİBRAHİMOđLU¹

Fatma ALİCANOđLU²

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geliş Tarihi : 09/08/2023

Makale Kabul Tarihi : 30/11/2023

Anahtar Kelimeler: Çocuk Hakları, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Ders Kitapları, Meslek Lisesi

ÖZET

Bu araştırmada, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi bünyesinde yer alan çocuk gelişimi ve eğitimi alanı ders kitapları çocuk hakları açısından incelenmiştir. Çocuk gelişimi ve eğitimi ders kitaplarındaki metinler ve görsellerin Çocuk Hakları Sözleşmesindeki haklara ne düzeyde yer verdiğini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Bu kapsamda, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi çocuk gelişimi ve eğitimi bölümünün tüm sınıf düzeylerinde okutulan ders kitapları incelemeye alınmıştır. Verilerin analizinde frekans ve içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde, çocuk gelişimi ve eğitimi ders kitaplarının metinlerinde en fazla korunma ve yaşama haklarına yer verdiği, katılım ve gelişim haklarının en az değinilen haklar olduğu tespit edilmiştir. Kitapların görsellerinde ise en çok korunma hakkına ilişkin görseller bulunmuştur. Araştırmada, korunma hakkı kapsamında barınma, ihmal ve istismardan korunma; yaşama hakkı kapsamında sevgi ve güven, temel hak, eğlenme ve oyun oynama alt kategorilerine yönelik bulgulara ulaşılmıştır.

Examination of The Textbooks of Child Development and Education in Vocational High School in Terms of Children's Rights

ARTICLE INFORMATION

Submission Date : 09/08/2023

Accepted Date : 30/11/2023

Keywords: Children's Rights, Child Development and Education, Course Textbooks, Vocational High School

ABSTRACT

In this research, child development and education textbooks taught at Vocational and Technical Anatolian High School were examined in terms of children's rights. In this study, which aims to determine how the texts and images in child development and education textbooks include the rights in the children's rights convention, document analysis, one of the qualitative research methods, was used. In this context, textbooks taught at all grade levels of the Vocational and Technical Anatolian High School child development and education department were examined. Frequency and content analysis were used to analyze the data. The findings obtained from the research showed that the rights to protection and survival were included the most in the texts of child development and education textbooks, while the rights to participation and development were the least mentioned. In the images of the books, images related to the right to protection were mostly found. It was observed that within the scope of the right to protection, shelter, protection from neglect and abuse were reflected, while love and trust, fundamental rights, having fun and playing games were reflected in the scope of the right to life.

1. Giriş

¹ MEB Öğretmen, e-posta: fatmaalicanoğlu@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-3917-2937

² Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi, e-posta: binnury@gmail.com, ORCID:0000-0002-6471-6054

*Bu çalışma birinci yazarın, ikinci yazar danışmanlığında tezsiz yüksek lisans programı dönem projesi dersinden üretilmiştir.

Çocuk hakları, çocukları uygun koşullarda yetişmeleri için yaşama, eğitim, korunma gibi temel gereksinimlerini karşılamayı hedefleyen haklar olarak tanımlanmaktadır (Büyükalın ve Harmankaya, 2019). Çocukluk döneminin biyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan kendine özgü bir yaşam dönemi olduğunun kabul edilmesi ile birlikte çocukların temel haklarının olduğu görüşü ortaya konmaya başlamıştır (Yücel ve Işıklı, 2018). Bu durum Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) ile evrenselleşmiştir. Sözleşmeyi imzalayan ülkeler de çocuk haklarını sağlamayı ve korumayı kabul etmişlerdir (Uçuş, 2013). Çocuk hakları ile dünya üzerindeki tüm çocukların temel hak ve ödevlerini bilmesi, her türlü ihmal ve istismardan korunmaları, ekonomik, sosyal ve kültürel olarak haklarının düzenlenmesi amaçlanmıştır (İnal ve Kızıltepe, 2020).

Sözleşmenin ayırım gözetmeden tüm çocukları kapsamı, çocukların yüksek yararı gözetilerek her çocuğun yaşama, hayatta kalma ve gelişme hakkı olması ve çocukla ilgili her konuda çocuğun düşüncesinin dikkate alınması sözleşmenin genel ilkeleri arasındadır. Aynı zamanda sözleşmedeki maddeler çocukların haklarının güvence altına alınması için yaşama, gelişme, korunma ve katılım olmak üzere dört alanda ele alınmıştır. Hayatta kalma hakkı, beslenme, barınma ve sağlık hizmetlerine erişimi kapsayan çocuğun hayatını devam ettirmesi için gerekli temel ihtiyaçlarını kapsar. Gelişme hakkı, eğitim, dinlenme, kültürel faaliyetler, bilgiye erişim, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü gibi çocukların performanslarını en üst düzeyde sergileyebilmesi için neye gereksinim duyduğunu içermekte; korunma hakkı mülteci çocukları da kapsayarak çocukların her türlü istismar, ihmal ve sömürüden korunmalarını kapsamaktadır. Katılım hakkı ise, çocukların buldukları ortamlarda düşüncelerini dile getirme ve ilgili konu hakkında konuşma yetkisinde olmalarına ilişkin rol ve sorumluluklara sahip olduklarını barındırmaktadır (UNICEF, 2007).

Sözleşmenin kabulünden sonra, ilerleyen yıllarda haklara yönelik girişimler, yasal süreçlerin dışında eğitsel bir girişime doğru ilerlemiştir. 1994 yılında BM Genel Kurulu, 1995 yılından başlayarak 2004'e kadar sürecek on yıl süreli BM İnsan Hakları Eğitimi oluşturmuştur. Bu eğitimin temel ilkesi, çocukların kendi haklarını, başkalarının haklarını öğrenmeleri ve bu hakların aktif savunucuları olarak belirtilmiştir. Aynı zamanda bu eğitim ile okulların ve öğretmen eğitiminin, insan haklarını ve uluslararası standartları vurgulamaları gerektiği öne çıkmıştır. Bu durum, haklar üzerine okullarda müfredat, eğitim standartları ve öğretimsel materyalleri de kapsayacak eğitimleri ortaya koymuştur (Meyer vd., 2010; Suárez, 2007; Suárez vd., 2009).

Çocuk haklarına ilişkin toplumsal bir bilincin oluşturulabilmesi için başta çocuklar olmak üzere toplumdaki her bireyin bu konu hakkında bilgi sahibi olması önemli görülmektedir. Çocukların sahip oldukları haklara ilişkin rollerini öğrenmeleri ve hakların onların yaşam kalitelerini artıracığı konusunda farkındalık oluşturmak gerekmektedir. Çocukların yaşamında haklara saygıyı ve haklarını aramayı öğrenmeleri için hakların eğitimine ilk olarak çocuğun kendi yaşamından örneklerle başlanması ve daha sonra sınıf ve okul ortamında çocuk haklarının hayata geçirilmesi teşvik edilmelidir. Çocuk hakları ile ilgili örgün eğitim sisteminin kademelerinde verilecek olan düzenli bir eğitim, çocuk haklarının tanıtılması ve korunması konusunda farkındalığı artırarak etkili bir demokratik sisteme ulaşmak için de önemli bir adım olarak görülmektedir (Uçuş, 2013). Bu nedenle çocuk hakları eğitiminde okullara önemli görevler düşmektedir. Özellikle küçük yaş grubu çocuklara yönelik eğitim ortamlarında öğretmen, yönetici gibi hizmet sunan kişiler için, haklar konusunda bilgilendirilmelerinin yanısıra okul ortamında haklar özümsemek üzere uygulamalara ve davranışları yansıtılmalıdır. Bu nedenle, erken çocukluk eğitiminde yer alan kişiler, çocuklara haklara ilişkin aktarmayı amaçladıkları görüşleri onlara rol model olarak sergilemeleri gerekmektedir (Martinez-Bello vd., 2020).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Avrupa Birliği ülkeleri arasında Türkiye'nin çocuk nüfus oranının %26,9 ile en yüksek olduğu ülke olduğunu belirtmiştir (TÜİK, 2022). Aynı zamanda ilgili raporda Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) örgün eğitim verilerinde eğitim kademelerine göre okul tamamlama oranlarında yıllar bazında bir artış olduğu belirtilerek, 2019-2020 eğitim-öğretim yılı verilerine göre ilkokul tamamlama oranı %98,6, ortaokul %97,7 ve ortaöğretim tamamlama oranının ise %70,3'e yükseldiği açıklanmıştır (TÜİK, 2021). Bu veriler, bizlere çocuk hakları konusunda öğrencilere başta bilgilendirme çalışmaları olmak üzere okullarda önemli sayıda öğrenciye

ulaşılabilirliğini göstermektedir. Okullarda uygulanan eğitim programlarının, öğrenenlerin öğrenme sürecindeki deneyimlerine yön vermek, gereksinim duyulan bilgi, değer ve becerileri kazanmaları ve bütüncül bir biçimde gelişimlerini desteklemek için öğrenenlere rehberlik etmek amacıyla geliştirildiği belirtilmiştir (Yakar, 2016). Bu kapsamda çocuk hakları öğretimine, programlarındaki mevcut derslerin içeriğinde ya da ayrı bir ders olarak yer verilmesi, öğrencilerin bilinçlendirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu dersler aracılığıyla çocuklar haklarını bilmelerinin yanı sıra, haklarını koruma ve geliştirmeleri desteklenecektir (Çelik, 2020; Kepenekçi, 2000).

Okulda sürdürülen eğitim süreçlerinde ders kitaplarının önemli bir payı bulunmaktadır. Ülkemizde ulaşılabilirlik ve teknolojik olanakların yeterli olmaması ve öğretimin gerçekleştirilmesini kolaylaştırmasından dolayı ders kitapları yaygın olarak kullanılmaktadır (Çakır, 2013). Ders kitapları, eğitimde uygulanan programların hedeflerini gerçekleştirmek için öğrenciye bilimsel bilgileri planlı ve düzenli biçimde aktaran bir öğretim materyali olarak tanımlanmaktadır (Aydemir, 2017; Şahin, 2008). Metin ve görsellerden oluşan ders kitapları, öğrenmenin önemli bir desteği ve temel eğitim araçları olarak işlev sergilemektedir (Brugelles ve Cromer, 2009). Ders kitapları, çocuk hakları eğitiminde de ulaşılması kolay, ekonomik ve kullanışlı materyaller arasında değerlendirilebilir. Ders kitaplarında metin içeriklerinin yanı sıra sunulan görsel öğeler de öğrenmeyi kolaylaştırması açısından önemli görülmektedir (İşeri, 2014; Türkben, 2019). Ders kitaplarında en çok karşılaşılan görsel öğe olarak resimler, hem tek başına hem de metin ile birlikte ele alındığında ilgili konuyu tamamlayan, açıklayan hatta bazı durumlarda metne yeni anlamlar yükleyen bir uyaran olduğu belirtilmektedir (Sever, 2013). Kılıç (2003) kitaplardaki resimlemelerin çocuklarda anlatılan konuyu daha kolay kavramlarına yardımcı olduğunu, güzel-çirkin, iyi-kötü gibi değerlerin ayırımını yapmalarına, toplumsal ilişkilere farklı bakış açıları ile bakabilmelerine olanak sağladığını açıklamıştır.

Çocukların kitaplardaki görsellerden yararlanması, doğru-yanlış kavramını geliştirip bakış açısı kazanması çocuk haklarına uygun hazırlanmış kitaplarla daha doğru ve etkili olacaktır. Haklara sahip olmayan ya da haklarından haberdar olmayan çocukların, kendi değerleri ve toplum değerlerine sahip çıkmaları, sağlıklı bir toplum bilinci oluşturmaları güçleşmektedir. Bu noktada ders kitapları, çocuğa hak, sorumluluk, eşitlik, adalet, barış, demokrasi ve özgürlük gibi birçok kavramın öğretiminde kolaylık sağlamaktadır (Alpay, 2019).

Ortaöğretim düzeyinde çocuk haklarına ilişkin bilgilerin ediniminde özellikle Mesleki ve Teknik Anadolu liselerinin çocuk gelişimi ve eğitimi alanının önemli olduğu düşünülmektedir. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Alanı MEB Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü'ne bağlı alanlardan biridir. Çocuk gelişimi ve eğitimi alanı, mesleki ve teknik eğitim uygulamaları içinde erken çocukluk ve özel eğitim alanını kapsayarak bu alanlarda ihtiyaç duyulan nitelikli ara eleman yetiştirmektedir. Erken çocukluk eğitiminin zorunlu eğitim kapsamına alınması, öneminin farkındalık yaratması bu alanda nitelikli personel ihtiyacını doğurmuştur ve alanda çalışanların teorik ve uygulamaya yönelik bilgi ve becerilerini geliştirmeleri ihtiyacı doğmuştur. Bu nedenle çocuk gelişimi ve eğitimi alanını tamamlayan öğrencilerden doğum öncesinden başlayarak 0-72 ay normal gelişim gösteren ve özel gereksinimli çocukların gelişimsel özelliklerini bilmeleri ve bu özelliklere ilişkin etkinlikler, materyaller hazırlama, çocuk ruh sağlığı ve çocukla iletişim kurma gibi alanlarda bilgi, beceri ve yetkinlikleri kazanmaları amaçlanmaktadır (MEB, 2017). Alanın öğretim programı kapsamında öğrencilerden beklenen amaçlardan bir diğeri ise, çocuk hakları kapsamında güvenli alanlar oluşturmaya yönelik yöntemleri ve çocuk ihmal ve istismarının önlenmesi konularında kendini geliştirmeleridir (MEB, 2017). Programdaki öğrenciler için en önemli öğretim materyalleri, Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan ve birimin internet sayfasında elektronik olarak erişilebilen ders kitaplarıdır. Program dört yıl sürelidir ve öğrenciler son öğretim yılında işletmelerde meslek eğitimi dersi kapsamında toplam 24 saat olmak üzere üç gün, belirledikleri dala (erken çocukluk eğitimi ya da özel eğitim) göre kurumlarda uygulama yapmaktadırlar (MEB, 2017). Dolayısıyla dört yıl boyunca 0-6 yaş grubu çocuklarla ilgili hem teorik hem de uygulamalı eğitim alan çocuk gelişimi ve eğitimi öğrencilerinin çocuk haklarını bilmeleri, sahip oldukları bilgileri savunmaları ve uygulamaya dönüştürmede öncü olmaları hizmet sundukları alanlar için önem arz etmektedir.

Yükseköğretim kurulu ulusal tez merkezi sistemi ve dergipark üzerinden ders kitaplarında çocuk haklarını ele alan sosyal Bilgiler ders kitapları (Sucu, 2020), ortaokul Türkçe ders kitapları (Çelik, 2020), insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi ders kitabı (Buğday ve Küçüköğlü, 2017) ve ilköğretim Türkçe ders kitapları (Nayır ve Karaman-Kepenekçi, 2011) olmak üzere sınırlı sayıda çalışma tespit edilmiştir. Bu doğrultuda araştırmada, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi çocuk gelişimi ve eğitimi alanının tüm sınıf düzeylerinde okutulan meslek dersi kitaplarının çocuk hakları açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Çocuk gelişimi ve eğitimi alanında öğrenim gören ya da bu programı tamamlayan bireylerin, çocuk hakları konusunda bilgi sahibi olmaları hizmet sundukları alanlarda çocuğa ve çocuğun yakın çevresine katkı sağlayacaktır. Dolayısıyla öğretimleri süresince kullandıkları ders kitaplarının çocuk hakları açısından incelenmesi, bu konudaki yeterli ve yetersiz olunan alanları gösterecektir. Bu nedenle çalışmada, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi çocuk gelişimi ve eğitimi alanının tüm sınıf düzeylerinde okutulan meslek dersi kitaplarının çocuk hakları açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

2. Yöntem

Bu çalışmada, çocuk gelişimi ve eğitimi alanı ders kitaplarındaki metinler ve görsellerin çocuk hakları açısından incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmada bir nitel araştırma yöntemi olarak doküman inceleme modeli kullanılmıştır. Doküman inceleme modeli, araştırma probleminin doğrudan dokümana odaklandığı durumlarda araştırma yapılan durumlarla ilgili bilgi içeren kayıtlar, belgeler gibi yazılı materyallerin incelenmesini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

2.1. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırmanın verilerini, 2020-2021 eğitim-öğretim yılında çocuk gelişimi ve eğitimi alanında okutulan meslek dersleri alan kitapları oluşturmaktadır. Bu kapsamda, toplam 13 ders kitabı incelenmiştir. Kitaplara ilişkin bilgi Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Ders Kitaplarının İsimleri ve Okutuldukları Sınıf Düzeyleri

Ders kitabı	Sınıf düzeyi
Çocuk Ruh Sağlığı Anne Çocuk Sağlığı Müzik ve Dramatik Etkinlikler Atölyesi	Dokuzuncu sınıf
Çocuk Gelişimi Anne Çocuk Sağlığı Çocuk Ruh Sağlığı Erken Çocukluk ve Özel Eğitim Kurumları Dramatik Etkinlikler	Onuncu sınıf
Erken Çocuklukta Program Yetersizlik Türleri ve Kaynaştırma Oyun ve Oyuncak	On birinci sınıf
Erken Çocuklukta Öz Bakım Çocukla İletişim	On ikinci sınıf

2020-2021 eğitim-öğretim yılından itibaren çocuk gelişimi ve eğitimi alan derslerinin dokuzuncu sınıftan itibaren okutulmaya başlanmasıyla birlikte Tablo 1’de görüldüğü üzere “Çocuk Ruh Sağlığı” ve “Anne Çocuk Sağlığı” dersleri hem dokuzuncu sınıfta hem de bir üst sınıf düzeyinde yer almıştır. İnceleme kapsamına alınan ders kitaplarına Meslekî ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü’nün web sayfasından (<https://mtegm.meb.gov.tr>) ulaşılabilmektedir. İlgili ders kitapları ayrıca yayınevleri tarafından okullara basılı olarak da sunulmaktadır. Yapılan incelemede ilgili kitapların basılı halinden yararlanılmıştır. Elektronik ortamdaki kitaplar ve basılı kitaplardaki tüm içerik ve görseller aynı olmakla birlikte sadece sayfa numaralarına ilişkin farklılıklar bulunmaktadır.

Araştırma verilerinin analizinde, içerik analizi ve frekans kullanılmıştır. Bu çalışmada verilerin çözümlenmesinde öncelikle her bir ders kitabı okunmuştur. Daha sonra genel kavramsal bir yapı oluşturmak için ocuk Hakları Sözleşmesi'nde çocuklara tanınan "yaşama hakkı, gelişme hakkı, katılım hakkı ve korunma hakkı" olmak üzere dört temel hak öncelikle ele alınmış ve bu haklar kategori olarak belirlenmiştir. Bu haklar kapsamında sözleşmede yer alan ilgili maddelerle ilişkilendirmeler yapılarak alt kategoriler oluşturulmuştur. Alanyazında yer alan (elik, 2020; Pembegül, 2019; Sucu, 2020) alışmalardan yararlanılarak kontrol listesi hazırlanmıştır. Oluşturulan kontrol listesine sözleşmede yer alan bazı maddeler dahil edilmemiştir. Çalışmada "18 yaşına kadar her insanın ocuk sayıldığını içeren madde 1; hakların hepsinin tüm çocukları kapsadığını içeren madde 2; çocuğun yüksek yararını temel alan madde 3; devletin sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla tüm imkanları kullanmasını belirten madde 4" yer almamıştır. Ayrıca, sözleşmeyle birlikte çocuklara tanınan hakların uygulanma süreci, yürürlükte olması ve kontrolünün sağlanmasıyla ilgili maddeleri içeren 41. ile 54. madde arasındaki hükümler dahil edilmemiştir. Bu kapsamda araştırmada toplam otuz altı maddenin kullanımları incelenmiştir.

Metin içeriklerinin ocuk haklarını yansıtıp yansıtmadığını belirlemek için analiz birimi "cümle" olarak belirlenmiştir. Kodlamalarda her cümlede açık ve örtük sunulmuş olan haklara ilişkin ifadelerin, açıklamaların ne kadar sıklıkta kullanıldığı saptanmaya çalışılmıştır. Kodlamalar tamamlandıktan sonra veri setinde bütünlük sağlayan kodlar aynı kategoride birleştirilmiştir. Aynı zamanda kitaplardaki tüm görseller de incelenerek ocuk hakkını içeren görseller veri olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda araştırmada ocuk gelişimi ve eğitimi alanı ders kitaplarında yer alan en az 64 en çok 394 sayfa olmak üzere ortalama 181 sayfa ve 1448 görsel incelenerek değerlendirilmiştir. Araştırmanın raporlaştırma sürecinde dokümanlardan doğrudan alıntılar yapılarak bulgular desteklenmiştir. Bu araştırmada, kavramsal çerçeveden yararlanılarak kategoriler oluşturulmuş ve araştırmacılar ile birlikte bu araştırmadan bağımsız başka bir araştırmacı tarafından verilerin analizi ve bulgular değerlendirilmiştir. Araştırmacılar tarafından görüş birliğine ve farklılıklarına dayanan durumlar incelenmiş ve farklılık gösteren kodlar üzerinde çalışılmıştır (Yıldırım ve şimşek, 2013). Bu süreçte uzmanların görüş birliği Miles ve Huberman modeli (1994) güvenirlik katsayısı ile hesaplanmış ve %96 kodlama yüzdesine ulaşılmıştır (Patton, 2002). Aralarında anlamlı ilişki bulunan kodlar belirlenen ocuk hakları kategorilerine göre bir araya getirilmiştir.

3. Bulgular

3.1. ocuk Gelişimi ve Eğitimi Ders Kitaplarının Metinlerine Ait Bulgular

Araştırma kapsamında meslek lisesi ocuk gelişimi ve eğitimi alanında dokuz, on, on birinci ve on ikinci sınıflarda okutulan ders kitaplarının metin içerikleri, yaşama, gelişme, katılım ve korunma hakkı olarak belirlenen dört alt kategori bakımından incelenmiştir. ocuk gelişimi ve eğitimi alanı ders kitaplarının metinlerinde elde edilen bulgular Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. ocuk Haklarına İlişkin Metin İçeriklerinin Dağılları

Temalar	9.sınıf	10.sınıf	11.sınıf	12.sınıf	Toplam
	(f)	(f)	(f)	(f)	(f)
Yaşama hakkı	13	21	6	-	40
Gelişme hakkı	9	12	3	-	24
Korunma hakkı	20	27	2	-	49

Araştırma Makalesi					
Katılım hakkı	8	6	6	-	20
Toplam	50	66	17		

Tablo 2’de görüldüğü üzere, sınıf düzeylerine göre çocuk gelişimi ve eğitimi ders kitapları metinlerinde çocuk haklarına yönelik kategoriler incelendiğinde “korunma hakkı” en çok yer alan hak olarak tespit edilmiştir. Bunu sırasıyla “yaşama hakkı”, “gelişme hakkı” ve “katılım hakkı” izlemektedir. Metin içeriklerinin sınıflara göre dağılımı ele alındığında dokuzuncu ve 10. sınıfta “korunma hakkı”, 11. sınıfta “yaşama ve katılım hakkı” ile ilgili metinlerin alan kitaplarında en çok kullanılan haklar olduğu tespit edilmiştir. 12. sınıfta ise çocuk haklarına ilişkin hiçbir cümle ve ifadenin yer almadığı tespit edilmiştir. Tablo 3 ve Tablo 4’te yaşama, gelişme, katılım ve korunma haklarına ilişkin tespit edilen alt kategoriler örnek alıntılar ile gösterilmiştir.

Tablo 3. Yaşama ve Gelişme Haklarına İlişkin Kategoriler

Kategoriler	Alt Kategoriler	Örnek Alıntılar
Yaşama hakkı	Sevgi ve Güven	“... yetersizlikten etkilenmiş çocuklarda diğer insanlarla sosyal ilişki kurmak ve bunu sürdürmek, çevresi tarafından sevgi ve değer görmek, beğenilmek istemektedirler. Bu onların en doğal hakkı olduğu gibi...” (<i>Yetersizlik ve kaynaştırma, 11.sınıf, s.35</i>).
	Temel hak	“Her çocuğun, sağlıklı yaşam yerlerine erişim hakkı vardır.” (<i>Çocuk ruh sağlığı, 9. sınıf, s. 140</i>) “Sözleşmenin 6. maddesine göre her çocuk esas yaşam hakkına sahiptir.” (<i>Çocuk ruh sağlığı, 10. sınıf, s.84</i>)
	Eğlenme ve Oyun Oynama	“Çocukların oyun oynama haklarını koruyacak tüm tedbirlerin alınması gerekmektedir.” (<i>Erken çocuklukta program, 11.sınıf, s.18</i>) “Oyun materyalleri yardımıyla çocuklar sosyal kuralları, başkalarının haklarına saygı duymayı...” (<i>Çocuk gelişimi, 10. sınıf, s.312</i>)
Gelişme hakkı	Engelli çocuklar	“Görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencilerin kullanacağı araç-gerecin ona sağlanması da onun en doğal hakkıdır.” (<i>Yetersizlik ve kaynaştırma, 11.sınıf, s.35</i>)
	Eğitim hakkı	“... 28. Maddesi ile hiçbir ayırım gözetilmeksizin bütün çocukların eğitim hakkına sahip olduğu belirtilmekte...” (<i>Çocuk ruh sağlığı, 9. sınıf, s.56</i>) “Kız çocuklarının okutulmaması ... çocuk hakları ihlallerine çarpıcı bir örnektir.” (<i>Çocuk ruh sağlığı, 10. sınıf, s.81</i>)

Tablo 3’te görüldüğü üzere ders kitaplarında sevgi ve güven, yaşam standartları, eğlenme ve oyun oynama olmak üzere yaşam hakkında üç alt kategori tespit edilmiştir. Yaşama hakkına ilişkin, çocukların oyun oynayarak sevgi ve güven içerisinde büyümeleri, yaşamak için temel haklar, sosyal güvenlik, sağlık hizmetleri gibi sağlıklı yaşamayı destekleyecek metin içerikleri elde edilmiştir. Gelişme hakkına ilişkin ise, engelli çocukların eğitimi ve eğitim hakkı alt kategorileri tespit edilmiştir. Engelli çocukların hakları, cinsiyet, ırk gibi ayrımlar gözetmeden tüm çocukların desteklenerek eğitim alma hakkı, gelişme hakkına ait tespit edilen metinleri kapmaktadır.

Tablo 4. Korunma ve Katılım Haklarına İlişkin Kategoriler

Kategoriler	Alt Kategoriler	Örnek Alıntılar
-------------	-----------------	-----------------

Araştırma Makalesi

Korunma hakkı	Barınma hakkı	“Her çocuğun tehlikelerden korunma, zarar görmeme ve barınma hakkı vardır.” (<i>Çocuk Ruh Sağlığı, 9. sınıf, s.135</i>)
	İhmal/istismardan korunma	“... kız çocuklarının başlık parası adı verilen ücret karşılığında evlendirilmesi, çocuk hakları ihlallerine çarpıcı bir örnektir.” (<i>Çocuk Ruh Sağlığı, 10.sınıf, s.81</i>) “...fiziksel, psikolojik veya cinsel istismara karşı korunma gibi haklarının hepsini birden tanımlamakta kullanılan evrensel kavramdır.” (<i>Çocuk ruh sağlığı, 9. sınıf, s. 131</i>).
Katılım hakkı	Düşüncelerini ifade etme	“Çocuklara etkinliklerde istediği rolü alma veya durumu canlandırma konusunda karar verme hakkı verilmelidir.” (<i>Müzik ve dramatik etkinlikler atölyesi, 9. sınıf, s.137</i>) “Oyunları nerede, kiminle, ne ile ve nasıl oynayacaklarına çocuklar karar verirler.” (<i>Oyun ve oyuncak, 11. sınıf, s.79</i>)

Korunma hakkına ilişkin barınma ve ihmal ve istismardan korunma alt kategorileri elde edilmiştir. Bu alt kategoriler kapsamında örnek alıntılarda görüldüğü üzere, çocuğa yönelik fiziksel, duygusal, cinsel yönden çocuğun zarar görmesi ve çocuk üzerinden ekonomik kazanç sağlama korunma hakkı teması altında değerlendirilmiştir. Ders kitaplarında çocukların düşüncelerini özgürce ifade etmesi, bir konu hakkında karar verme hakkı katılım hakkı kapsamında değerlendirilmiştir.

3.2. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ders Kitapları Görsellerine Ait Bulgular

Çocuk gelişimi ve eğitimi alanı ders kitaplarındaki görseller çocuk haklarına yönelik incelendiğinde tüm kitaplar içerisinde sadece “Çocuk Ruh Sağlığı” ders kitabında haklar kapsamında görseller tespit edilmiştir. Bu kapsamda iki görsel dokuzuncu sınıf, 10 görsel ise onuncu sınıf çocuk ruh sağlığı ders kitabında belirlenmiştir. Bu görsellerin dokuz tanesi ihmal ve istismarı, üç tanesi ise yaşam, eğitim ve barınma hakkını temsil etmektedir. Bu doğrultuda görsellerde en çok öne çıkan hak, korunma hakkı olarak belirlenmiştir.

Şekil 1. Çocuk ruh sağlığı 10 sınıf ders kitabı, s.104

Şekil 2. Çocuk ruh sağlığı 9. sınıf ders kitabı, s.150

Şekil 3. Çocuk ruh sağlığı 10.sınıf ders kitabı, s.85

Ders kitaplarında yer alan görsellere ilişkin örnekler incelendiğinde, Şekil 1'de küçük yaşta bir kız çocuğunun gelin olduğu başka bir ifadeyle çocuk gelinlere yönelik bir görsel bulunmaktadır. Bu görsel, çocuk istismarını önleme başlığı ile sunulmuştur. Şekil 2 ise çocuk istismar türleri olarak tanımlanarak görsel üzerinde çocuk haklarına ilişkin metin yer almıştır. Görselin üzerinde, çocuk istismarına yönelik bir duyum alındığında mağdurun şikayetçi olup olmaması dikkate alınmaksızın yetkili birimlere bildirilmesi gerektiği ve çocuğun korunması, istismarın önlenmesi için bunun yasal bir zorunluluk olduğu ele alınmıştır. Şekil 3'te ise eğitim hakkı başlığı altında okul çocukları temsil edilmiştir.

4. Tartışma

Bu çalışmada, çocuk gelişimi ve eğitimi alanı ders kitaplarının çocuk hakları açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla doküman inceleme yöntemi ile ders kitaplarında yer alan metinler ve görseller yaşama, gelişme, korunma ve katılım hakları ele alınarak detaylı biçimde ele alınmıştır.

Araştırma bulgularına göre, kitaplardaki metin içeriklerinde çocuk hakları kapsamında en çok korunma hakkına yer verilmiş ve bu hakkı yaşama hakkı izlemiştir. Görsellerde ise korunma hakkı en çok tespit edilen haktır. Başka bir ifadeyle, çocuk gelişimi ve eğitimi alanında okuyan meslek lisesi öğrencilerinin ders kitaplarında korunma ve yaşama hakkı ile en çok karşılaştıkları sonucuna varabiliriz. Çocuğun her türlü ihmal ve istismara maruz kalması, barınma problemleri gibi korunma hakkına giren olumsuz durumlar çocukların ruh sağlığını etkileyebilecek etkenlerdir. Bu nedenle korunma hakkının hem metin hem de görsel olarak, çocuk ruh sağlığı ders kitabında en çok yer alması, ilgili dersin içeriği ile ilişkili görülmektedir. Korunma ve yaşama hakkı incelenen ders kitaplarında en çok yer verilen haklar olmalarına rağmen, bu haklara ilişkin alıntılardan da görüldüğü üzere çok genel ifadelerin olduğu söylenebilir. Araştırma kapsamında çocukların özel yaşama saygı, kültürünü, inancını yaşama, savaştan korunma, kimliğin korunması, mülteci çocuklar gibi farkındalık kazandıracak hak maddelerine rastlanmamıştır.

Gelişim ve katılım hakkı metinlerde en az tespit edilen hak olarak tespit edilmiştir. Katılım hakkı, çocuğun kendi hayatı ya da bulunduğu ortamda söz hakkına sahip olması, görüşlerinin önemsenmesi yönünde toplumsal hayata katılımında önemli bir haktır. Bir diğer hak gelişim hakkı ise, çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesini, kültürel ve eğitimsel gereksinimlerinin karşılanmasını amaçlamaktadır. Bu nedenle, hem gelişim hem de katılım hakkının incelenen ders kitaplarında daha az yer verilmesi, hem meslek lisesi öğrencilerinin kendi haklarını öğrenmesi hem de hizmet sundukları alanlara bu bilgileri sunmaları açısından olumsuz bir durum olarak görülmektedir. Elde edilen bu bulgular, Çelik (2020)'in çalışmasındaki yaşama hakkı bulguları ile örtüşmektedir. Çelik (2020) tarafından ortaokul düzeyinde okutulan Türkçe ders kitaplarında çocuk haklarına yer verilme düzeyi incelenmiştir. Çalışmanın önemli bulguları arasında, Türkçe ders kitaplarında çocukların gelişme ve yaşama hakları ile ilgili metinlere daha çok yer verildiği, katılım ve korunma hakları ile ilgili metinlerin ise daha az olduğu açıklanmıştır. Bir diğer çalışmada ise, Karaman-Kepenekçi (2010) sosyal bilgiler ders kitaplarında çocukların sosyal haklarına yer verilme düzeylerini incelemiş, sosyal güvenlik hakkı, sağlık hakkı ve eğitim görme hakkının kitaplarda daha fazla yer aldığı dolayısıyla yaşama ve gelişme hakkının daha çok yer aldığı tespit etmiştir.

Ders kitaplarının incelendiği bir başka araştırma da (Sucu, 2020) benzer bulgular içermektedir. Araştırmada, dördüncü sınıftan başlayarak beşinci, altıncı ve yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitapları incelenmiştir. Araştırma bulguları, dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitabının diğer sınıf düzeylerine göre çocuk hakları ile ilişkili içeriğe en çok sahip olan ders kitabı olarak tespit edilmiştir. Bu çalışmada da alt düzeydeki sınıfların ders kitaplarında çocuk hakları ile ilgili bilgilere daha çok yer verildiği, on ikinci sınıf ders kitaplarında haklara hiç yer verilmediği belirlenmiştir. Ayrıca Sucu (2020) sosyal bilgiler ders kitapları arasında tüm sınıflar düzeyinde dördüncü ve altıncı sınıf kitaplarında en az rastlanan ve beş ve yedinci sınıf ders kitaplarında hiç yer verilmeyen hakkın "Özel

gereksinimli çocukların hakkı” olduğunu belirtmiştir. Bu araştırma da ise gelişme hakkı az yer verilen hak olmasına rağmen alt kategorilerde engelli haklarına ilişkin ifadeler tespit edilmiştir.

Araştırma bulguları, Nayır ve Karaman-Kepenekçi (2011) çalışması ile ele alındığında, katılım hakkı açısından örtüşmektedir. Araştırmada ilköğretim Türkçe ders kitaplarında tüm üniteler içerisindeki yazınsal (şairler, öyküler, romanlar gibi) ve bilgilendirici metinler katılım hakları açısından incelenmiştir. Çalışmada altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf düzeyi ile karşılaştırıldığında küçük sınıf düzeyinde Türkçe ders kitaplarının katılım hakkı ile ilgili çok daha fazla yazılı ve bilgi içerikli metinler barındırdığı tespit edilmiştir. Çalışmada katılım hakkına ilişkin bulguların tespit edilmesinde ilköğretim düzeyi Türkçe dersi öğretim programında insan hakları ve vatandaşlık alanı ile ilgili ara disiplin alan kazanımlarının etkisi olduğu görülmektedir. Katılım hakkına ilişkin benzer bulgu bu araştırmada da tespit edilmiştir. Dokuzuncu sınıf düzeyinde katılım hakkının daha çok yer aldığı elde edilmiştir. Ancak çocuk hakları sözleşmesi madde 15 katılım hakkı ile ilgili olarak, çocukların bir araya gelerek dernek kurma ya da kurulu derneklere katılma hakkını vurgulamaktadır. Hem bu madde kapsamında hem de çocukların yargıya, medyaya, çevre korunmasına katılımları gibi katılım haklarını içeren metinlerin elde edilmemiş olması, hakları öğrenmede bir yetersizlik olarak kabul edilebilir.

Alanyazında ders kitaplarının dışında doküman incelemesi türünde hikaye ve öyküler üzerine yapılan çalışmalar karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmalardan ilki olan, Karaman Kepenekçi (2010) tarafından hazırlanan Türkiye’de çocuklara tavsiye edilen 100 temel eser okuma listesinde yer alan öykü türündeki metinlerde, çocuk haklarına nasıl ve ne düzeyde yer verildiğinin incelendiği çalışmada, gelişme ve yaşama haklarına, katılım ve korunma haklarından daha çok yer verildiğini tespit etmiştir. Martinez-Bello, Martinez-Rojas ve Lahuerta-Contell (2020) İspanya’da resmi ve özel okul öncesi eğitim kurumlarında 3-6 yaş arası çocukların eğitiminde kullanılan 60 adet ders kitabını çocuk hakları açısından incelemişlerdir. İncelenen kitaplarda, çocuk haklarına açık, net biçimde değinilmediği tespit edilmiştir. Kepenekçi ve Aslan (2011), çocuk hikâye kitaplarını çocuk hakları açısından inceledikleri çalışmada, gelişme ve yaşamsal haklara, katılım ve korunma haklarına göre daha fazla yer verildiğini belirtmişlerdir. Resimli çocuk kitaplarının incelendiği bir başka çalışmada (Büyükalın ve Harmankaya, 2019) resim ve anlatımlarda en çok yaşamsal hakların olduğu, bu hakkı sırasıyla gelişme, katılım ve korunma hakkının izlediği açıklanmıştır. Bağçeli Kahraman, Kartal ve Yıldız (2020) ise resimli çocuk kitaplarını inceledikleri çalışmada, diğer çalışmalardan farklı olarak katılım ve yaşama haklarına daha çok değinildiğini tespit etmişlerdir. Araştırmacılar, diğer çalışmalara göre bu farklılığın nedenini, çocuk edebiyatına verilen önemin artması, okul öncesi döneme hitap eden çocuk edebiyatı ürünlerinde yeniliklerin meydana gelmesi ve kitap sayılarının artması ile açıklamışlardır.

Aynı zamanda yapılan araştırmada sınıf düzeyleri açısından ders kitaplarında çocuk haklarına yer verilme düzeyi farklılık göstermektedir. Bu sonuç Merey (2012) ve Çelik (2020) çalışmalarıyla örtüşmektedir. Her iki araştırmada, incelenen ders kitaplarında çocuk haklarına değinmede sınıflar arasında bir paralellik söz konusu olmadığı tespit edilmiştir. Ortaokul seviyesindeki çocukların gelişimsel özellikleri dikkate alındığında, sınıf düzeyleri ilerledikçe çocukların hakları anlama, yorumlama gibi düşünme becerilerine daha çok önem verilmesi gerekirken, sınıf düzeyi büyüdükçe haklara yer verme düzeyinin azaldığı belirlenmiştir.

5. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, mesleki ve teknik anadolu lisesi, çocuk gelişimi ve eğitimi alanı tüm sınıf düzeylerinde okutulan 13 ders kitabındaki metinler ve görseller çocuk haklarına yer verilme düzeyi açısından incelenmiştir. Çalışma sonucu, sınıf düzeylerinde ders kitaplarında en çok korunma ve yaşama hakkına yer verildiğini, katılım ve gelişim hakkına ise daha az yer verildiğini göstermektedir. Çocuk haklarına ilişkin tüm toplumun bilinçli ve duyarlı olması için eğitim kademelerine büyük görev düşmektedir. Okul öncesi dönemden başlayarak her eğitim düzeyinde öncelikle eğitim programlarında ve ders kitaplarında çocuk haklarına yer verilmelidir. Özellikle meslek lisesi çocuk gelişimi ve eğitimi

alanı gibi doğrudan çocuğa ve aileye hizmet sunan bir bölümün çocuk hakları konusunda daha çok bilgi sahibi olması gerektiği düşünülmektedir. Çocuk gelişimi ve eğitimi alanı kapsamında yer alan mesleklerde, ara eleman yeterliğine sahip bireyler yetiştirilmesi, meslek lisesi çocuk gelişimi ve eğitimi bölümünün hedefleri arasındadır. Dolayısıyla bu bölümden mezun olduktan sonra öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin donanımlı bir bilgiye sahip olmaları, hizmet sundukları alanlara katkı sağlayacaktır. Bu nedenle, meslek lisesi çocuk gelişimi ve eğitimi bölümünde çocuk hakları ayrı bir ders kitabı olarak belirlenebilir. Aynı zamanda bu ders kitaplarının hazırlanmasında çocuk hakları alanında uzmanların sürece dâhil edilmesi sağlanmalıdır. Halihazırda var olan ders kitaplarında düzenlemeler yapılarak korunma ve katılım haklarına ilişkin içerikte ve görsellerde ayrıntılı ve destekleyici bilgiler sunulabilir. Yapılacak düzenlemeler sadece teorik bilgi ile sınırlı tutulmayarak ders kitapları içerisinde meslek lisesi öğrencilerine uygulamaya yönelik etkinlikler sunulmasının da destekleyici olacağı düşünülmektedir.

Araştırmaya İlişkin Etik Bilgiler

Araştırmada, doküman incelemesi yöntemi kullanılmasından dolayı etik kurul raporu bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Çatışma Beyanı

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Alpay, B. (2019). *Okul öncesi eğitimde kullanılan hikâye kitaplarının çocuk hakları açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize.
- Aydemir, M. (2017). Examination of middle school social sciences text books in terms of skills included in the middle school social sciences course curriculum. [Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarının ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan beceriler açısından incelenmesi]. *International Journal of Contemporary Educational Studies*, 3 (2), 1-17.
- Bağçeli Kahraman, P., Kartal, T. ve Yıldız, S. (2020). Resimli çocuk kitaplarında çocuk hakları. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 3 (2), 138-163. <http://doi.org/10.47935/ceded.801810>
- Brugelles, C., & Cromer, S. (2009). *Promoting gender equality through textbooks: A methodological guide*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- Büyükalın, F. S. ve Harmankaya, T. (2019). Ödüllü resimli çocuk kitaplarında çocuk haklarının incelenmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 48 (1), 769-791.
- Çakır, P. (2013). Türkçe ders kitaplarındaki öykülerin çocuğa görelilik ilkesi açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 8 (1), 1171-1180.
- Çelik, M. (2020). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarının çocuk hakları açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- İnal Kızıltepe, G. (2020). Çocuk haklarının tarihsel gelişimi. M. Can Yaşar & N. Aral (Ed.) *Çocuk hakları*, içinde (s. 21-43). Ankara: Vize Yayıncılık

- İşeri, K. (2002). *Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin ilköğretim programına uygunluğunun incelenmesi: Gösterge bilimsel bir betimleme*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- İşeri, K. (2014). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin metinsellik özellikleri. H. Ülper (Ed.), *Türkçe ders kitabı çözümlemeleri*, içinde (s. 91-110). Ankara: Pegem Akademi
- Karaman-Kepenekçi, Y. (2010). An analysis on children's rights in stories recommended for children in Turkey. *Journal of Peace Education*. 7(1), 65-83
- Kepenekçi, Y.K. (2000). *İnsan hakları eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kepenekçi, Y.K. ve Aslan, C. (2011). Ortaöğretim Türk edebiyatı ile dil ve anlatım ders kitaplarında insan hakları üzerine bir çözümleme. *Turkish Studies*, 6 (1), 476-494.
- Kılıç, A. (2003). *İlköğretim Türkçe ders kitaplarında resimleme-içerik ilişkisi üzerine bir inceleme: İlköğretim ikinci sınıf İçin Türkçe Ders Kitabı'nın tasarım ve resimlemesi*. (Sanatta Yeterlik Eseri Çalışması Raporu), Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Martinez-Bello, V., Martinez-Rojas, A. & Lahuerta-Contell, S. (2020). A critical analysis of the explicit and implicit treatment of human rights education in early childhood education textbooks. *Frontiers in Education*, 11.
- Meyer, J. W., Bromley P., & Ramirez, F. O. (2010). Human rights in social science textbooks: Cross-national analyses 1970–2008. *Sociology of Education*. 83 (2), 111-134. doi:10.1177/0038040710367936
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2017). *Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Anadolu Meslek ve Anadolu Teknik Programı çocuk gelişimi ve eğitimi alanı çerçeve öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi
- Merey, Z. (2012). Türkiye ve ABD'deki ilköğretim okullarında çocukların katılım haklarına yer verilme düzeyinin karşılaştırılması. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi-USBED*. 2 (2), 95-119.
- Merey, Z. (2016). *Çocuk hakları*. Ankara: Pegem Akademi
- Nayır, F. ve Karaman Kepenekçi, Y. (2011). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında çocukların katılım hakları. *İlköğretim Online*, 10 (1), 160-168.
- Patton, M.Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. London: Sage Publications, Inc.
- Pembegül, B. N. (2019). *TÜBİTAK tarafından çocuklara yönelik yayımlanan popüler bilim dergilerinin çocuk hakları açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Suárez, D. (2007). Education professionals and the construction of human rights education. *Comparative Education Review*, 51, 48–70.
- Suárez, D., Ramirez, F. O., & Koo, J-W. (2009). Globalization and the diffusion of innovations in education: The case of UNESCO associated schools. *Sociology of Education*, 82, 197–216.
- Sucu, E. (2020). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında çocuk haklarının analizi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sinop Üniversitesi, Sinop.
- Şahin, A. (2008). İlköğretim birinci sınıf Türkçe ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabının öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9 (3), 133-146.
- TÜİK (2021, Nisan). İstatistiklerle çocuk. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2020-37228>

- Türkben, T. (2019). Türkçe ders kitaplarındaki metin resimlerinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 650-672. DOI: 10.17679/inuefd.547841
- Uçuş Ş. (2013). *Çocuk hakları eğitimi programının hazırlanması ve değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- UNICEF (2007). Çocuk hakları ve gazetecilik uygulamaları: Hak temelli perspektif. Erişim adresi: <https://www.unicef.org/turkey/media/3966/file/%C3%87OCUK%20HAKLARI%20VE%20G AZETEC% C4%B0L% C4%B0K%20UYGULAMALARI%20HAK%20TEMELL% C4%B0%20PERSPEKT% C4%B0F.pdf>
- Yakar, A. (2016). Geleceğin eğitimi üzerine program ve tasarım modeli önerileri: "yaşamsal eğitim programları" ve "yaşamsal öğretim tasarımları. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3 (2), 1-15.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yücel, D. ve Işıkcı, G. (2018). Çocuk hakları sözleşmesi. Ş. Ceylan (Ed.) *Çocuk hakları*, içinde (s. 52-86). Hedef Yayıncılık.

Extended Summary

In this study, it was aimed to examine the vocational course books taught at all grade levels of Vocational and Technical Anatolian High School child development and education in terms of children's rights. Individuals who are studying in the field of child development and education or who have completed this program will contribute to the child and the child's immediate environment in the areas where they provide services if they have knowledge about children's rights. Therefore, examining the textbooks they use during their education in terms of children's rights will show the areas where they are sufficient and insufficient in this regard. For this reason, the aim of this study was to examine the vocational course books taught in all grade levels of Vocational and Technical Anatolian High School child development and education in terms of children's rights. Document analysis model as a qualitative research method was used in the study.

The data of this study consist of the field books of vocational courses taught in the field of child development and education in the 2020-2021 academic year. In this context, a total of 13 textbooks were analyzed. Since the 2020-2021 academic year, child development and education field courses have started to be taught from the ninth grade, as seen in Table 1, "Child Mental Health" and "Mother and Child Health" courses have been included both in the ninth grade and in the next grade level. The textbooks included in the review can be accessed from the web page of the General Directorate of Vocational and Technical Education (<https://mtegm.meb.gov.tr>). The relevant textbooks are also provided to schools in printed form by publishers. The printed version of the relevant textbooks was utilized in this study. Although all the content and visuals in the electronic and printed books are the same, there are differences only in page numbers.

Content analysis and frequency were used to analyze the data. In this study, each textbook was first read to analyze the data. Then, in order to create a general conceptual structure, the four basic rights recognized for children in the Convention on the Rights of the Child, namely "the right to life, the right to development, the right to participation and the right to protection", were taken into consideration and these rights were determined as categories. In the study, when the categories related to children's rights in the texts of child development and education textbooks according to grade levels were analyzed, "the right to protection" was found to be the most common right. This is followed by "right to life", "right to development" and "right to participation" respectively. When the distribution of text contents according to grades was analyzed, it was determined that the texts related to "the right to protection" in the ninth and 10th grades and "the right to life and participation" in the 11th grade

were the most frequently used rights in the field books. In 12th grade, it was found that there were no sentences or expressions related to children's rights.

In the textbooks, three subcategories were identified: love and trust, living standards, having fun and playing games. Regarding the right to life, textual content that supports healthy living, such as children's growing up in love and trust by playing games, basic rights to live, social security, and health services, were obtained. Regarding the right to development, the subcategories of education of children with disabilities and the right to education were identified. The rights of children with disabilities, the right of all children to receive education by supporting them regardless of discrimination such as gender, race, etc. cover the texts identified in the right to development.

Subcategories of shelter and protection from neglect and abuse were obtained for the right to protection. Within the scope of these sub-categories, as seen in the sample quotations, physical, emotional and sexual harm to children and economic gain from children were evaluated under the theme of the right to protection. In the textbooks, children's free expression of their thoughts and the right to make decisions about a subject were evaluated under the right to participation. When the visuals in the textbooks in the field of child development and education were analyzed in terms of children's rights, only the "Child Mental Health" textbook had visuals within the scope of rights

Raising individuals with intermediate staff competence in professions within the field of child development and education is among the goals of the vocational high school child development and education department. Therefore, after graduating from this department, students' having a well-equipped knowledge of children's rights will contribute to the areas they serve. For this reason, children's rights can be determined as a separate textbook in the vocational high school child development and education department. At the same time, it should be ensured that experts in the field of child rights are involved in the preparation of these textbooks. Existing textbooks can be revised to provide detailed and supportive information on the rights to protection and participation in content and visuals. It is thought that the arrangements to be made should not be limited to theoretical knowledge, but it would also be supportive to provide practical activities for vocational high school students in the textbooks.

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Etik Eğilimlerinin Çocuk Hakları Tutumlarına Etkisi *

Müge TAMKAN¹

Çağla YİĞİTBAŞ²

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geliş Tarihi : 17/10/2023

Makale Kabul Tarihi : 30/11/2023

Anahtar Kelimeler: Çocuk hakları, etik eğilim, okul öncesi öğretmeni, idealizm, görecelik

ÖZET

Araştırmanın amacı; okul öncesi öğretmenlerinin çocuk hakları farkındalığını, etik yaklaşımları çerçevesinde tespit etmek ve sosyo-demografik özelliklerinin fark oluşturup oluşturmadığını araştırmaktır.

Araştırma nicel türdedir. Veriler tanımlayıcı kesitsel yöntemle toplanmıştır. Veri toplamada Bireysel Bilgi Formu, Çocuk Hakları Tutum Ölçeği (ÇHTÖ) ile Etik Durum Ölçeği'nin (EDÖ) yer aldığı anket formu kullanılmış, $p<0,05$ istatistiksel anlamlılık düzeyi olarak kabul edilmiştir.

Katılımcıların %9,4'ünün lisansüstü eğitim aldığı, %3,3'ünün mesleğini sevmediği, %62,7'sinin çocuk hakları konusunda eğitim almamış olduğu, %39,1'inin çocuk haklarının ihlal edildiği düşüncesine sahip olduğu, %39,1'inin çocuk haklarının ihlal edildiği bir olaya tanıklık etmiş olduğu, %4,3'ünün çocuk haklarını ihmal etme davranışında bulunduğu belirlenmiştir. ÇHTÖ puan dağılımları üzerinde; çocukların haklarının ihlal edildiğini düşünüp/düşünmeme durumunun, çocuk haklarının ihlal edildiği olaya tanıklık edip /etmeme durumları fark oluşturmaktadır. EDÖ puan dağılımları üzerinde; cinsiyet, çocuk sahibi olup/olmama, çocuk haklarına yönelik eğitim alıp/almama durumu, değişkenleri fark oluşturmaktadır. Araştırmada ÇHTÖ ile EDÖ puanları arasında pozitif yönlü ve çok zayıf düzeyde ilişki bulunmuştur.

The Effect of Preschool Teachers' Ethical Tendency on Attitudes on Children's Rights

ARTICLE INFORMATION

Submission Date : 17/10/2023

Accepted Date : 30/11/2023

Keywords: Children's rights, ethical tendency, pre-school teacher, idealism, relativism Textbooks, Vocational High School

ABSTRACT

The purpose of the research is to determine the awareness of pre-school teachers regarding children's rights within the framework of their ethical approaches and investigate whether their socio-demographic characteristics make a difference.

The research is of a Quantitative method. Data were collected using a descriptive cross-sectional method. An questionnaire form was used to collect data, which included an Individual Information Form, the Children's Rights Attitude Scale (CRAS), and the Ethical Situation Scale (ESS). A statistical significance level of $p<0.05$ was accepted.

It was determined that 9.4% of the participants had post graduate education, 3.3% did not like their profession, 62.7% had not received education on children's rights, 39.1% believed that children's rights were violated, 39.1% had witnessed an incident where children's rights were violated, and 4.3% reported engaging in neglectful behavior towards children's rights. Regarding CRAS score distributions, the consideration of whether children's rights were violated or not, and whether they witnessed an incident of children's rights violation or not, make a difference. On the other hand, regarding ESS score distributions, variable ssuch as gender, having Children or not, receiving education on children's rights, make a difference. In the research, a positive and very weak relationship was found between CRAS and ESS scores.

¹ Okul Öncesi Öğretmeni, Giresun/Görece Cumhuriyet İlkokulu, Giresun/TÜRKİYE ORCID: 0000-0001-8245-0766

² Doç. Dr. Giresun Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Giresun/TÜRKİYE ORCID: 0000-0002-3789-1156

* Bu çalışma 22-24 Nisan 2022 tarih aralığında Antalya'da gerçekleştirilen 3. Dünya Çocuk Kongresinde tam metin sözel bildiri olarak sunulmuştur.

1. Giriş

Çocuklar, tarih boyunca toplumların öncelik verdiği önemli bir varlık olmuştur. "Çocuk" kavramına yüklenen anlam ve değer; toplumların sosyal ve kültürel gelişimine, organizasyon yapılarına ve toplum içindeki egemenlik koşullarına bağlı olarak şekillenir. Çocuk kavramı, kültürler ve hatta bilim dalları arasında farklı tanımlara sahip olabilir. Günümüzde her şeyin hızla değiştiği bir dönemde, çocuklar ve çocukluk ile ilgili kavramlar, çocukları algılama biçiminde, onlara yüklenen sorumluluklarda ve beklentilerde de değişikliklere yol açmaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu'nun (UNICEF) raporuna göre, çocuk; yaşla ve olgunlaşmayla gelişen ihtiyaçlara sahip bir birey olarak tanımlanır. Biyolojik olarak ergenlik döneminden önceki birey olarak kabul edilen çocuk, bu dönemde aileye bağımlı olduğu için birey olarak değerlendirilmez. (Kuyumcu, 2014).

"Hak" terimi, hukuki ve ahlaki bağlamda sıkça kullanılan bir ifadedir. Hukuk alanında, bireylerin doğuştan sahip oldukları kazanımları ifade eden haklar olarak tanımlanır. Aynı zamanda, hak kavramı, bireylerin bir şeyleri gerçekleştirmek için yetkilerine de atıfta bulunmaktadır. Haklar, hukuki olarak korunmakta ve sahiplerine bu korumadan yararlanma yetkisi vermektedir. Hak aynı zamanda sahip olunan çıkarlar ve özgürlükler olarak da tanımlanabilir. (Uçuş, 2013). Hak terimi genel anlamda dört başlık altında ve ayrı alanlarda tanımlanmaktadır;

- Ahlaki Anlam: Belirli eylemlerin ya da faaliyetlerin diğer insanlara zarar vermeden gerçekleştirilebilmesini ifade eder. Bu haklar toplumsal normlar tarafından şekillendirilir ve hiçbir hak sınırsız değildir.

- Siyasi Anlam: Vatandaşlık, seçme ve seçilme gibi hakları içerir.

- Hukuki Anlam: Hukuk sistemi içinde sahip olunan savunma, iddia, yasa önünde eşit olma gibi hakları kapsar.

- Ekonomik Anlam: İş veya bir meslek sahibi olma, mülk edinme ve ticaret yapma gibi ekonomik hakları içerir.

Hak kavramının varlığı, toplumsal bir düzenin oluşmuş olması gerekliliğine dayanmaktadır. Bu bağlamda, hak kavramı, örgütsel bir yapı olan devletin ortaya çıkışıyla birlikte gelişmiş; devlet, bireylerin doğuştan gelen hak ve özgürlüklerini tanıyarak, bu hakların korunması sorumluluğunu üstlenmiştir. İnsanlar, haklarının korunmasından memnun oldukları için, devletin belirli sınırlamalar getirmesine de rıza göstermişlerdir (Aydınlık, 2017).

İnsan hakları şemsiyesinin kapsamında olan Çocuk Hakları (ÇH) gelişen ve büyüyen bir alan olarak öne çıkmaktadır. Bilindiği üzere; insanın doğduğu andan itibaren birey olarak kabul edilmesi ve 18 yaşına kadar yaşama, gelişme, korunma ve katılma gibi evrensel haklara sahip olduğu genel bir kavram olarak ifade edilmektedir (Musaoğlu, 2012). Bu haklar, tüm dünya çocuklarının doğuştan sahip olduğu, eğitim, sağlık, barınma, fiziksel, psikolojik ve cinsel sömürüye karşı korunma gibi hakların toplamını temsil etmektedir (Uçuş, 2013). Çocuk Hakları, çocuklara bakış açısının pek çok bilim dalında, özellikle eğitim bilimleri, hukuk, sosyoloji ve psikoloji gibi alanlarda değiştiği bir süreçte giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne (ÇHS) göre, 18 yaşından küçük her birey çocuk olarak kabul edilir ve bu çocuklar doğuştan gelen haklara sahiptir. Geleceğin yetişkinleri olan çocuklar aynı zamanda insanlığın geleceği olarak kabul edilir ve bu nedenle korunmaları ve gelişimlerinin engellenmeden desteklenmeleri gereklidir (Ögeday, 2021).

Çocuklar temel haklarına bile genellikle yetişkinler aracılığıyla erişebilmektedir. Bu nedenle, çocuklara haklarına ilişkin eğitim verme görevi ilk olarak ailelere düşmektedir. Sonrasında ise bu noktada en önemli görev çocuğun eğitimde ilk adımlarının şekillendiği kurumlar olan okul öncesi eğitim öğretim alanlarındaki öğretmenler aracılığıyla gerçekleşmektedir (Koran, 2015). Genel olarak kabul edildiği üzere; çocuğun kişiliğinin şekillendiği, öğrenmenin en fazla gerçekleştiği dönem okul öncesi süreçtedir. Çocuk, doğduğu andan itibaren ailesinden temel eğitimi alır ve daha sonra ailelerin isteği doğrultusunda okul öncesi eğitim kurumlarında bu eğitime devam eder. Aileler ve okullar, çocukların haklarını öğrenmelerine ve kullanmalarına izin verdiğinde, kendi kararlarına ve işlere

katılma hakları tanındığında, kendilerini kontrol etme yeteneğini kazandırdığında, hedeflenen sonuçlara ulaşmış olacaktır (Başaran, 2005). Bu bağlamda okul öncesi öğretmenlerinin, çocukların gelişimine destek olma görevi hayati bir öneme sahiptir ve ÇHS bu konuda rehber niteliğindedir. Bu nedenle, çocukların hak ettikleri eğitimi alabilmeleri için gelişimlerini anlayan ve her durumda özen gösteren öğretmenlere ihtiyaç vardır (Pedük Bulut, 2015). Okul öncesi eğitim kurumlarında çocukların haklarının gözetilmesinde, öğretmen davranışlarının, öğrenme süreçlerinin uygulanmasının ve öğrenme ortamlarının etkili olduğunu söylemek mümkündür. Uçuş'un (2013) belirttiği gibi, çocukların demokratik süreçleri anlamaları ve anlamlandırmaları, çocuk haklarının okul ortamında hayata geçirilmesi ve çocukların haklara saygı duyma ve haklarını savunma anlayışını benimsemesiyle mümkün olur. Çocuklar için yalnızca ÇHS maddelerinin ezberlenmesi yetersizdir. Bu maddelerin içeriğinin programlara, eğitim ortamına ve öğretmen davranışlarına uygulanması, yaparak yaşayarak gerçekleşen öğrenme deneyimleriyle çocuklar üzerinde olumlu etkiler yaratır. Öğretmenler, çocukların haklarını anlayan ve savunan bireyler olarak yetişmelerini sağlamakla temel sorumluluğa sahiptirler. Ayrıca, çocukların yetişkinlerden farklı ihtiyaçları olduğunu vurgulamalı ve bu ihtiyaçların haklarla ilişkili olduğu anlatılarak demokratik bir öğrenme ortamı oluşturulmalıdır. Eğitimcilerin, sadece mesleki bilgi ve becerilerinin yanı sıra çocuk hakları konusunda da bilgili olmaları, çocuklara haklarını öğretmeye yönelik uygulamalar yapmaları ve herhangi bir hak ihlali durumunda çocukları korumaya yönelik tedbirler almaları gerekmektedir. Sınıf içinde çocukları toplumsallaştırma görevi öğretmenlere aittir. Okul öncesi eğitim, öğretmenin çocukların problemlerini anlamasını, çözüm üretebilmek için empati kurmasını ve bunları yaparken de ahlaki ve adil davranmasını gerektirir (Uçuş, 2013). Ahlaki ve adil davranma içeriğiyle de kabul gören etik, insan davranışlarını değerlendiren bir disiplindir ve insan eylemlerini iyi-kötü, doğru-yanlış açısından incelemekle ilgilidir. Temel etik tartışmaları, insan eylemlerinin ahlaki açıdan nasıl değerlendirileceği etrafında döner. İyi olanı ortaya koyma ve iyiliği yaratma, "eylemi" ahlaki açıdan değerli kılan şeydir (Akarsu, 1965). Etik, istenen bir yaşamın araştırılması ve anlaşılmasıyla başlar. Tüm faaliyetlerin ve amaçların yerli yerine getirilmesi, neyin yapılacağına veya yapılmayacağına, neyin isteneceğine veya istenmeyeceğine, neye sahip olunacağına veya olunamayacağına bilinmesini içerir.

Gelişme, ilerleme ve kalkınmanın temel taşı olarak eğitim, her alanda olduğu gibi büyük bir öneme sahiptir. Eğitimin temel amacı, bireylerin buldukları topluma uyum sağlamalarına yardımcı olmaktır. Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte, insanların etkileşim halinde oldukları ortamlar çeşitlenmiş, bu da insan hakları ve çocuk haklarına olan ilgi ve saygının artmasına neden olmuştur. Bu sebeplerle, eğitime erken yaşlarda başlanması ve yaşam boyu devam etmesi gereklidir (Şenlik, 2019). Yapılan araştırmalar, erken çocukluk dönemlerinde sağlanan zengin uyarıcı ortamın, anadilini kullanma yeterliliği, sayısal yetenekler, başarı güdüsü, iyi çalışma alışkanlıkları gibi okul öğrenmelerinin temelini oluşturduğunu göstermektedir. Bloom'un analizlerine göre, zihinsel gelişimin büyük bir kısmı dört yaşına kadar olan dönemde gerçekleşir. İlk yaşlarda dar ve sınırlı bir uyarıcı çevreden, zengin bir çevreye geçiş, zekâda önemli bir fark yaratabilir. Bu fark, ilerideki meslek hayatında işçi olmak ile profesyonel bir meslek sahibi olmak arasındaki ayrımı simgeler. Bloom'un araştırma sonuçlarına göre, çocukların 18 yaşına kadar gösterdikleri başarının büyük bir kısmı okul öncesi ve ilköğretim dönemlerindeki öğrenme ve eğitimleriyle ilişkilidir. Bu bulgular, öğrencilerin orta öğretim ve yükseköğretim kademesindeki başarı farklılıklarının, okul öncesi ve ilköğretim dönemlerindeki eğitimleriyle yakından ilişkili olduğunu göstermektedir (Senemoğlu, 2001).

Eğitim hakkı, bireylerin devletten ve toplumdan talep edebileceği temel bir hak olarak kabul edilmiş ve birçok uluslararası belgede tanımlanarak koruma altına alınmıştır. Bu hak, diğer temel haklar ve özgürlüklerle birlikte bölünmez bir bütünlük içinde ele alınmıştır ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde (ÇHS) de bu bölünmezlik ilkesine vurgu yapılmıştır. İnsan Hakları Bildirgesi'nin eğitim hakkını ele alan maddesinde, her bireyin eğitim hakkına sahip olduğu, zorunlu eğitimin ücretsiz olması gerektiği, teknik ve mesleki eğitimlerden tüm öğrencilerin yararlanması gerektiği, başarıya göre tüm öğrencilerin eşit muamele görmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu hükümler, eğitim hakkının evrensel bir ilke olarak kabul edilmesini sağlamak ve herkesin eşit fırsatlara erişimini güvence altına almak amacıyla taşınmaktadır (Aydınlık, 2017).

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 4., 28., 29. ve 42. maddeleri, çocuk hakları eğitiminin yasal temellerini oluşturmaktadır. 28. madde, herhangi bir ayırım gözetilmeksizin bütün çocukların eğitim hakkına sahip olduğunu belirtir ve eğitimin kalitesini belirleyen bir çerçeve sunar. 29. madde ise çocuk merkezli bir öğretme ve öğrenme modelini öngörür. Bu madde, öğrencilerin eğitim sürecine aktif biçimde katılabilecekleri, kendi sorunlarını çözebilecekleri, yaşam boyu öğrenerek doğru kararlar verebilecek özgüveni kazanabilecekleri bir yapıyı vurgular. Bu maddeler, çocukların eğitim haklarına ve bu hakların niteliğine odaklanarak, çocukların sadece eğitim almakla kalmayıp, aynı zamanda eğitim sürecine katılım, özgüven kazanma ve yaşam boyu öğrenme yetenekleri açısından desteklenmelerini sağlamayı amaçlamaktadır. (Fazlıoğlu, 2007). T.C Anayasanın 42. Maddesinde; “.....kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunlu ve parasızdır. Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır....” şeklinde ifadelerle eğitim hakkı güvenceye alınmıştır (<https://www5.tbmm.gov.tr/>).

Çocuk hakları ile ilgili eğitim, birçok uzmanın görüşüne göre okul öncesi eğitim çerçevesinde verilmelidir. UNESCO, bu görüşü destekleyerek çocuklara insan hakları eğitiminin, önyargılara sahip olmadan ve duyarlılıklarını yitirmeden verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu görüş, 40. Avrupa Konseyi Öğretmenler Toplantısı Semineri ve Avrupa Konseyi Bakanlar Toplantısı sonuç bildirgesinde de teyit edilmiştir. John Humfrey gibi uzmanlar da çocuklara insan hakları eğitiminin, çocuklar daha önyargılara sahip olmadan ve duyarlılıklarını yitirmeden verildiğinde daha etkili olacağını belirtmektedir. Diğer yazarlar da çocuklara bu yaşlarda verilen insan hakları ve genel konularla ilgili eğitimin en kalıcı olduğunu savunmaktadır. Hakların okul öncesi dönemden itibaren ailede, ardından okul öncesi kurumlarında, ve devamında ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimde öğretilmesinin, bu hakların kalıcı bir şekilde öğrenilmesini ve içselleştirilmesini sağlamak açısından önemli olduğu vurgulanmaktadır (Uçuş, 2013).

Tüm çocukların katıldığı okul ortamı, hakların öğrenilmesi ve sahiplenilmesi için bir sosyal çevre olarak kabul edilmektedir. Çocuğun sağlıklı bir şekilde büyüebilmesi, gelişebilmesi ve olumlu öğrenme tutumları geliştirebilmesi için nitelikli bilişsel uyarıcıların, zengin dil etkileşimlerinin, olumlu sosyal ve duygusal deneyimlerin çocuğa sunulduğu ve çocuğun bağımsızlığının desteklendiği bir ortamın oluşturulması gerekmektedir. Bu ise sağlıklı bir aile ortamı ve nitelikli okul öncesi eğitim ile mümkün olacaktır.

Yapılan araştırmalar, okul öncesi eğitimin çocuklara kurallara uyma, haklara saygı gösterme, bireysel farkları kabul etme ve sosyal bir birey olma gibi önemli özellikleri kazandırdığını ortaya koymaktadır. Bu eğitim, çocukların sosyal becerilerini geliştirirken aynı zamanda onların haklara olan duyarlılığını artırmakta ve toplumlarına daha aktif katılımlarını teşvik etmektedir (Banko, 2017). Okul öncesi eğitim aynı zamanda çocukların yaşama ve gelişme haklarını kullanmalarına fırsat sunar. Bu dönem, çocukların ahlaki ve sosyal değerleri öğrendikleri ve gelecekteki yaşamlarına taşıdıkları kritik bir evre olarak kabul edilir. Okul öncesi dönem sürecinde, çocuğa sunulan eğitimin niteliğinde bir dizi faktör etkilidir. Bu faktörler arasında sınıf ortamı, uygulanan program, fiziksel çevre, çalışan personel özellikleri, çocuğun ailesi ile personel arasındaki etkileşim ve öğretmen-çocuk etkileşimi yer almaktadır.

Bu unsurlar, çocukların sağlıklı bir gelişim süreci yaşamalarını ve temel ahlaki, sosyal değerleri benimsemelerini desteklemek adına büyük önem taşır. Aile, eğitimciler ve diğer çocuklarla etkileşimde bulunma, çocuğun kişisel ve sosyal becerilerini geliştirmesine yardımcı olabilir ve bu da onların yaşama ve gelişme haklarını daha etkin bir şekilde kullanmalarına olanak tanır (Ahmetoğlu & Acar, 2021). Bu süreç, çocukların empati, iş birliği, iletişim ve problem çözme gibi sosyal becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur. Ayrıca, erken yaşlarda öğrenmeye olan olumlu tutumları pekiştirerek, çocukların akademik başarılarına olumlu bir etki yapabilir. Tüm bu faktörler, çocukların topluma daha etkili bir şekilde katılımını ve daha sağlıklı bir yaşam sürmelerini destekler. Bu nedenle, okul öncesi eğitimin, çocukların gelecekte daha iyi birer birey ve vatandaş olmalarına yönelik önemli bir katkı sağladığı sonucuna varılmaktadır (Banko, 2017).

Okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan okul öncesi öğretmenleri, diğer öğretmenlik uygulamalarından farklı becerilere ve sorumluluklara sahiptir. Okul öncesi eğitimde, eğitim ortamının düzenlenmesi, hedeflerin belirlenmesi, öğrenme-öğretme faaliyetleri ve değerlendirme süreçleri diğer eğitim alanlarından farklıdır. Okul öncesi eğitiminde birçok olay ve durum aynı anda ve hızlı bir şekilde gerçekleşir, bu da okul öncesi öğretmenin çoklu görev ve sorumluluklarıyla başa çıkmasını gerektirir. Okul öncesi öğretmenleri, gün içinde plan dışı durumlarla karşılaşabilirler ve ani kararlar almak zorunda kalabilirler. Bu nedenle, okul öncesi öğretmenliğinde hızlı bir tempo söz konusudur. Ayrıca, öğretmenlerin teorik bilgilerinin yanı sıra kendi geçmiş deneyimlerinden, duygularından, öngörülerinden ve içsel kaynaklarından yararlanmaları önemlidir. Okul öncesi öğretmenliğinde, çocukların ailelerinden bilgi almak ve meslektaşları ile bilgi paylaşımı yapmak da önemli bir pratiktir. Bu sayede, öğretmenler çocuklara daha etkili bir şekilde rehberlik edebilir ve öğrenme ortamlarını daha iyi şekillendirebilirler (Duran, 2014).

Okul öncesi öğretmenleri karşılarında kendi hakkında karar veremeyen ve henüz bir yetişkin olmayan çocuklarla çalışmaktadırlar. Bu durum, okul öncesi öğretmenlerinin etik sorumluluklarını daha da artırır. Çünkü bu öğretmenler, çocuklar üzerinde doğrudan etkisi olan yetişkin figürleri olarak, çocukların gelişimine ve değer sistemlerine etki eden önemli bir rol oynamaktadırlar. Okul öncesi öğretmenleri sadece öğrencilerine model olmakla kalmaz, aynı zamanda velilere de model olur. Bu durum, öğrencilerin ev ve okul arasında bütünlük sağlamasına yardımcı olur. Öğretmenler, etik değerlere uygun davranışlar sergileyerek, çocuklara ve ailelerine pozitif örnekler sunarlar. Bu sayede, çocuklar değerli yaşam becerilerini ve ahlaki değerleri öğrenirken, aileler de bu sürece dahil edilir ve çocuklarının eğitimine daha etkin bir şekilde katılım sağlarlar (Uzun & Elma, 2012).

Bu araştırma, okul öncesi öğretmenlerinin çocuk haklarına yönelik bilgi, tutum ve davranışlarını etik eğilimleri çerçevesinde ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca, çocuk hakları tutumları ile etik eğilimleri arasındaki ilişkiyi belirleyerek, bu iki durum üzerinde etkili olan sosyo-demografik özellikleri tespit etmeyi ve öğretmenlerin çocuk haklarına yönelik görüşlerini etkileyen faktörleri belirlemeyi hedeflemektedir.

Bu araştırmanın önemli bir katkısı, okul öncesi öğretmenlerinin çocuk haklarına yönelik farkındalıklarını çözümlenmesi ve bu konuda farkındalık durumlarına ilişkin değerli veriler ortaya koyması olacaktır. Elde edilen sonuçların, eğitim fakültelerinde okul öncesi öğretmenliği programlarına ve okul öncesi öğretmenleri için mesleki etik kod oluşturulmasına katkı sağlaması beklenmektedir. Araştırmanın ulaşacağı bulguların, okul öncesi eğitim alanında çocuk haklarına ve etik konularına duyarlılık ve bilinç oluşturmak adına önemli bir adım olacağı düşünülmektedir.

2. Yöntem

Araştırmada nicel yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Türkiye'deki özel ve kamu eğitim kurumlarında çalışan okul öncesi öğretmenleri oluşturmuştur (N= 52461). Örneklem büyüklüğü %95 güvenirlilik aralığında %5 sapma ile 245 olarak hesaplanmıştır. Olası kayıplar nedeniyle hesaplanan büyüklüğün %20 fazlasına ulaşılmaya çalışılmış, araştırma 276 kişi ile tamamlanmıştır.

Olayın görülüş sıklığı incelenecek ise; evrendeki birey sayısı biliniyorsa örnekleme alınacak birey sayısını saptamak için $n = Nt^2pq/d^2(N-1) + t^2pq$ formülü kullanılır. Bu formülde (çalışmada kullanılan değerler parantez içinde verilmiştir): N: Evrendeki birey sayısı (52461); n: Örnekleme alınacak birey sayısı (245); p: İncelenen olayın görülüş sıklığı (olasılığı) (%20=0.20); q: İncelenen olayın görülme sıklığı (olasılığı) (%80=0.80); t: Belirli serbestlik derecesinde ve saptanan yanılma düzeyinde t tablosundan bulunan teorik değer (1.96); d: Olayın görülüş sıklığına göre yapılmak istenen \pm sapmayı (%5=0.05) göstermektedir. Araştırma öncesinde etik kurul izni alınmış (Sayı:E-50288587-050.01.04-72486) ayrıca ankete ekli bilgilendirme formu ile katılımcılar Helsinki Deklarasyonu kriterlerine uygun olarak bilgilendirilmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin en az 1 yıl deneyimli olmasına ve hekim tarafından tanısı konulmuş herhangi bir psikiyatrik hastalığa sahip olmamasına dikkat edilecektir. Küresel çapta devam

eden COVID-19 pandemisi ve izolasyon uygulamaları nedeniyle veriler basit seçkisiz yöntem ve google anket yöntemiyle toplanmıştır. Katılımcılara kartopu örnekleme yöntemiyle ve uzaktan erişim yoluyla ulaşılmıştır. Katılımcılar Helsinki Deklarasyonu kriterleri içinde veri toplama formunun üst kısmında yer alan bilgi metni ile bilgilendirilecek veriler "hekim tarafından tanısı konulmuş herhangi bir psikiyatrik hastalığı olmadığını bildiren gönüllü katılımcılardan" toplanacaktır.

2.1. Veri Toplama Araçları

Araştırmada literatür bilgisine uygun olarak geliştirilen anket formu kullanılmıştır. Anket formu 3 bölümden oluşmaktadır: Birinci bölüm katılımcının sosyo-demografik özelliklerini (yaş, cinsiyet, en son bitirdiği okul vb.) belirlemeye yönelik Bireysel Bilgi Formunu, ikinci bölüm Çocuk Hakları Tutum Ölçeğini, üçüncü bölüm ise Etik Eğilim Ölçeğini içermektedir.

Çocuk Haklarına İlişkin Tutum Ölçeği (ÇHTÖ): Katılımcıların çocuk haklarına yönelik tutumlarını ölçmek amacıyla kullanılan ölçek, 5'li Likert tipindedir ve Karaman Kepenekçi (2006) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, "Tamamen katılıyorum" (5), "Katılıyorum" (4), "Kararsızım" (3), "Katılmıyorum" (2), "Tamamen katılmıyorum" (1) şeklinde puanlanmaktadır. Toplamda 22 sorudan oluşan ölçekte en düşük puan 22, en yüksek puan ise 110 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin 2., 14. ve 15. maddeleri ters maddelerdir, yani puanlama tersine çevrilmektedir. Ölçekteki maddelerin madde toplam korelasyon katsayıları, 0,32 ile 0,61 arasında değişmektedir. Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı 0,85, yarı test güvenilirlik katsayısı ise 0,77 olarak belirlenmiştir. Bu değerler, ölçeğin güvenilirliğinin yeterli olduğunu göstermektedir. Güvenirlik katsayısının 0,70 ve üzeri olması, test puanlarının güvenilirliğinin kabul edilebilir düzeyde olduğunu gösterir (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2008). Böylece ölçeğin güvenilirlik açısından yeterli olduğu söylenebilir. Bu araştırmada için ise Cronbach Alpha değeri .90 olarak bulunmuştur.

Etik Durum Ölçeği (EDÖ): Etik Durum Ölçeği, bireylerin sahip oldukları etik düşüncelerin kendi yargıları üzerine etkisini ölçen bir araçtır. Ölçek, beşli Likert tipine göre hazırlanmış olup, idealizm ve görecelik (rölativizm) olmak üzere iki ana boyutu kapsayan toplam 20 sorudan oluşmaktadır. Her bir boyut 10 soru içermektedir. Ölçek, işletme ve eğitim alanında dünya genelinde farklı ülkelerde ve kültürlerde yapılan araştırmalarda yaygın olarak kullanılmıştır. Forsyth tarafından 1980 yılında geliştirilen ölçeğin Türkçe geçerlilik güvenilirlik çalışması, Yazıcı ve Yazıcı tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı 0,90 olarak bildirilmiştir. Bu değer, ölçeğin iç tutarlılık açısından yüksek güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir. Cronbach Alpha katsayısı, ölçeğin maddelerinin birbirleriyle uyumlu ve güvenilir bir şekilde ölçtüğünü ifade eder (Aslı & Yazıcı, 2010). Bu araştırmada için ise Cronbach Alpha değeri .75 olarak bulunmuştur.

2.2. İstatistiksel Analiz

Araştırma verileri istatistiksel bir program kullanılarak değerlendirilmiştir. Veriler, sayı ve yüzde olarak sunulmuştur. Nitel değişkenler arasında ki-kare testi uygulanmıştır. Bağımlı değişkenler için normallik analizleri yapılmış ve verilerin normal dağılıma uymadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle, iki yanıtlı değişkenler için Mann Whitney U testi, 3 ve daha fazla yanıtlı değişkenler için ise Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Nicel veriler arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için korelasyon testi uygulanmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi olarak $p < 0,05$ kabul edilmiştir, yani p değeri 0,05'ten küçükse, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu kabul edilmiştir.

3. Bulgular

Araştırmaya katılanların yaş ortalaması $37,72 \pm 6,80$ (min-max: 21-55) olup meslekte hizmet süresi ortalaması ise $12,96 \pm 5,99$ (min-max: 1-36)'dır. Ortalama çocuk sayısı 1,93'dür (min-max: 1-6).

Tablo 1. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri (N=276)

Sosyo-demografik özellikler		n	%
Yaş	30 yaş altı	41	14,8
	31-40 yaş arası	152	55,1
	41 yaş üstü	83	30,1
Cinsiyet	Kadın	269	97,5
	Erkek	7	2,5
Eğitim durumu	Üniversite	250	90,6
	Lisansüstü eğitim	26	9,4
Medeni durum	Bekar	52	18,8
	Evli	218	79,0
	Diğer (belirtmek istemeyen/ayrı yaşayanlar)	6	2,2
Çocuk sahibi olma durumu	Hayır	69	25,0
	Evet	207	75,0
Şu anda çalıştığı okul	Kamu kurumu	258	93,5
	Özel sektör	18	6,5
Mesleğini sevmeye durumu	Hayır	9	3,3
	Evet	267	96,7
Okulun bulunduğu bölgenin sosyoekonomik düzeyi	Alt düzey	60	21,7
	Orta düzey	202	73,2
	Üst düzey	14	5,1

Tablo 1’de görüldüğü üzere; katılımcıların %2,5’i erkektir, %9,4’ü lisansüstü eğitim almıştır, çocuk sahibi olanların oranı %75’tir. Tablo 2’de görüldüğü üzere; katılımcıların %97,1’i çocuk haklarının neler olduğunu bilmekte, %60,9’u çocuk haklarının ihmal edilmediğini belirtmiştir. Tablo 2’de görüldüğü üzere; öğretmenlerin çocuk haklarını bilme oranları yüksektir.

Tablo 2. Katılımcıların çocuk haklarına yönelik bilgi ve tutumları (N=276)

Özellikler		n	%
Çocuk haklarını bilme durumu	Hayır	8	2,9
	Evet	268	97,1
Çocuk hakları konusunda eğitim almış olma durumu	Hayır	173	62,7
	Evet	103	37,3
Size göre çocukların hakları ihlal edilmekte midir?	Hayır	168	60,9
	Evet	108	39,1
Çocuk haklarının ihlal edildiği bir olaya tanıklık etmiş olma durumu.	Hayır	190	68,8
	Evet	86	31,2
Kendiniz çocuk haklarının ihlal etme durumu yaşadınız mı?	Hayır	264	95,7
	Evet	12	4,3
Çocuk hakları ihlali konusundaki yasaları bilme durumu	Hayır	102	37,0
	Evet	174	63,0

Tablo 3’te görüldüğü üzere; katılımcıların yaş aralığı, çocuk sahibi olup olmama durumu ve katılımcının çalıştığı okulun bulunduğu bölgenin sosyoekonomik düzeyi değişkenleri çocuk haklarını bilme durumu üzerinde fark oluşturmaktadır. 31-40 yaş aralığında olanların, çocuk sahibi olanların ve alt düzey sosyoekonomik özelliği olan bölgede çalışan öğretmenlerin çocuk haklarını bilme oranları daha yüksek olarak belirlenmiştir. Tablo 4’de görüldüğü üzere katılımcıların sosyo-demografik özelliklerinden hiçbirisi ÇHTÖ puan dağılımı üzerinde fark oluşturmamaktadır.

Tablo 3. Katılımcıların çocuk haklarını bilme durumları üzerinde sosyodemografik özelliklerinin dağılımı (N=276)

Sosyo-demografik özellikler		n	Çocuk haklarını bilme durumu		Test değeri
			Evet n (%)*	Hayır n (%)	
Yaş	30 yaş altı	41	37 (13,8)	4 (50,0)	$\chi^2= 8,158$ p=0,017
	31-40 yaş arası	152	149 (55,6)	3 (37,5)	
	41 yaş üstü	83	82 (30,6)	1 (12,5)	
Cinsiyet	Kadın	269	261 (97,4)	8 (100,0)	$\chi^2= 0,214$ p=0,643
	Erkek	7	7 (2,6)	0 (0,0)	
Eğitim durumu	Üniversite	250	243 (90,7)	7 (87,5)	$\chi^2= 0,092$ p= 0,762
	Lisansüstü eğitim	26	25 (9,3)	1 (12,5)	
Medeni durum	Bekar	52	49 (18,3)	3 (18,3)	$\chi^2= 1,985$ p= 0,371
	Evli	218	213 (79,5)	5 (62,5)	
	Diğer	6	6 (2,2)	0 (0,0)	
Çocuk sahibi olma durumu	Hayır	69	64 (23,9)	5 (62,5)	$\chi^2= 6,179$ p=0,013
	Evet	207	204 (76,1)	3 (37,5)	
Şu anda çalıştığı okul	Kamu kurumu	258	250 (93,3)	8 (100,0)	$\chi^2= 0,575$ p=0,448
	Özel sektör	18	18 (6,7)	0 (0,0)	
Mesleğini sevme durumu	Hayır	9	259 (96,6)	8 (100,0)	$\chi^2= 0,278$ p=0,598
	Evet	267	9 (3,4)	0 (0,0)	
Okulun bulunduğu bölgenin sosyoekonomik düzeyi	Alt düzey	60	5 (62,5)	55 (20,5)	$\chi^2= 8,148$ p=0,017
	Orta düzey	202	3 (37,5)	199 (74,3)	
	Üst düzey	14	0 (0,0)	14 (5,2)	

*Sütun yüzdesi alınmıştır.

Tablo 4. Katılımcıların ÇHTÖ puanlarının sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımı (N= 276)

Özellikler		ÇHTÖ		Test değeri
		Mean	Rank	
Yaş aralığı	30 yaş altı	154,80		KW= 2,387 p= 0,303
	31-40 yaş arası	137,98		
	41 yaş üstü	131,39		
Cinsiyet	Kadın	138,42		MWU= 919,500 p= 0,916
	Erkek	141,64		
Eğitim durumu	Üniversite	136,70		MWU= 2801,000 p= 0,245
	Lisansüstü eğitim	155,77		
Medeni durum	Bekar	150,60		KW= 2,404 p= 0,301
	Evli	136,54		
	Diğer (belirtmek istemeyenler)	104,83		
Çocuk sahibi olma durumu	Hayır	152,88		MWU= 6149,000 p= 0,083
	Evet	133,71		
Şu anda çalıştığı okul	Kamu kurumu	140,37		MWU= 1840,000 p= 0,140
	Özel sektör	111,72		
Mesleğini sevme durumu	Hayır	139,28		MWU= 993,500 p= 0,376
	Evet	115,39		
Okulun bulunduğu bölgenin sosyoekonomik düzeyi	Alt düzey	129,12		KW=1,949 p= 0,377
	Orta düzey	139,76		
	Üst düzey	160,46		

Tablo 4 öğretmenlerin ÇHTÖ puanları üzerinde fark oluşturan bazı sosyo demografik özelliklerini göstermektedir. Tabloda'da görüldüğü üzere bu araştırmadaki katılımcıların hiçbir sosyo-demografik özellikleri ÇHTÖ puanı açısından fark oluşturmamıştır.

Tablo 5’de görüldüğü üzere ele alınan değişkenlerden çocuk haklarının ihlal edilip edilmediğini düşünüp/düşünmeme durumu ($p= 0,022$) ve hakların edildiği bir olaya tanıklık yapmış olup olmamanın ($p= 0,030$) ÇHTÖ puanı üzerinde fark oluşturduğu görülmüştür.

Tablo 5. Katılımcıların ÇHTÖ puanlarının çocuk haklarına yönelik bilgi ve tutumları dağılımı (N= 276)

Özellikler		ÇHTÖ	Test değeri
		Mean Rank	
Çocuk haklarını bilme durumu	Hayır	132,00	MWU= 1020,000 $p= 0,815$
	Evet	138,69	
Çocuk hakları konusunda eğitim almış olma durumu	Hayır	134,47	MWU= 8212,500 $p= 0,276$
	Evet	145,27	
Size göre çocukların hakları ihlal edilmekte midir?	Hayır	129,68	MWU= 7591,000 $p= 0,022$
	Evet	152,21	
Çocuk haklarının ihlal edildiği bir olaya tanıklık etmiş olma durumu.	Hayır	131,51	MWU= 6842,500 $p= 0,030$
	Evet	153,94	
Kendiniz çocuk haklarının ihlal etme durumu yaşadınız mı?	Hayır	138,59	MWU= 1559,000 $p= 0,926$
	Evet	136,42	
Çocuk hakları ihlali konusundaki yasaları bilme durumu	Hayır	127,82	MWU= 7784,500 $p= 0,088$
	Evet	144,76	

Tablo 6’da görüldüğü üzere katılımcıların sosyo-demografik özelliklerinden yaş aralığı ($p= 0,018$), cinsiyet ($p= 0,011$) ve çalıştığı okul ($p= 0,022$) EDÖ puan dağılımı üzerinde fark oluşturduğu görülmektedir.

Tablo 6. Katılımcıların EDÖ puanlarının sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımı (N= 276)

Özellikler		EDÖ	Test değeri
		Mean Rank	
Yaş aralığı	30 yaş altı	170,98	KW=8,023 $p= 0,018$
	31-40 yaş arası	132,12	
	41 yaş üstü	134,14	
Cinsiyet	Kadın	136,54	MWU= 415,000 $p= 0,011$
	Erkek	213,71	
Eğitim durumu	Üniversite	139,73	MWU= 2941,500 $p= 0,425$
	Lisansüstü eğitim	126,63	
Medeni durum	Bekar	153,57	KW= 2,452 $p= 0,293$
	Evli	134,64	
	Diğer (belirtmek istemeyenler)	148,00	
Çocuk sahibi olma durumu	Hayır	150,52	MWU= 4887,000 $p= 0,122$
	Evet	131,92	
Şu anda çalıştığı okul	Kamu kurumu	135,61	MWU=1575,500 $p= 0,022$
	Özel sektör	179,97	
Mesleğini sevme durumu	Hayır	139,54	MWU= 924,500 $p= 0,239$
	Evet	107,72	
Okulun bulunduğu bölgenin sosyoekonomik düzeyi	Alt düzey	137,93	KW=0,742 $p= 0,690$
	Orta düzey	137,43	
	Üst düzey	156,36	

Tablo 7’de görüldüğü üzere çocuk hakları konusunda eğitim aldığını bildirenlerin EDÖ puanı diğer gruba göre daha yüksektir ve buda istatistiksel açıdan önemlidir.

Tablo 7. Katılımcıların EDÖ puanlarının çocuk haklarına yönelik bilgi ve tutumları dağılımı (N=276)

Özellikler		EDÖ	Test değeri
		Mean Rank	
Çocuk haklarını bilme durumu	Hayır	140,25	MWU= 1058,000 p= 0,950
	Evet	138,45	
Çocuk hakları konusunda eğitim almış olma durumu	Hayır	128,07	MWU= 7105,000 p= 0,05
	Evet	156,02	
Size göre çocukların hakları ihlal edilmekte midir?	Hayır	137,69	MWU= 8936,500 p= 0,834
	Evet	139,75	
Çocuk haklarının ihlal edildiği bir olaya tanıklık etmiş olma durumu.	Hayır	140,61	MWU= 6842,500 p= 0,513
	Evet	133,83	
Kendiniz çocuk haklarının ihlal etme durumu yaşadınız mı?	Hayır	138,69	MWU= 1533,500 p= 0,852
	Evet	134,29	
Çocuk hakları ihlali konusundaki yasaları bilme durumu	Hayır	129,54	MWU= 7960,500 p= 0,153
	Evet	143,75	

Tablo 8’de katılımcıların ÇHTÖ ve EDÖ puanları arasındaki ilişki gösterilmektedir. Görüldüğü üzere ölçekler arasında pozitif yönlü ve çok zayıf düzeyli ilişki bulunmuştur. Yaş değişkeni ile ÇHTÖ ve EDÖ puanları arasında ilişki olmadığı bulunmuştur. Meslekte hizmet süresi değişkeninin ise, ÇHTÖ ile ilişkili olmadığı ancak EDÖ ile ilişkili olduğu görülmüştür. Meslekte hizmet süresinin EDÖ puanıyla pozitif yönlü ve çok zayıf düzeyli ilişki oluşturduğu belirlenmiştir.

Tablo 8. Katılımcıların ÇHTÖ ve EDÖ puanları arasındaki ilişki (N=276)

		ÇHTÖ	EDÖ	Yaş
ÇHTÖ	r	1		
	p			
EDÖ	r	0,125*	1	
	p	0,039		
Yaş	r	-0,058	-0,111	1
	p	0,340	0,065	
Meslekte hizmet süresi	r	0,004	0,118*	0,737**
	p	0,943	0,050	0,001

4. Tartışma

Araştırma, okul öncesi öğretmenlerinin çocuk haklarına yönelik bilgi, tutum ve davranışlarını etik eğilimleri çerçevesinde incelemiş ve çocuk hakları tutumları ile bu eğilim arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Ayrıca, bu tutum ve eğilim üzerinde sosyo-demografik özelliklerin olası bir fark yaratıp yaratmadığına da odaklanılmıştır. Araştırmanın ikinci hedefi, okul öncesi öğretmenlerinde çocuk hakları ve etik konularında ön farkındalık oluşturmaktır.

Bu bağlamda, araştırma hem çocuk haklarına yönelik tutumları hem de etik eğilimleri değerlendirmiş ve bu iki konu arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışmıştır. Ayrıca, sosyo-demografik özelliklerin, öğretmenlerin çocuk hakları ve etik konularındaki tutum ve eğilimlerinde potansiyel bir farklılık yaratıp yaratmadığını belirlemeye yönelik bir analiz yapılmıştır. Elde edilen bulgular, okul öncesi öğretmenlerinin bu konulardaki farkındalığını artırma ve eğitim programlarına yönelik öneriler geliştirme açısından önemli olabilir.

Bu araştırmada, okul öncesi öğretmenlerinin çocuk hakları ve etik eğilimleri üzerinde belirli sosyodemografik özelliklerin farklılık yarattığı gözlemlenmiştir. Benzer bir konuda yapılmış olan Sakin (2007) tarafından gerçekleştirilen bir doktora tezi olan "Okul Öncesi Öğretmenlerin Mesleki Etik Davranışlar Hakkındaki Görüşleri İle Ahlaki Yargı Düzeyleri ve Öğretmenlik Tutumlarının İncelenmesi" isimli çalışmada, okul öncesi öğretmenlerin ahlaki yargılarını ölçmek için "Ahlaki Yargı Testi" (AYT), okul öncesi öğretmenleri için hazırlanmış "Öğretmenlik Tutumları Ölçeği" (ÖTÖ) ve bu araştırma için geliştirilmiş olan "Okul Öncesi Öğretmeninin Etik Davranışları Ölçeği" (OÖEDÖ) kullanılmıştır. Araştırma sonuçları, okul öncesi öğretmenlerinin etik davranışlarına dair algılarının, öğretmenlik tutumları ve ahlaki yargı düzeylerinin etkilediğini ortaya koymuştur (Sakin, 2007). Aydemir'in (2012) "Okul Öncesi Öğretmenlerin Mesleki Etik Davranışlar Hakkındaki Görüşleri" adlı çalışmasında, Adıyaman il merkezinde resmi okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan 194 okul öncesi öğretmeni içeren bir araştırma yapılmıştır. Bu çalışmada, okul öncesi öğretmenlerinin mesleki etik davranışlarına dair görüşleri yaş, medeni durum, mezun olunan kurum, çalışılan okul türü, sahip olunan çocuk sayısı, babalarının öğrenim durumu ve ekonomik durumlarına göre genelde farklılaşmadığı görülmüştür. Ancak, okul öncesi öğretmenlerinin hizmet süreleri, annelerinin öğrenim durumu ve kardeş sayılarına göre mesleki etik davranışlarına ilişkin görüşlerinde farklılaşma tespit edilmiştir.

Öte yandan, Kar ve Uzun (2017) tarafından yapılan bir çalışmada, Samsun ilinin çeşitli bölgelerindeki okullarda görev yapan öğretmenlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda, öğretmenlerin farklı etnik köken ve sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilere yönelik tutumlarını meslek etiği açısından değerlendirmeyi amaçlamıştır. Bu araştırmada, öğretmenlerin davranışları meslek etiği kodları üzerinden incelendiğinde, özellikle eşitlik, tarafsızlık ve adalet gibi kodlarda ikileme düştükleri belirlenmiştir (Kar & Uzun, 2017). Pilatin (2019) tarafından gerçekleştirilen araştırmaya göre, okul öncesi öğretmenliği bölümünde eğitim alan öğretmen adaylarının genel çocuk haklarına karşı tutumlarının olumlu olduğu belirlenmiştir. (Pilatin & Ahmetoğlu, 2020). Kanat ve Erkan'ın araştırmasında ise, öğretmenlerin mesleki etik davranışlarında en yüksek puan ortalamalarının "Dürüstlük ve Yardımseverlik" boyutunda, en düşük puanın ise "Demokrasi ve Eşitlik" boyutunda olduğu belirlenmiştir.

5. Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmadaki katılımcıların %9,4'ünü lisansüstü eğitim aldığı, %3,3'ünün mesleğini sevmediği, %62,7'sinin çocuk hakları konusunda eğitim almamış olduğu, %39,1'inin çocuk haklarının ihlal edildiği düşüncesine sahip olduğu, %39,1'inin çocuk haklarının ihlal edildiği bir olaya tanıklık etmiş olduğu, %4,3'ünün çocuk haklarını ihmal etme davranışında bulunduğunu bildirdiği belirlenmiştir. Çocuk haklarını bilip bilmeme de yaş, çocuk sahibi olup olmama ve katılımcının çalıştığı okulun bulunduğu bölgenin sosyoekonomik düzey değişkenlerinin fark oluşturduğu görülmüştür. Çocuk hakları konusunda eğitim alıp almamada ise yaş aralığı ve eğitim düzeyi değişkenleri fark oluşturmaktadır. Çocuk haklarını ihlal eden bir davranış sergilemiş olma durumunda ise, yaş aralığı fark oluşturmaktadır.

ÇHTÖ puan dağılımları üzerinde; çocukların haklarının ihlal edildiğini düşünüp/düşünmeme durumunun, çocuk haklarının ihlal edildiği olaya tanıklık edip /etmeme durumları fark oluşturmaktadır. EDÖ puan dağılımları üzerinde; cinsiyet, çocuk sahibi olup/olmama, çocuk haklarına yönelik eğitim alıp/almama durumu, değişkenleri fark oluşturmaktadır. Araştırmada ÇHTÖ ile EDÖ puanları pozitif yönlü ve çok zayıf düzeyde ilişki bulunmuştur.

Bu sonuçlardan hareketle; öğretmenlerin çocuk hakları konusundaki bilgi ve farkındalık düzeylerinin artırılması amacıyla hizmet içi eğitim programlarının düzenlenmesinin olumlu sonuçlarının olacağı değerlendirilmektedir. Hizmet öncesi ve hizmet içi programlarda meslek etiği konularına kuramsal ve uygulamalı (senaryo ve rol oynama) çalışmalarına yer verilebilir. Okul öncesi öğretmenleri için MEB okul öncesi eğitimi genel müdürlüğü rehberliğinde, üniversitelerin işbirliği ile "Etik Rehber" oluşturulabilir. Okul öncesi öğretmenlerine lisans eğitimleri sırasında mesleki etik ile

ilgili dersler verilerek, mesleğe başladıklarında mesleki etik ile ilgili zorluklar karşısında donanımlı olmaları sağlanabilir. Öğretmenlerin eğitim durumunun çocuk haklarını bilme üzerinde bir fark oluşturmadığı tespit edilmekle birlikte sonucundan yola çıkılarak; katılımcı sayısı artırılarak yapılacak başka bir çalışma eğitim açısından değerlendirilmesi gereken bir maddedir.

Kaynaklar

- Ahmetoğlu, E., & Acar, İ. V. G., Aynur (2021). Öğretmen Etkileşim Ölçeği (ÖEÖ) ve Çocuk-Öğretmen Etkileşim Ölçeği (ÇÖEÖ) Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Trakya Eğitim Dergisi*, 11(1), 412-424.
- Akarsu, B. (1965). *Ahlak öğretileri* (Vol. 1): Baha Matbaası.
- Aslı, Y., & Yazıcı, S. (2010). Etik Durum Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliği Çalışması. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8 (4), 1001-1017.
- Aydınlık, A. (2017). *Çocuk haklarının gelişiminde okul öncesi eğitiminin yeri ve önemi" Ankara örneği"*. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- Banko, Ç. (2017). Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk haklarına ilişkin tutum, davranış ve görüşlerinin incelenmesi.
- Başaran, İ. E. (2005). *Eğitim psikolojisi: Gelişim, öğrenme ve ortam: Nobel*.
- Büyükoztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2008). Bilimsel araştırma yöntemleri.
- Duran, K. (2014). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Mesleki Etik Davranışları Algulama Düzeylerinin ve Etik İnkilemleri Çözümlemelerinin İncelenmesi*.
- Fazlıoğlu, Z. (2007). Çocuk hakları sözleşmesinde yer alan "çocuk hakları" konusunda öğretmenlerin ve yöneticilerin bilinç düzeyleri. *Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul*, 11-34.
- Kar, E. B., & Uzun, E. M. (2017). Sınıf ve Okul Öncesi Öğretmenlerinin Farklı Etnik Kökenden ve Sosyo-Ekonomik Sınıftan Öğrencilere Yönelik Tutumlarının Meslek Etiği Açısından Değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 73-85.
- Koran, N. (2015). Öğretmenlere yönelik çocuk hakları ve hak ihlalleri eğitiminin değerlendirilmesi üzerine nitel bir çalışma. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*.
- Kuyumcu, N. (2014). Tarihten günümüze çocuk ve çocukluk algısı üzerine birkaç söz çocuk tiyatrosu ve çocuklarla tiyatro. *Türk Dili Dergisi*, 709-713.
- Musaoğlu, E. B. (2012). *MEB 36-72 aylık çocuklar için okul öncesi eğitim programı'nın (2006) çocuk hakları açısından incelenmesi*. Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
- Ögeday, A. (2021). *Uluslararası insan hakları belgeleri çerçevesinde savaş mağduru çocuklara bir bakış*. Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
- Pedük Bulut, Ş. (2015). Çocukların Hak Ettiği Eğitimi Almalarında Onların Gelişim Haklarını Bilen Ve Dikkate Alan Okul Öncesi Öğretmenleri Olabilmek. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(206), 97-105.
- Pilatin, G., & Ahmetoğlu, E. (2020). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarına İlişkin Tutumlarının İncelenmesi. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 39(3 100. Yıl Eğitim Sempozyumu Özel Sayı), 117-136.
- Sakin, A. (2007). *Okul öncesi öğretmenlerin mesleki etik davranışlar hakkındaki görüşleri ile ahlaki yargı düzeyleri ve öğretmenlik tutumlarının incelenmesi*. Marmara Üniversitesi (Turkey),

- Senemoğlu, N. (2001). Çocuk Hakları, Çalışan Çocuklar ve Eğitim Sorunları.
- Şenlik, S. (2019). *Öğretmenlerin mesleki değerleri ile çocuk haklarına ilişkin görüşleri: Okul öncesi öğretmenleri üzerinde bir inceleme (Nevşehir ili örneği)*. Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- Uçuş, Ş. (2013). *Çocuk Hakları Eğitimi Programı Hazırlanması ve Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
- Uzun, E. M., & Elma, C. (2012). Okul öncesi öğretmenlerinin mesleki etik ikilemleri çözümleme biçimleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 279-287.

Extended Abstract

The pre-school education process is highly important as it is the first Social institution Children encounter outside of their families. Teachers in these institutions have multiple roles and responsibilities. International approach emphasize the importance of instilling awareness of children's rights (CR) from early childhood education and empower teachers in this regard. In Turkey, although there is no legal responsibility placed on preschool teachers for instilling CR attitudes and behavior skills, individual teacher sensitivities in this matter have been observed to be effective during the process. The ethical perceptions of teachers concerning their profession are also considered influential in their roles. In this context, this research examines whether the ethical behaviors of preschool teachers are related to children's rights and investigates whether socio-demographic characteristics influence both CR attitudes and ethical behaviors.

The research was conducted using a Quantitative method and a Descriptive cross-sectional approach. Due to the COVID-19 pandemic, the data collection process was carried out using the snowball method through Google Forms. Ethical approval was obtained before the research, and the Helsinki Declaration criteria were sent in writing to the participants. Those who read and accepted the criteria were given Access to the questions for responding.

It was found that the participants were aware of CR but had not received formal education on the subject. The majority of the participants in this study held an approach that "children's rights are not violated." The study revealed that factors such as having children, the socio-economic status of the region where teachers work, and the age range of teachers made a difference in their knowledge of children's rights. Socio-demographic characteristics did not make a significant difference in the Child Rights Attitude Scale (CRAS) scores of the participants in this research. Those who believed that children's rights were violated had higher CRAS scores. Finally, there was a positive and low-level significant relationship between the CRAS scores of teachers and the Ethical Tendency Scale (ETS) scores.

Bibliyometrik Yöntem ve İçerik Analiziyle Halk Sağlığı Perspektifinden Çocuk İşçiliği Çalışmalarının Uluslararası Literatürdeki Durumu

Çağla YİĞİTBAŞ¹

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geliş Tarihi : 18/10/2023

Makale Kabul Tarihi : 30/11/2023

Anahtar Kelimeler:

Bibliyometrik Yöntem,
İçerik Analizi, Halk Sağlığı,
Çocuk İşçiliği Web of
Science

ÖZET

Çocuk işçiliği dünya gündeminde uzun süre sorun olmaya devam edecek bir halk sağlığı sorunudur. Dünyanın yaşadığı felaketler birçok toplumu etkilemekle birlikte yıkıcı etkiler çoğunlukla çocuklar üzerinde görülmektedir. Bu araştırmanın amacı bibliyometrik analiz ve içerik analiziyle çocuk işçiliğine halk sağlığı penceresinden bakmaktır. Araştırma ile yazarlar ve yazarlar arasındaki atıf bağları ortaya konmuştur. Bunun için Web of Science veri tabanı kullanılmış veriler 17.10.2023 tarihinde çekilmiştir. Analizler VOSviewer programıyla eş kelime, ortak atıf, atıf ve ortak yazarlık şeklinde yapılmıştır. Araştırma bağlamında en çok Amerika orjinli çalışmaların atıf aldığı görülmüştür. Halk sağlığı perspektifiyle çocuk işçiliği alanındaki araştırmaların tamamının İngilizce dilinde olduğu, en fazla yayının kamu çevre ve iş sağlığı kategorisinde olduğu görülmüştür. En fazla yayın yapan yazarın Wieland, en çok atıf alan yazarın Ullrich Bauer olduğu belirlenmiştir. Yayınların tamamının dilinin İngilizce olduğu görülmüştür. İçerik analizinde çocuk işçiliğinin nedenlerine, etkilerine, sonuçlarına ve çözüm önerilerine odaklandığı görülmüştür. Bu alana ilgiyi daha çok çekmek için halk sağlığı uzmanlarının farkındalıklarının artırılmasının önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Child Labor Studies in International Literature from Public Health Perspective with Bibliometric Method and Content Analysis

ARTICLE INFORMATION

Submission Date : 18/10/2023

Accepted Date : 30/11/2023

Keywords: Children's rights, ethical tendency, pre-school teacher, idealism, relativism Textbooks, Vocational High School

ABSTRACT

Child labor continues to be a persistent public health issue on the world agenda for an extended period. While disasters affecting the world impact many communities, the destructive effects are often observed on children. The aim of this research is to examine child labor from a public health perspective through bibliometric analysis and content analysis. The study reveals citation connections among authors and articles using the Web of Science database, with data collected on October 17, 2023. Analyses, conducted with the VOSviewer program, involve co-word analysis, co-citation analysis, citation analysis, and co-authorship analysis. Within the research context, it is observed that studies originating from America receive the most citations. All research in the field of child labor from a public health perspective is in English, with the majority of publications falling under the categories of public, environmental, and occupational health. The author with the most publications is Wieland, and the author with the most citations is Ullrich Bauer. It is noted that all publications are in English. Content analysis focuses on the causes, effects, consequences, and proposed solutions of child labor. The conclusion is drawn that increasing awareness among public health experts is crucial to attract more attention to this field.

¹ Doç. Dr. Giresun Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Giresun/TÜRKİYE ORCID: 0000-0002-3789-1156

1. Giriş

Farklı hukuki, sosyolojik, siyasi vb parametreler çocuk ve çocukluğun başlangıcı ve sonu noktalarında belirleyici olmaktadır. "Birleşmiş Milletler Genel Kurulu" tarafından 20 Kasım 1989'da onaylanan "Çocuk Haklarına Dair Sözleşme", istisnalar dışında 18 yaşına kadar her bireyi çocuk olarak tanımlamaktadır (Berigel & Eroğlu, 2019).

Sağlık ve eğitim gibi pek çok disiplinde temellerin çocukluk döneminde atılması tüm disiplinleri çocuk ya da çocukluk alanlarında duyarlı olmaya zorlamaktadır (Soysal, Özcan, & Akın, 2022). Bu bağlamda ve özellikle çıktıları açısından ele alındığında çocukların varlığının korunması, desteklenmesi, geliştirilmesi ve iyileştirilmesi yalnızca çocuk açısından değil aile, toplum, ülke hatta dünya konforu açısından önemlidir.

Geçmiş, şu an ve gelecek arasında sürekliliği olan bir bağ oluşturan çocuklar, içinde buldukları ilişki ağında toplumsal düzen açısından özen gösterilmesi gereken bireylerdir (Fahri, 2017). Oysa en temel etken kapsamında değerlendirilebilecek olan ülkelerin gelişmişlik düzeyi gibi şartlar kapsamında bile, çocuk olgusuna yüklenen anlam ve değerin hali hazırda öngörülemeyen birçok faktör bağlamında çocuğun statüsünde değişiklikler oluşturabildiği görölmektedir. Örneğin dünyanın bugünlerinde yaşanan gerek biyolojik gerekse durumsal afetler (savaş, deprem gibi) bile etkilerini en çok çocuklar üzerinde göstermektedir.

İnsan yaşamının en önemli evrelerinden biri olan ve gelişme sürecinin en yoğun yaşandığı dönemi kapsayan çocukluk sürecinde çocukların her türlü olumsuz koşuldan uzak tutulması önemlidir. Çünkü bu dönem esasen yetişkinlik dönemini ve geleceğin inşasında etkin bir rol oynayan olgunlaşma sürecini barındırır (Çöpoğlu, 2018). Çocukların bu dönemde korunması, haklarının oluşturulması ve sağlanması esas olmalıdır. Oysa bilindiği üzere; çocuklar kendi başlarına yaşamlarını sürdürememektedir, gelişim dönemleri hassasiyet içermektedir ve bilindiği üzere çocukluk sürecindeki hastalık ve ölümler çocuğun varlığını devam ettirmesinde etki gücü yüksek olaylardır.

2. Çocuk ve Çocuk İşçiliği Kavramları, Halk Sağlığı Bakışıyla Çocuk İşçiliği

Dezavantajlı grupların en savunmasızlarından olan çocukların çalışma hayatında buldurulmasına tarihsel süreklilikte bakmak önemlidir. Nitekim çocukların çalıştırılması iş bölümünün ve üretim fazlasını elde etme çabalarının özellikle tarım devrimi ile başladığı erken dönemlere kadar gitmektedir. Ancak, çocukların ruhsal, bedensel ve sosyal gelişimlerinin engellenmesi veya ucuz işgücü olarak kullanılması, yani çocuk işçiliği, sanayi devriminin ardından ortaya çıkan ve önemli bir sorun haline gelen bir olgudur (Yüceol, 2022). Bu soruna rağmen, çocuk işçiliği konusunda evrensel bir tanım bulunmamaktadır. Çocukluğun ve yetişkinliğin tanımı, Brasted ve Wright (1996) tarafından farklı toplumların farklı yaşlar, yasalar ve gelenekler çerçevesinde çocukları nasıl algıladığına bağlanmıştır (Brasted & Wright, 1996). Genellikle uluslararası kuruluşlarca yayınlanan belgelere ve yasal düzenlemelere dayanarak çocuk işçiliği tanımlamaları yapılmaktadır.

UNICEF çocuk işçiliğini "çocuğun yaşı ve için türüne bağlı olarak minimum çalışma saatinin üzerinde olan ve çocuğa zarar veren işlerde çalışma" olarak tanımlamaktadır. ILO çocuk işçiliğini, "genellikle çocukları çocukluklarını yaşamaktan alıkoyan, potansiyellerini ve saygınlıklarını azaltan, fiziksel ve zihinsel gelişimlerine zarar verebilen işler" olarak tanımlamaktadır. ILO, çocuk işçiliğinin tanımına "çocuklar için zihinsel, fiziksel, toplumsal veya ahlaki açıdan tehlikeli ve zararlı işlerin", "eğitim haklarından mahrum bırakacak işlerin, okula düzenli devam etmelerini engelleyen işlerin" ve "çocukların okullarıyla birlikte yürütmek zorunda kaldıkları ağır işlerin" dahil olduğunu ifade etmektedir. ILO'ya göre, çocuk işçiliğini ortadan kaldırmayı hedefleyen üç kategori bulunmaktadır. İlk kategori; ulusal yasalarda belirlenen asgari yaş sınırının altında çalışan bir çocuk tarafından gerçekleştirilen işleri içerir ve bu tür işler, çocuğun eğitimini ve tam gelişimini engelleyebilir. İkinci kategori; bir çocuğun fiziksel, zihinsel veya ahlaki sağlığını tehlikeye atan, doğası gereği veya çalışma koşulları nedeniyle tehlikeli işleri kapsar. Üçüncü kategori ise; çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri

olarak kabul edilen, kölelik, insan ticareti, borç karşılığı alıştırma, zorla silahlı çatışmalarda kullanma, fuhuş, pornografi ve yasadışı faaliyetler gibi uluslararası düzeyde tanımlanan çocuk işçiliği biçimlerini içerir. Yine ILO'ya göre, çocuk işçiliği terimi, 18 yaşından küçük çocuklar tarafından yürütölen tüm işleri kapsamaz. Birçok genç, yaşlarına ve olgunluk seviyelerine uygun olarak yasal yollarla ücretli veya ücretsiz olarak çalışmaktadır. Bu; sorumluluk almalarını, beceri kazanmalarını ve hem ailelerinin hem de kendi refahlarının artmasına katkıda bulunmalarını sağlayabilir. ILO; hafif ev işleri, bahçe işleri, çocuk bakımı veya benzeri hafif işlere yardımcı olmayı "çocuk çalışması" olarak adlandırmıştır. Ancak, birçok akademik görüş, böyle bir ayırımın çocuk işçiliği ile ilgili hukuki düzenlemeler yaparken eksikliğe neden olabileceğini, ayrıca hangi tür çalışmaların çocukların yaşamlarına olumlu katkı sağladığını belirlemenin subjektif ve zor bir süreç olduğunu vurgulayarak bu ayırımı eleştirmektedir (Yardımcıoğlu, 2023).

Çocukların sömürölmesini, sağlık, güvenlik ve eğitim haklarının ellerinden alınmasını ifade eden çocuk işçiliği çocukların gelişimine zarar veren, eğitimden ve çocukluk yaşantılarından mahrum bırakan, fiziksel, zihinsel ve duygusal olarak zarar görmesine neden olan durum olup genel kabul gören şekliyle 18 yaşından küçük bireylerin katıldığı bir çalışma şeklini ifade eder. Öte yandan, çocuk çalışması veya çalışan çocuk kavramları, çocukların eğitimlerini engellemeden, bedensel, zihinsel ve ruhsal açıdan zarar vermeden, ahlaki değerleri etkilemeden çocukların geleceğine katkı sağlayan ve günde birkaç saati geçmeyen çalışmaları içerir. Farklı yaklaşımlar olsa da belirli bir yaş sınırının altında çalışan her bireyin "alışan çocuk" olarak kabul edildiği bir üst kavram olarak "alışan çocuklar" terimi kullanılır. Bu terim, çocuk işçiliği ve çocuk çalışmasını kapsar, ancak her iki çalışma biçimini de içerir (Çöpöğlu, 2018).

Çocuk işçiliği çocuk üzerinde fiziksel, duygusal birçok sonuçlara neden olur. Örneğin fiziksel etkiler bağlamında sıralanacak sonuçlara baktığımızda bunların; ağır işler ve beslenme sorunları, kimyasal maddelere maruz kalma, çocuğun bedenine uygun olmayan araçların kullanılması, olumsuz çalışma ortamları ve yetersiz dinlenme koşulları olduğunu görürüz. Bu sonuçlar ise, çocukların büyüme, gelişme ve sağlıklı yaşam haklarını ciddi şekilde ihlal edebilir. Çocuk işçiliğinin psikolojik etkileri, için özelliklerine, çalışma koşullarına, beceri gereksinimlerine ve sosyal etkinliklere olan açıklık düzeyine göre değişiklik gösterebilir. Güvenlik, özerklik, sosyalleşme, tanınma, iletişim kurma ve öğrenme gibi alanlarda çocukların psikolojik ihtiyaçları karşılanmadığında, kimlik ve benlik gelişimi açısından riskler yaşanabilir. Bu nedenle, çocuk işçiliğiyle mücadelede çocukların haklarının korunması ve sağlıklı bir çocukluk yaşamalarının sağlanması açısından son derece önemlidir (Göl & Öztürk, 2022).

Çocuk işçiliği konusunda ILO ve UNICEF tarafından yayınlanan en son raporda, son yirmi yıl boyunca çocuk işçiliği ile mücadelede kaydedilen ilerlemelerin durduğu ve dünya genelinde çocuk işçi sayısının arttığı belirtilmektedir. Rapora göre, dünya çapında çocuk işçi olarak çalıştırılan çocuk sayısı 8.4 milyon artarak toplamda 160 milyona ulaşmış durumdadır. Bu çocukların yarısından fazlasını ise 5-11 yaş arasındaki çocukların oluşturduğu bildirilmektedir (Yardımcıoğlu, 2023).

Hem halk sağlığı tarihindeki yeri ve önemi kabul edilmiş olan hem de bilinen en eski tanımlama olan Winslow'un 1920 yaklaşımına göre; "halk sağlığı çevrenin sanitasyonunu düzelterek, bulaşıcı hastalıkları kontrol ederek, bireylere kişisel hijyen eğitimi vererek, hastalıkların erken tanı ve tedavisini sağlayacak şekilde tıbbi ve hemşirelik hizmetlerini organize ederek ve her bir bireyin sağlıklı bir yaşam sürmesine olanak sağlayacak sosyal bir ortamı geliştirerek, hastalıklardan koruyan, insanların yaşam süresini uzatan ve organize toplumsal çalışmalar yaparak bu sayede bu hizmetleri her vatandaşa doğuştan kazanılmış bir sağlık ve yaşam hakkı olarak sağlayan bir bilim ve sanattır" (Kılıç, şahan, & Bahadır, 2014). Bu tanımda dikkat çeken alanlardan biri halk sağlığı alanında çalışanların "her birey için sağlıklı yaşam olanaklarının sağlanması ve sürdürölmesi" noktasındaki rolleridir. Zaten halk sağlığı biliminin uğraş alanlarından birini de İş Sağlığı ve Güvenliği alışmaları oluşturmaktadır. Bu bağlamda bu dal üzerinde bulunan herkes Halk Sağlığı bakış açısıyla takip edilmelidir.

Halk Sağlığı bilim dalında uzmanlığa sahip olan hekim ve hemşirelerin çocuk işçiliğine ilgisi ve bu konuda yaptıkları çalışmaların bibliyometrik dökümü bu araştırmanın odağını oluşturmuştur.

Bibliyometri, bilgi kaynaklarına niceliksel metotların uygulanmasını ifade eden bir disiplindir. İlk bibliyometri çalışmaları 1920'lerden önce başlamış olmasına rağmen, "bibliyometri" terimi 1969 yılında Pritchard tarafından "istatistiksel bibliyografi" olarak yer almış ve Pritchard, bibliyometriyi "kitaplar ve iletişim ortamlarına istatistiksel ve matematiksel yöntemlerin uygulanması" olarak tanımlamıştır. Bibliyometrik analizler, belirli bir yılda yayımlanan makale sayısını belirleme gibi tanımlayıcı özelliklere sahip olabilirken, aynı zamanda bir makalenin sonraki araştırmaları nasıl etkilediğini değerlendirmek için atıf analizi gibi değerlendirici yönleri de içerebilir. Bu analizlerle; bilimin farklı alanlarına hangi ülkelerin ne derecede katkı sağladığını belirlenebilmekte, bilim insanlarının uluslararası düzeyde işbirliği yapma eğilimleri ve belirli alanlardaki uzmanlıkları gösterilebilmekte, belirli alanlarda hangi dilin daha baskın olduğunu anlamamıza yardımcı olabilmekte, belirli bilim alanlarında hangi tür belgelerin daha fazla kullanıldığını gösterebilmekte, bilimsel topluluğun çeşitliliği ve işbirliği eğilimleri hakkında önemli bilgiler sunabilmekte, hangi dergilerin belirli alanlarda daha fazla etkin olduğunu ve nelerin daha fazla dikkate alındığını gösterebilmektedir (Umut Zan, 2012).

Bu araştırmanın amacı; halk sağlığı perspektifinden çocuk işçiliğini ele alan çalışmaların künyesini bibliyometrik haritalama ile tanımlamaktır. Araştırmanın Türkiye'de halk sağlığı alanında çalışan araştırmacılara çocuk işçiliği odak noktasında yön ve ivme kazandırması beklenmekte, Türkiye portföyü açısından bu disiplinin yaklaşımıyla veri oluşturulmasına katkı sağlaması hedeflenmektedir.

3. Yöntem

3.1. Araştırmanın Tipi ve Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden olan gözlemsel yöntemlerden olan tanımlayıcı kesitsel tip kullanılmış retrospektif olarak elde edilen verilere bibliyometrik analiz uygulanmıştır. Bibliyometrik analiz, son yıllarda büyük bir popülerlik kazanmıştır ve araştırmaların hem nicel hem de nitel değerlendirmelerini yapmaya olanak sağlamaktadır (Donthu, Gremler, Kumar, & Pattnaik, 2022; Donthu, Kumar, Pandey, & Gupta, 2021; Khan et al., 2021; Turan Kavradım & Canlı Özer, 2022) ve popüleritesi Gephi, Leximancer, VOSviewer gibi bibliyometrik yazılımların ayrıca Scopus ve Web of Science (WoS) gibi bilimsel veri tabanlarının geliştirilmesi, kullanılabilirliği ve erişilebilirliği ve bibliyometrik metodolojinin bilgi biliminden birçok disipline ulaşıp multidisipliner olması ile daha da güçlenmiştir (Donthu, Kumar, Mukherjee, Pandey, & Lim, 2021). Bibliyometrik metodoloji, niceliksel tekniklerin bibliyometrik verilere uygulanmasını kapsar ve bu yönüyle farklı araştırma bileşenleri (örn. yazarlar, ülkeler, kurumlar, konular) arasındaki sosyal ve yapısal ilişkileri analiz ederek bir alanın bibliyometrik ve entelektüel yapısını özetler (Donthu, Kumar, Mukherjee, et al., 2021). Öte yandan bibliyometrik analiz, var olan araştırmalarda keşfedilen eksiklikleri ortaya çıkararak yeni çalışmalara temel oluşturulmasına katkı sağlamaktadır (Rialti, Marzi, Ciappei, & Busso, 2019). Ayrıca bibliyografik bilgiler, araştırma konusu olarak seçilen durumlarda; yazar, yayın, kurum, atıf gibi birçok düzlemdeki ilişkilerin incelemesine olanak sağlar. Subjektif değerlendirmeler içermemesi ve ölçülebilir niteliklere sahip olması bu analizi güvenilir kılmaktadır.

Bu bağlamda kullanılan programlardan biri olan VOSviewer'da bibliyometrik çalışmalarda güvenilir bir veri analiz aracı olarak bildirilmiştir (Ergin, Ergin, Günenc, & Eryılmaz, 2023).

Bu araştırmanın verileri tanımlayıcı çalışmalar için kullanılması tavsiye edilen STrengthening the Reporting of OBServational studies in Epidemiology (STROBE) kontrol listesine göre oluşturulmuştur. STROBE gözlemsel araştırmaları raporlarken göz önüne alınacakları bildiren 22 maddeden oluşan bir kontrol listesidir (Babaoğlu et al., 2021).

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın verileri 17.10.2023 tarihinde yalnızca Web of Science Core Collection (WoS) veri tabanı üzerinden ve başlangıçta hiçbir kısıtlama uygulanmaksızın (((TS=("child labor")) OR TS=("child study")) OR TS=("working child")) AND TS=("public health")) anahtar kelimeleri kullanılarak 38 çalışma şeklinde elde edilmiştir. Daha sonrasında aşağıda belirtilen hariç tutulma kriterleri uygulanmış ve analiz kapsamına 33 yayın dahil edilmiştir.

Hariç tutulma kriterleri:

- Yayın Çeşidi: Makale, derleme (33)
- İndeks: SSCI-SCI-Expanded, ESCI (33)

Diğer veri tabanlarından (Scopus, doaj, pub med, tr dizin vb) veri çekilmemesi araştırmanın yöntemsel kısıtlılığıdır. WoS'un kapsamı ve etki kalitesi yüksektir ve yazarlara çalışmaların ana nitelikleri hakkında meta veriler sağlar (Brito-Ochoa, Sacristan-Navarro, & Pelechano-Barahona, 2020).

3.3. Araştırmanın Etik Yönü

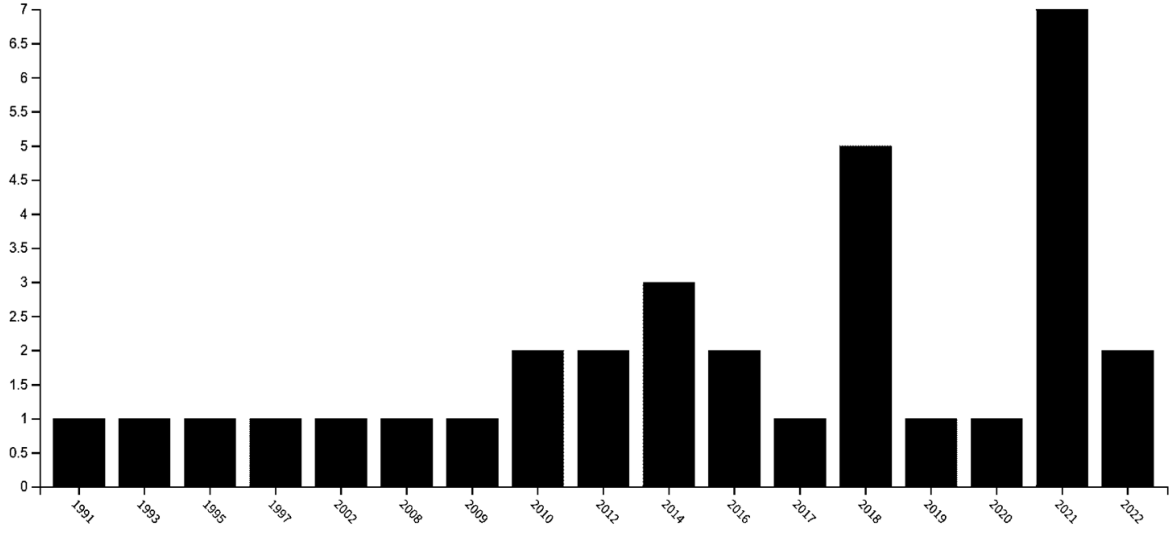
Bu yöntem; önceden yapılmış olan çalışmaların bulgularını, amaçlarını ve incelenen yaklaşımları kullanarak literatürün nicel bir dökümünü sağlamaktadır. "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğı Yönergesi" kapsamındaki tüm kurallara titizlikle uyularak araştırma planlanmış, uygulanmış, veriler toplanmış ve analiz edilmiştir. "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altındaki yönergeye aykırı hiçbir eylem gerçekleştirilmemiştir. Ayrıca çalışmanın yazımı aşamasında, bilimsel, etik ve alıntı kurallarına tam uyulmuş; toplanan verilere herhangi bir müdahalede bulunulmamış ve çalışma, başka herhangi bir akademik yayın platformuna gönderilmemiştir. Etik kurul onayı gerektiren veriler bu çalışma için toplanmadığı için etik kurul onayına ihtiyaç duyulmamıştır.

3.4. İstatistiksel analiz

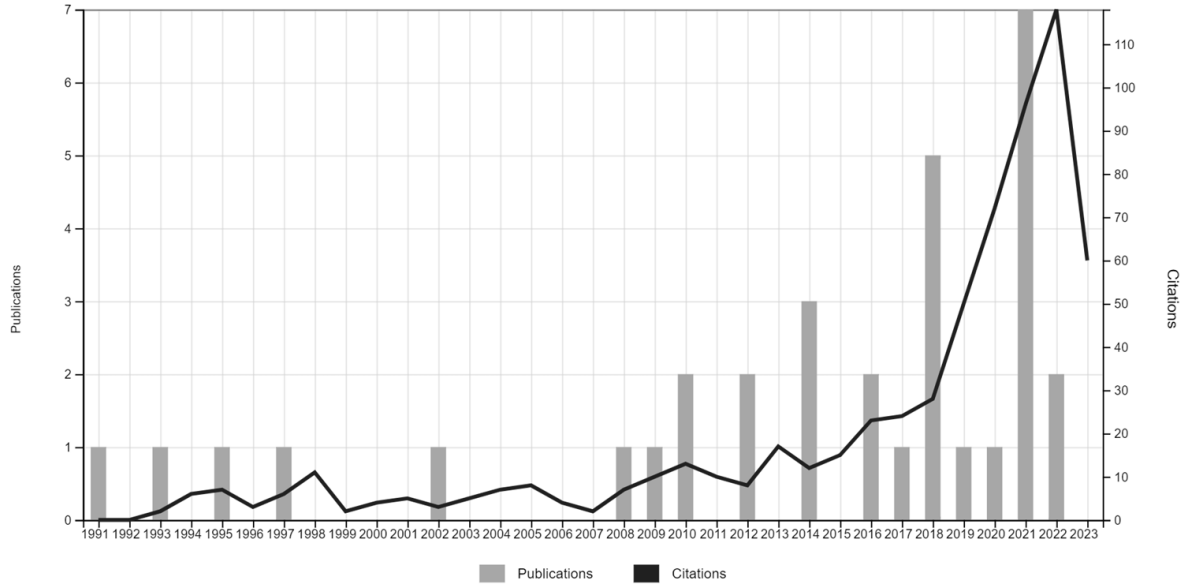
WoS'a "çocuk işçiliğı" ya da "çocuk çalışması" ya da "çalışan çocuk" anahtar kelimeleri girilmiş "halk sağılığı" kısıtlaması uygulanmış ve sonuçta 33 çalışmadan elde edilen bilgiler "tab limited dosyası" olarak kaydedilmiştir. WoS'un kendi sistemindeki bilgiler kullanılarak betimsel analizler yapılmış ve VOSviewer 1.6.19 programı yardımıyla eş kelime, ortak atıf, atıf ve ortak yazarlık analizleri yapılmıştır. VOSviewer yazılım aracı, verilere dayalı haritaların oluşturulmasını sağlar. Bibliyometrik ağları incelemek için tasarlanan program da kullanılabilir (Tuncer, Dikmen, & Vural, 2022; Van Eck & Waltman, 2021).

4. Bulgular

Halk sağılığı perspektifiyle çocuk işçiliğı alanındaki araştırmaların tamamının İngilizce dilinde olduğı, en fazla yayının kamu çevre ve iş sağılığı kategorisinde yer aldığı, konuya yönelik çalışmanın en çok Leipzig Üniversitesi tarafından gerçekleştirildiğı görülmüştür. Şekil 1a'de yıllara göre makale Şekil 1b ise yıllara göre makale atıf ilişkisini göstermektedir. Bu araştırmada en fazla yayının 2021 yılında (7 adet) yapıldığı görülmüştür.

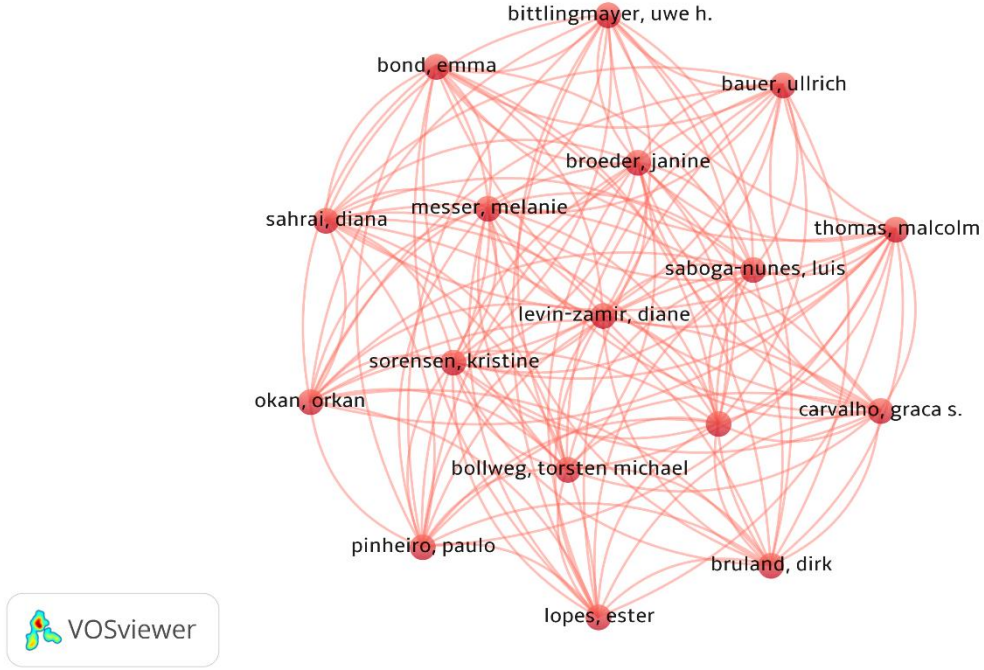
Şekil 1a. Yıllara Göre Makale Sayısı

Şekil 1b. Yıllara göre makale sayısı ve atıf ilişkisi

4.1. Ortak Yazar Analizi (Co-authorship of Authors)

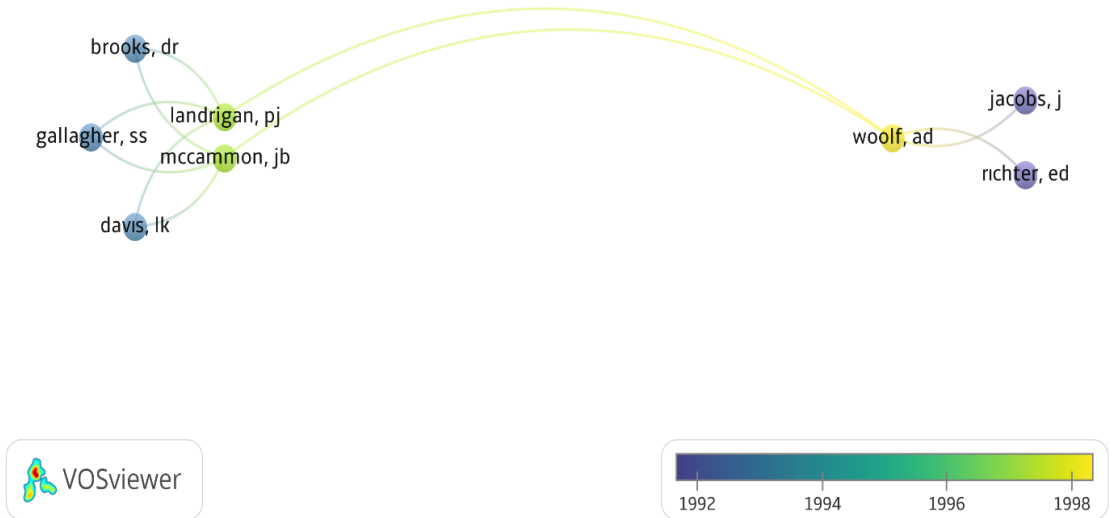
Bu analiz en fazla bağlantılı ve iş birliği yapan yazarları tespit etmeyi sağlamaktadır (Dirik, Eryılmaz, & Erhan, 2023). Ağ haritası için en az 1 yayını ve en az 1 atıf kriteri seçilmiştir. Bu alanda en fazla yayını yapan yazarların sırasıyla Kiess Wieland (3 adet), Tanja Poulain (3 adet) ve Christof Meigen (2 adet) olduğu görülmüştür. En çok atıf alan yazarların ise en fazla yayını yapan yazarlardan bağımsız şekilde Ullrich Bauer, Uwe Bittlingmayer, Bolweg Torsten Michael olduğu tespit edilmiştir. Yapılan analize göre, en yüksek bağlantıya sahip olan 17 ismin tek bir küme içinde birleştiği gözlemlenmiş olup toplamda 136 bağlantı bulunmaktadır.

Şekil 2. Yazarlar arası ortak iş birliği ağı

4.2. Yazarların Atıf Analizi (Citation of authors)

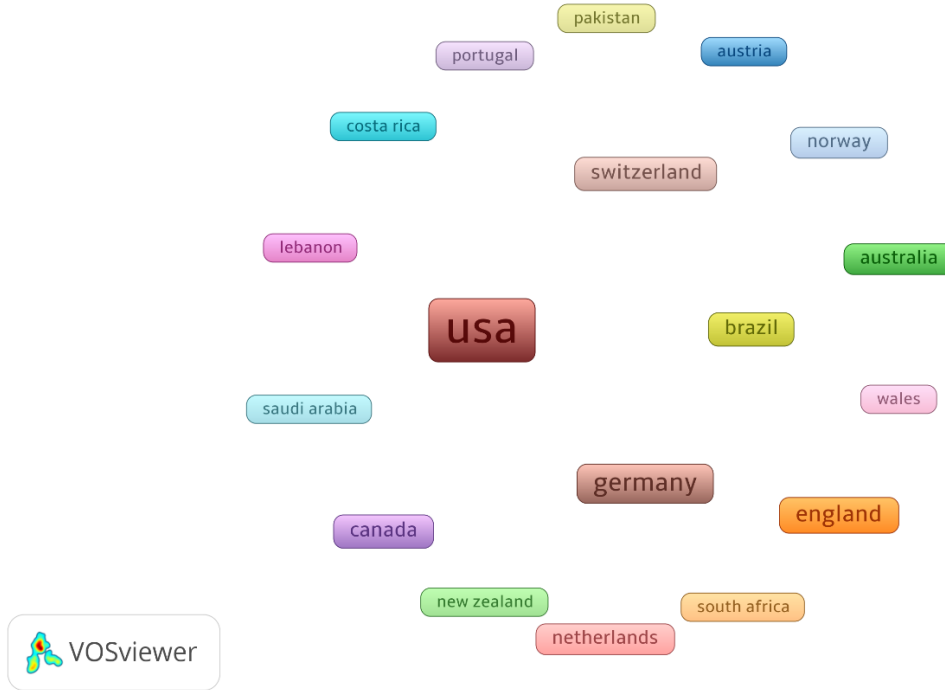
Bu analiz, yazarların atıf ağlarını belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Analiz için kriterler, en az 1 yayın ve en az 1 atıf şeklinde oluşturulmuş böylelikle yazarların atıf analizi ağ haritası oluşturulmuştur. Analiz, birbirine bağlı olduğu gözlemlenen 8 birim üzerinden gerçekleştirilmiş ve sonuç olarak 2 küme ile 10 bağlantı belirlenmiştir. En fazla atıf alan yazarlar, sırasıyla 65 atıf ile Ulrich Bauer, Uwe H. Bittlingmayer ve Michael Torsten Bollweg'dir. Bu üç yazar, toplam bağlantı gücü açısından ilk üçte yer almamışlardır. Şekil 3'de de görüldüğü gibi, yazarların atıf bağlantıları 1994 yılından itibaren artış göstermeye başlamıştır.

Şekil 3: Yazarların atıf ağları

4.3. Ülkelerin Atıf Analizi (Citation of Countries)

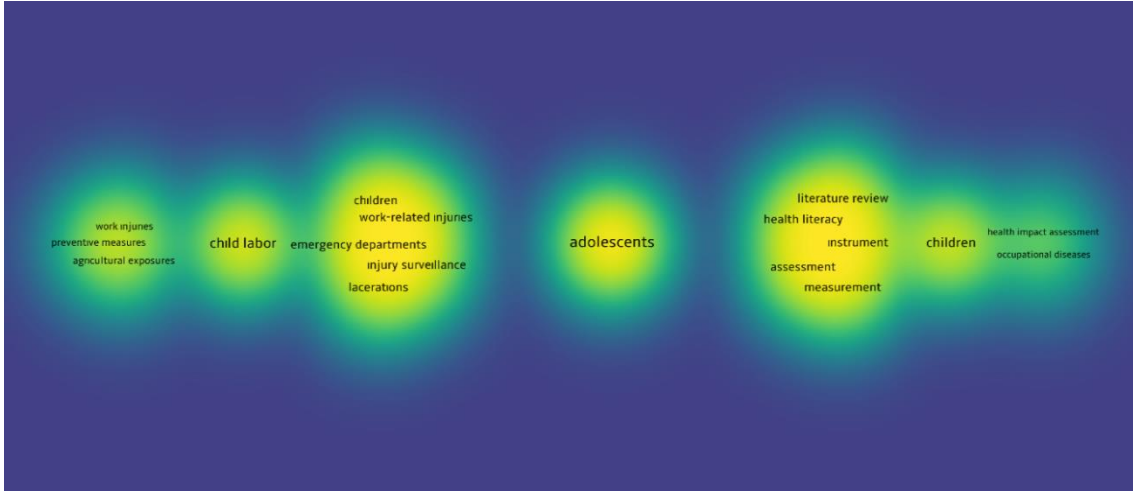
Yayınların ülkelerine göre aldıkları atıflara dair ağ haritası oluşturmak amacıyla, en az 1 eserin bir ülke tarafından yayınlanmış ve 1 atıf almış olması kriterleriyle ilişkilendirilen 19 gözlem birimi üzerinde bir analiz gerçekleştirilmiştir. Bu analiz sonucunda 18 kümeyi ve 1 bağlantıyı içeren toplam 2 bağlantı gücü belirlenmiştir. Araştırma alanına yönelik toplam atıf sayısı 638'dir. İlginç bir şekilde, üç yazar kendi eserlerine atıf yapmış, ancak diğer yazarlar kendilerine atıf yapmamışlardır. Bir yıldaki ortalama atıf sayısı 20.58 olarak hesaplanmıştır. En fazla atıfın olduğu iki yıl ise sırasıyla 2022 (22 atıf) ve 2021 (16 atıf) olarak tespit edilmiştir. En fazla atıf alan ülkeler ABD (16 atıf), Almanya (5 atıf) ve İngiltere (4 atıf) olarak sıralanmıştır. Toplam bağlantı gücü en yüksek olan ülkeler ise ABD ve İsrail'dir. Yayın sayısı açısından ise liderlik sıralaması ABD (16 yayın), Almanya (5 yayın) ve İngiltere (4 yayın) şeklinde gerçekleşmiştir (Şekil 4'te gösterilmiştir).

Şekil 4. Ülkelerin atıf ağı

4.4. Anahtar Sözcük Analizi (Co-occurrence of All Keywords)

Halk sağlığı açısından çocuk işçiliği ile ilgili yayınlarda en sık kullanılan anahtar sözcüklerin 4 tekrar ile çocuk işçiliği, 2 tekrar ile adolesan, 2 tekrar ile halk sağlığı olduğu belirlenmiştir. Toplam bağlantı gücü açısından en güçlü ifadelerde yine bu anahtar kelimeler olmuştur. Konuya yönelik en fazla kullanılan anahtar kelimelerin 18 adet olduğu bunların dört küme oluşturduğu ve 51 bağa sahip olduğu tespit edilmiştir (Şekil 5).

Şekil 5. Sık Kullanılan Anahtar Kelimeler

4.5. İçerik analizi

Bu kapsamda araştırma konusu ile doğrudan ilişkili olan araştırmalardan on dört tanesine içerik analizi yapılmış doğrudan ilişkili olmayan ancak arama kriterlerinde geçen anahtar kelimeleri içeren 19 araştırmaya ise içerik analizi yapılmamıştır.

1997 yılında yayınlanan Landrigan ve McCammon tarafından gerçekleştirilen “*Child labor - Still with us after all these years*” başlıklı araştırmadır. 2022 yılında dergi etki faktörü 3.3 olan *Public Health Reporst*'da yayınlanmıştır. 14 atıf alan çalışmada ocuk işçiliğinin ABD için tehdit olduğu, çocukların sömürücü koşullar altında çalıştırıldığı, çocukların sıklıkla tarım ya da gazete dağıtım sektörlerinde yerleştirildiği, kalıcı sakatlık vakalarının fazlalığı ve ocuk işçiliği kaynaklı ölümlerin dikkat çekici olduğu belirtilmiştir. ocuk işçiliğinin temel nedenleri ise yoksulluk, kitlesel göç ve federal yasaların uygulanmasındaki gevşeklikler olarak bildirilmiştir (Landrigan & McCammon, 1997).

2026 yılında Sarkar ve Sarkar tarafından gerçekleştirilen “*Why does child labor persist with declining poverty?*” başlıklı çalışmadır. Araştırma 7 atıf almıştır ve etki faktörü 2022 yılında 1.8 olan *Economic Inquiry* dergisinde yayınlanmıştır. Makalenin amacı, gelişmekte olan birçok ölkede gözlemlenen gelir artışına rağmen ocuk işçiliğinin devam etmesini açıklamaktır. ocuk işçiliğinin aktarımında bir kanal olarak gelir eşişsizliğinin rolünü vurgulamıştır. Bu alışma aynı zamanda, halk sağlığı ve eğitim harcamalarını ikame olarak görme şeklindeki geleneksel anlayışın yeniden değerlendirilmesi ihtiyacını vurgulamaktadır. ocuk sağlığı politikasının ocuk işçiliğine karşı mücadelede bir araç olarak kullanılmaması gösterilmiştir. Bu araştırmada bir model çalışması yapılmış olup eşişsizlik-ocuk işçiliği arasında kilit kanalın gelir dağılımı olduğu belirtilmiştir. Eğitimin kamuya yüklendirilmesi özel eğitimden uzaklaşılması okullaşmayı arttıracaktır buda ocuk işçiliğinin azaltılmasını önleyememekle birlikte fayda sağlayacaktır modeli gösterilmiştir (Sarkar & Sarkar, 2016). 2019 yılında İbrahim vd tarafından yayınlanan “*Child labor and health: a systematic literature review of the impacts of child labor on child's health in low- and middle-income countries*” başlıklı çalışmadır. Araştırma 2022 yılı dergi etki faktörü 4.7 olan “*Journal Of Public Health* dergisinde yayınlanmış ve 43 atıf almıştır. Araştırma ile; ocuk işçiliğinin fiziksel ve zihinsel sağlık üzerindeki etkilerine ilişkin mevcut kanıtları özetleme amaçlanmıştır. Bir sistematik derleme olan bu araştırmada 1997 yılından itibaren PubMed ve ScienceDirect veritabanlarında yayınlanan ocuk işçiliği/çalışan çocuklar/mesleki sağlık/ergen işiş/çalışan ergenler algoritmalarıyla tarama yapıldığı bildirilmektedir. ocuk işçiliğinin önemli bir halk sağlığı sorunu olmaya devam ettiği. Bu durum nedeniyle çocukların fiziksel ve psikolojik sağlıklarının olumsuz bir şekilde etkilendiği bildirilmiştir. alışan ocuklar

arasında yetersiz beslenme ve büyüme geriliğinin oldukça yaygın olduğunun, çocuk sağlığının etkilendiğinin, cinsel istismara uğrama olasılığının da arttığı, zihinsel ve davranışsal bozukluklarla ilişki bulunduğunun açıklandığı bu araştırma ile çalışan çocuklar, çalışmayan çocuklara ve aynı işi yapan yetişkinlere göre daha yüksek düzeyde fiziksel ve zihinsel strese maruz kaldığı açıklanmıştır. Araştırma sonuçlarının, bu çocukların fiziksel veya zihinsel olarak kısa ve uzun vadeli sağlık komplikasyonları geliştirme riski altında olduğunu gösterdiği belirtilmiştir (İbrahim, Abdalla, Jafer, Abdelgadir, & De Vries, 2019).

2002 yılında yayınlanan “*Health hazards for children at work*” başlığı olan ve Woolf tarafından yürütölen araştırma 13 atıf almıştır. Araştırma 2006 yılındaki dergi etki faktörü 1.091 olan Journal of Toxicology-Clinical Toxicology dergisinde yer almıştır. Çocuk işçiliğı gelişmekte olan birçok ölkede ekonomik ve sosyal bir gerçeklik olduğu, birçok geleneksel kültürdeki çocuk işçiliğinin çocuğun sosyalleşmesinin ve yerel toplulukta statü kazanmasının ayrılmaz bir parçası olarak kabul edildiğı; hükümetlerin çocuk işçiliğini ticari çıkarlar için ucuz işgücü sağlayarak ekonomilerini rekabetçi bir şekilde ayakta tutmada kilit bir faktör olarak gördüğü; çocuk işçiliğinin çocuk haklarını ihlal ettiğı ve onları artan sağlık risklerine maruz bıraktığı; tam zamanlı çalışan çocukların okula gidemedikleri ve bu nedenle doğuştan gelen eğitim haklarını kaybettikleri; çalışan çocuklarda anemi, sigara kullanımı, yetersiz beslenme gibi sorunların yaşanabildiğı; elle yapılan işlerin çocuklarda yaralanmalara zemin hazırladığı ve aynı zamanda işte kullanılan solventlerin, böcek ilaçlarının, metallerin, yakıcı maddelerin, duman ve tozun ve işle ilgili diğere toksik yan ürünlerin zehirlenmelere maruziyeti arttırabildiğı belirtilmiştir. Dünya çapındaki bu karmaşık ve çözölmese zor soruna yönelik çözümlerin aynı zamanda çocuk işçiliğine yönelik ekonomik ve sosyal teşviklerde altyapı değışikliklerini, aydınlatılmış halk sağlığı politikalarını ve toplum düzeyinde savunuculuk ve katılımı da gerektirdiğı bildirilmiştir (Woolf, 2002).

2010 yılında Dal Santo ve ark. tarafından yayınlanan “*Effects of work permits on illegal employment among youth workers: findings of a school-based survey on child labor violations*” başlıklı araştırma atıf almamış olup 2022 yılında dergi etki faktörü 12.7 olan American Journal Of Public Health dergisinde yayınlanmıştır. Bu araştırmada 2005 sonbaharında kesitsel yöntemle çalışma izni olan ve olmayan gençler arasında bizzat bildirilen çocuk işçiliğı ihlallerini karşılaştırılmıştır. Verilerin, Kuzey Carolina'da rastgele seçilen 16 lisede çalışan gençlerle yapılan okul temelli bir anketten elde edildiğı bildirilmiştir. 16 yaşından küçük birçok ergenin çalışma saati ihlaline maruz kaldığını, tehlikeli işlerle karşı karşıya bırakıldığını bildirdikleri tespit edilmiştir (Dal Santo, Bowling, & Harris, 2010).

1991 yılında Richter ve Jacobs tarafından etki faktörü 2022 yılında 3.5 olan American Journal Of Industrial Medicine dergisinde yayınlanan ve 12 atıf alan araştırma “*Work injuries and exposures in children and young-adults - review and recommendations for action*” başlıklıdır. Açık erişimi olmayan bu yayında çocuk işçiliğı ucuz emek arayışının sonucu olduğu zengin ölkelerde de göröldüğü, önleyici kontrol tedbirlerinin suistimalleri ortadan kaldırmada önemli olduğu, birinci basamak sağlık hizmetleri ağıının bu noktada başvuru merkezleri olduğu, basit tanımlayıcı epidemiyolojik çalışmaların yürütölmese ve müdahale programlarının oluşturulması konusunda halk sağlığı profesyonellerinin, çocuk doktorlarının ve ana-çocuk sağlığı personelinin eğitilmesine ihtiyaç duyulduğu, çocuk işçiliğine yakın bir alternatifin bulunmadığı durumlarda en kötü koşulların ortadan kaldırılması ve tehlikelerin kontrol altına alınması, çalışmaya zorlanan çocukların korunması stratejik hedef olması gerektiğı bildirilmiştir (Richter & Jacobs, 1991).

2012 yılında 2022 yılı dergi etki faktörü 3.3 olan Public Health Reporst'da yayınlanan, Runyan ve Rauscher tarafından yürütölen “*Setting an agenda for advancing young worker safety in the u.s. And Canada*” başlıklı araştırma 11 atıf almıştır. Genç işçi güvenliğı ve sağlığına odaklanan araştırmada, uygulama ve politikaya rehberlik edecek tavsiyeler elde etmenin hedeflendiğı bildirilmiştir. Bu araştırmada; psikologlar, doktorlar, avukatlar, hemşireler, halk sağlığı profesyonelleri ve iş temsilcilerinin de dahil olduğu çok disiplinli bir katılımcı grubunun toplantılar yaparak sorun olarak gördükleri konuları tartıştıkları bildirilmektedir. Tartışılan konular; gençlerin çalışmasına yönelik gelişimsel perspektifler, gençlere yönelik çalışmaların halk sağlığı perspektifinden

incelenmesi, müdahalelere ve program değerlendirmeye odaklanılması, önceki oturumlarda ortaya çıkan fikirlerin sentezlenmesi ve bunların sosyoekolojik çerçeveyi kapsamında olmak üzere araştırma ve politika gündemi oluşturmaya yönelik bir temel sağlanması oluşturması şeklindedir. Toplantının çıktıları ise; Hastalık, lm ve tehlikeli maruziyetlerin izlenmesi de dahil olmak üzere genç işçi sağlığı ve güvenliğinin gözetimi için kapsamlı ve koordineli bir plan geliştirilmesi, tarımda çalışan gençlerin kanun kapsamında diğer sektrlerdekilerle aynı düzeyde korumaya sahip olmasının sağlanması, genç işçiler için çalışma koşullarının iyileştirilmesine yönelik kanıt dayalı uygulamalar hakkında bilgi alışverişinin kolaylaştırılması, genç işçilerden gelen girdiler de dahil olmak üzere iş temelli sağlık ve güvenlik komitelerinin kurulması, kanıt dayalı sağlık ve güvenlik eğitimini, hükümet destekli tüm işgücü geliştirme programlarının ayrılmaz bir bileşeni olarak zorunlu kılınması, genç işçilerin güvenliği ve sağlığının iyileştirilmesindeki ilerlemenin düzenli olarak değerlendirilmesi ve raporlanması, gözetim verilerinin yanı sıra program ve politika değerlendirmelerinden de yararlanılması, ocuk işçiliği yasalarının ve OSHA standartlarının hem federal hem de eyalet düzeyinde uygulanması için yeterli finansmanın sağlanması şeklindedir (Runyan, Lewko, & Rauscher, 2012).

2010 yılında 2022 yılı dergi etki faktörü 3.3 olan International Journal of Occupational and Environmental Health dergisinde yayınlanan, Chiavegatto ve ark., tarafından yrtlen “*Diagnosis of severe silicosis in young adults working in stone polishing and mining in Minas Gerais, Brazil*” başlıklı araştırma 11 atıf almıştır. Araştırmada Brezilya'da tehlikeli veya sağlıksız koşullarda çalışmak için gereken minimum yaş olan 18 yaşın altında çalışmaya başlayan bir grup taş cilalama ve/veya madencilik işçisinde silikoz oluşumunu açıklamak hedeflenmiştir. Araştırmada Brezilya, silikozu ve ocuk işçiliğinin en kötü biçimlerini ortadan kaldırmaya yönelik küresel çabanın bir parçası olmaya başlamış olsa da hl çözülmesi gereken sorunların olduğu bildirilmiştir (Chiavegatto, Carneiro, Dias, & Nascimento, 2010).

2014 yılında 2022 yılı dergi etki faktörü 3.5 olan American Journal Of Industrial Medicine dergisinde yayınlanan, Siqueira ve ark., tarafından yrtlen “*Effects of social, economic, and labor policies on occupational health disparities*” başlıklı araştırma 46 atıf almıştır. Araştırmada iş hekimliği, halk sağlığı, sağlık politikası, çalışma sosyolojisi ve ekonomisinden göçmen sağlığı konularını ele alan dergilerde bir literatür taraması yapıldığı bildirilmiştir. Araştırmada iş sağlığı eşişsizliklerinin temel belirleyicileri olan yasal ve politik bağlantıları anlamının zorunlu olduğu sonraki adımların, herkes için sağlıklı, güvenli ve adil çalışmayı tesis ederek mesleki eşişsizlikleri tespit etme, azaltma ve ortadan kaldırma olduğu, bunun için kaynakları çoğaltma adına koalisyonların ve işbirliklerinin arttırılmasının önemli olduğu bildirilmiştir (Siqueira et al., 2014).

2022 yılında Washburn ve ark., tarafından yayınlanan “*Modern slavery and labor exploitation during the COVID-19 pandemic: A conceptual model*” başlıklı araştırma 1 atıf almış olup 2022 yılında dergi etki faktörü 12.7 olan “Global Health Action” dergisinde yayınlanmıştır. Araştırma Sahra altı Afrika özelinde birden fazla disiplinden bakış açılarını belirlemek ve emek sömürüsüyle bağlantılı karmaşık süreçleri daha kapsamlı bir şekilde açıklamak için çeşitli bilimsel veri tabanları kullanılarak yapılmıştır. Makalenin amacı, emek sömürüsüne yol açan yolları gösteren kavramsal bir model geliştirmek ve makroekonomik sistemlerin, kurumların ve aile faktörlerinin sahip olabileceği etkiyi analiz etmek olarak bildirilmiştir. Araştırmada yaşın risk faktörü olduğu vurgulanmış, ocuk işçiliği ile gle bağlantılı ocuk işçi ticareti arasındaki olgulardaki farklılıkların anlaşılması, müdahaleler açısından kritik öneme sahip sonuç olarak açıklanmıştır. Araştırma bulgularından birinin de yerel ocuk işçilerin göçmen ocuk işçilere göre daha iyi koşullarda çalıştıkları sonucu olmuş bunun araştırılması gerektiğine vurgu yapılmıştır. ocuk işçiliği ve ocuk işçiliği gne ilişkin ek yaygınlık tahminleri için UNICEF'in oklu Gösterge Kümeleme Araştırmaları gibi hane halkı araştırmalarının kullanılabileceği önerilmiş, ocuk işçiliği modülü olan okullar veya okul bazlı anketler, kardeşlerin çalışma faaliyetleri ve eğer varsa çalışmak için g etmiş olanlar hakkında ek soruların sorulabileceği belirtilmiştir (Washburn, Diener, Curtis, & Wright, 2022).

2008 yılında Balanos ve ark., tarafından yayınlanan “*Determinants of health in seasonal migrants: Coffee harvesters in Los Santos, Costa Rica*” başlıklı araştırma 9 atıf almış olup 2022

yılında dergi etki faktörü 1.271 olan “International Journal of Occupational and Environmental Health” dergisinde yayınlanmıştır. Göç, koruyucu sağlık ve hijyen ile çocuk işçiliği konularının ele alındığı bu araştırmada ise yabancı ve yerli göçmenler ile coğrafi olarak izole olanlar arasında genel halk sağlığı hizmetlerini kullanma konusundaki isteksizlik yaygın olduğu bildirilmiştir (Bolaños, Partanen, Berrocal, Álvarez, & Córdoba, 2008).

2012 yılında 2022 yılı dergi etki faktörü 5.9 olan Journal of Community Health dergisinde yayınlanan, Zierold ve ark., tarafından yürütölen “Working for mom and dad: Are teens more likely to get injured working in family-owned businesses?” başlıklı araştırma 9 atıf almıştır. Wisconsin'in beş halk sağlığı bölgesinde 9. sınıftan 12. sınıfa kadar olan öğrenciler arasında istihdamı, işle ilgili alışkanlıkları, yaralanmaları ve okul performansını araştırmak için uygulanan anketle veriler elde edilmiştir. Birden fazla işte çalışmanın gençlerin güvenliği üzerindeki etki oluşturduğu, yasa dışı çalıştırıldıkları, aile şirketlerinde çalışan gençlerin, diğere çalışan gençlerle karşılaştırıldığında ciddi yaralanmalara maruz kalabildiği, İş kanunlarının aile işletmeleri için de geçerli olup olmayacağı tartışılması gerektiği bildirilmiştir (Zierold, Appana, & Anderson, 2012)

2021 yılında Thamo ve ark., tarafından yayınlanan “Health, stress, and well-being in Swiss adult survivors of child welfare practices and child labor: Investigating the mediating role of socio-economic factors” başlıklı araştırma 9 atıf almış olup 2022 yılında dergi etki faktörü 4.8 olan “Child Abuse & Neglect” dergisinde yayınlanmıştır. İsviçre'de çocuk refahı uygulamalarından etkilenen ve geçmişte çocuk işçi olan yaşlı yetişkinlerde fiziksel sağlık, stres ve öznel refahın (çok) uzun vadeli ilişkilerini değerlendirmek amacıyla yürütölmüştür. Bu durumdan etkilenenler ile etkilemeyenler açısından tıbbi tedavi süreçlerine başvurma ve fiziksel hastalıklara yakalanmalarında, fiziksel ve zihinsel sağlıklarında, stres yüklerinde, refah düzeylerinde farklılıklar oluştuğunu bildirilmiştir (Thoma, Bernays, Eising, Pfluger, & Rohner, 2021)

1993 yılında Brooks ve ark., tarafından yayınlanan “Work-related injuries among massachusetts children - a study based on emergency department data” başlıklı araştırma 51 atıf almış olup 2022 yılında dergi etki faktörü 3.5 olan “American Journal of Industrial Medicine” dergisinde yayınlanmıştır. Bu çalışmada, Massachusetts'teki 14 toplulukta (eyalet nüfusunun %5'ini temsil eden) 14-17 yaş arası çocuklarda görölen işle ilgili yaralanmalar, acil servislerden yaralanmalara ilişkin geniş nüfus temelli bir gözetim çalışmasının parçası olarak toplanan hastane başvuru verilerine dayanarak açıklanmıştır. Bu yaş grubunda işten kaynaklanan yaralanmayla ilgili tüm acil servis ziyaretlerinin %7-13'üne karşılık geldiği; en sık görölen yaralanma türü kesikler ve yırtılmalar, en sık görölen yaralanma nedenlerinin kesme/delme, bu duruma neden olduğu tespit edilen araçların kesici aletler olduğu; çocukların işle ilgili yaralanmalar nedeniyle hastaneye kaldırıldığı; çalışan çocukların mesleki yaralanma açısından yüksek riskli bir grup olarak değerlendirilmesi gerektiği; çocuklarda iş kaynaklı yaralanmaların önemli bir halk sağlığı sorunu olduğu; acil servis verilerinin çocuklarda iş kaynaklı yaralanmalar hakkında değerli bir bilgi kaynağı olma potansiyelini koruduğu; sorunun doğasını ve boyutunu tam olarak belgelemek için acil servislerden, işçi tazminatlarından ve diğere potansiyel kaynaklardan gelen verileri birleştiren aktif gözetim sistemleri oluşturulması gerektiği; bu yaralanmaları önlemeye yönelik çabaların çalışan çocukların yanı sıra işverenlerin, ebeveynlerin, tıbbi sağlayıcıların, eğitimcilerin ve düzenleyicilerin ortak ilgisini gerektirdiği açıklanmıştır (Brooks, Davis, & Gallagher, 1993)

5. Sonuç ve Öneriler

Halk sağlığı perspektifiyle çocuk işçiliğinin hem bibliyometrik yolla hem de içerik analiziyle irdelendiği bu araştırmada, konuya olan ilginin düzeyinin düşük olduğu görölmüştür. Yayın sayısının 2021 yılında artma göstermesi önemlidir. Bu süreç 2019 yılında başlayan koronavirüs pandemisinin sıcak etkilerinin azaldığı izolasyon ve kısıtlama tedbirlerinin ortadan kalktığı döneme gelmektedir. Zaten ILO ve UNICEF gibi yapılanmalar da çocuk işçiliği noktasında pandemi sonrasının olumsuz etkilerine değinerek toplumları dikkatli olmaya çağırmıştır. Araştırma başlığında yıllara göre yayın sayısı ile atıf indeksi arasında benzerliğin olduğu yayın sayısının arttığı dönemde atıf sayısının da

arttığı görölmüştür. Ortak yazar analizinde birbiriyle bağlantılı yazarların en fazla yayın yapma ya da en fazla atıf alma açısından benzer olmadığı görölmüştür. Atıf analizi kümelemesinde 1994 yılından sonra atıf miktarının artmaya başladığı görölmüştür. Çalışmaların tamamının İngilizce dilinde olduğu en fazla atıf yapılan ülkenin Amerika olduğu görölmüştür.

İçerik analizinde ise; araştırmaların ocuk işçiliğinin nedenlerine, etkilerine ve sonuçlarına yoğunlaştığı görölmüştür.

ocuk işçiliğini halk sağlığı perspektifiyle inceleyen daha fazla yayına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu bağlamda bu alanda çalışanların konuya eğilmelerini arttırmak amacıyla panel, workshop, semine gibi etkinlikler düzenlenebilir. ocuk işçiliğinin önlenmesi, projelerin oluşturulması, uluslararası iş birliklerinin sağlanması için kamu destek ve kaynaklarının arttırılması çözüm olabilir.

Kaynakça

- Babaoğlu, A. B., Tekindal, M., Büyükuysal, M. ., Mustafa, T., Elmalı, F., Bayraktaroğlu, T., & Tekindal, M. A. (2021). Epidemiyolojide gözlemsel çalışmaların raporlanması: STROBE kriterlerinin Türkçe uyarlaması. *Batı Karadeniz Tıp Dergisi*, 5(1), 86-93.
- Berigel, S., & Eroğlu, İ. (2019). Türkiye'de ocuk işçiliğinin Dinamikleri. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 39-56.
- Bolaños, R. L., Partanen, T., Berrocal, M., Álvarez, B., & Córdoba, L. (2008). Determinants of health in seasonal migrants: coffee harvesters in Los Santos, Costa Rica. *International journal of occupational and environmental health*, 14(2), 129-137.
- Brasted, H., & Wright, D. (1996). Why worry about child labour? *Asian Studies Review*, 19(3), 53-58.
- Brito-Ochoa, M. P., Sacristan-Navarro, M. A., & Pelechano-Barahona, E. (2020). A Bibliometric Analysis of Dynamic Capabilities in the Field of Family Firms (2009-2019). *European Journal of Family Business*, 10(2), 69-81.
- Brooks, D. R., Davis, L. K., & Gallagher, S. S. (1993). Work-related injuries among Massachusetts children: A study based on emergency department data. *American journal of industrial medicine*, 24(3), 313-324.
- Chiavegatto, C. V., Carneiro, A. P. S., Dias, E. C., & Nascimento, M. S. (2010). Diagnosis of severe silicosis in young adults working in stone polishing and mining in Minas Gerais, Brazil. *International journal of occupational and environmental health*, 16(2), 139-142.
- öpoğlu, M. (2018). Türkiye'de ocuk işçiliği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(14), 357-398.
- Dal Santo, J. A., Bowling, J. M., & Harris, T. A. (2010). Effects of work permits on illegal employment among youth workers: findings of a school-based survey on child labor violations. *American Journal of Public Health*, 100(4), 635-637.
- Dirik, D., Eryılmaz, İ., & Erhan, T. (2023). Post-Truth Kavramı Üzerine Yapılan alışmaların VOSviewer ile Bibliyometrik Analizi. *Sosyal Mucit Academic Review*, 4(2), 164-188.
- Donthu, N., Gremler, D. D., Kumar, S., & Pattnaik, D. (2022). Mapping of Journal of Service Research themes: A 22-year review. *Journal of Service Research*, 25(2), 187-193.
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 133, 285-296.
- Donthu, N., Kumar, S., Pandey, N., & Gupta, P. (2021). Forty years of the International Journal of Information Management: A bibliometric analysis. *International Journal of Information Management*, 57, 102307.

Araştırma Makalesi

- Ergin, E., Ergin, B., Günenc, O., & Eryılmaz, M. (2023). An overview of pregnancy education: a bibliometric analysis based on web of science core collection. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 232-255.
- Fahri, Ç. (2017). Risk toplumunda çocukluk. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10-11), 147-171.
- Gül, T., & Öztürk, M. (2022). *Geçmişte Çocuk İşçiliği Deneyimi Olan Üniversite Öğrencilerinin Benlik Saygılarının Ve Yaşam Doyumlarının Özbelleme Kuramı Çerçevesinde Araştırılması*. (Doktora).
- Ibrahim, A., Abdalla, S. M., Jafer, M., Abdelgadir, J., & De Vries, N. (2019). Child labor and health: a systematic literature review of the impacts of child labor on child's health in low-and middle-income countries. *Journal of public health*, 41(1), 18-26.
- Khan, M. A., Pattnaik, D., Ashraf, R., Ali, I., Kumar, S., & Donthu, N. (2021). Value of special issues in the journal of business research: A bibliometric analysis. *Journal of Business Research*, 125, 295-313.
- Kılıç, B., Şahan, C., & Bahadır, H. (2014). Dünyada ve Türkiye'de Halk Sağlığı Uzmanlık Eğitiminin Tarihçesi, İçeriği ve İstihdam Politikaları. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 13(6).
- Landrigan, P. J., & McCammon, J. B. (1997). Child labor still with us after all these years. *Public Health Reports*, 112(6), 466.
- Rialti, R., Marzi, G., Ciappei, C., & Busso, D. (2019). Big data and dynamic capabilities: a bibliometric analysis and systematic literature review. *Management Decision*, 57(8), 2052-2068.
- Richter, E. D., & Jacobs, J. (1991). Work injuries and exposures in children and young adults: Review and recommendations for action. *American journal of industrial medicine*, 19(6), 747-769.
- Runyan, C. W., Lewko, J., & Rauscher, K. (2012). Setting an agenda for advancing young worker safety in the US and Canada. *Public Health Reports*, 127(3), 246-252.
- Sarkar, J., & Sarkar, D. (2016). Why does child labor persist with declining poverty? *Economic Inquiry*, 54(1), 139-158.
- Siqueira, C. E., Gaydos, M., Monforton, C., Slatin, C., Borkowski, L., Dooley, P., . . . Keifer, M. (2014). Effects of social, economic, and labor policies on occupational health disparities. *American journal of industrial medicine*, 57(5), 557-572.
- Soysal, G., Özcan, C., & Akın, A. (2022). Dünyada ve Türkiye'de Kadın, Anne ve Çocuk Sağlığının Güncel Durumu. *Sağlık ve Toplum Dergisi*, 32(1), 3-13.
- Thoma, M. V., Bernays, F., Eising, C. M., Pfluger, V., & Rohner, S. L. (2021). Health, stress, and well-being in Swiss adult survivors of child welfare practices and child labor: Investigating the mediating role of socio-economic factors. *Child Abuse & Neglect*, 111, 104769.
- Tuncer, M., Dikmen, M., & Vural, M. (2022). Dijital Oyun Bağımlılığı, Davranış Problemleri ve Akademik Performans: Bibliyometrik Bir Haritalama. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(7), 913-933.
- Turan Kavradım, S., & Canlı Özer, Z. (2022). Hemşirelik Alanındaki Kalp Yetersizliği Araştırmalarının Bibliyometrik Analizi. *Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences*, 14(4).
- Umut Zan, B. (2012). *Türkiye' De Bilim Dallarında Karşılaştırmalı Bibliyometrik Analiz Çalışması*. (Doktora). Ankara Üniversitesi, Retrieved from file:///C:/Users/%C3%87a%C4%9Fla%20Yi%C4%9Fitba%C5%9F/Desktop/317244.pdf
- Van Eck, N. J., & Waltman, L. (2021). *Manual for VOSviewer version 1.6.17*: Universiteit Leiden.

- Washburn, T., Diener, M. L., Curtis, D. S., & Wright, C. A. (2022). Modern slavery and labor exploitation during the COVID-19 pandemic: a conceptual model. *Global health action*, 15(1), 2074784.
- Woolf, A. D. (2002). Health hazards for children at work. *Journal of Toxicology: Clinical Toxicology*, 40(4), 477-482.
- Yardımcıoğlu, D. (2023). Çocuk İşçiliğini Önlemeye Yönelik Yeni Bir Adım: Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin Kurumsal Sürdürülebilirlik Durum Tespitine Dair Direktif Önerisi. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 28(48), 225-276.
- Yüceol, H. M. (2022). "Çocuk İşçiliği" Sorununun Analizi ve Politika Önerileri. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 40-53.
- Zierold, K. M., Appana, S., & Anderson, H. A. (2012). Working for mom and dad: are teens more likely to get injured working in family-owned businesses? *Journal of community health*, 37, 186-194.

Extended Summary

Despite the lack of consensus and the undesirable coexistence of two words, "child" and "child labor," child labor continues to persist in many societies today. Addressing the issue of child labor from a public health perspective is the aim of this research. The study exclusively utilized the Web of Science (WoS) database to obtain a richer dataset.

To access richer data, a literature search was conducted using keywords such as "child labor," "child work," or "working children," combined with public health. In this context, a total of 33 publications were found. The publications were graphically visualized using methods from both WoS and VOSViewer applications. Since the research involved bibliometric analysis and content analysis, no ethical approval was obtained, but ethical principles were strictly adhered to during the research process.

Bibliometric analysis included analyses of co-occurring terms, co-citation, citations, and co-authorship. It was observed that all research in the field of child labor from a public health perspective was in English. The majority of the publications fell into the category of public, environmental, and occupational health, with Leipzig University being the most active institution in this field.

In the co-authorship analysis, it was determined that the authors with the highest number of publications were Kiess Wieland, Tanja Poulain, and Christof Meigen. The most cited authors were found to be Ullrich Bauer, Uwe Bittlingmayer, and Bolweg Torsten Michael, independent of the authors with the most publications. The analysis revealed that the highest connection strengths were observed within a single cluster of 17 names, with a total of 136 connections.

The research identified that the authors with the most citations were Ulrich Bauer, Uwe H. Bittlingmayer, and Michael Torsten Bollweg, with 65 citations each. Interestingly, these three authors did not rank in the top three in terms of total connection strength. Citation links among authors began to increase in 1994.

The two years with the highest number of citations were identified as 2022 and 2021. The countries receiving the most citations were ranked as the United States, Germany, and the United Kingdom. The countries with the highest total connection strength were the United States and Israel, while the ranking based on the number of publications was led by the United States, Germany, and the United Kingdom.

Regarding public health, the most frequently used keywords in publications related to child labor were "child labor", "adolescent", and "public health". These keywords also had the highest total

connection strengths. It was found that there were a total of 18 most frequently used keywords, forming four clusters with 51 connections.

Within this scope, content analysis was performed on 14 studies directly related to the research topic. The oldest publication subjected to content analysis dated back to 1991, which was significant for bringing child labor within the scope of primary healthcare services. The content analysis of other publications revealed that child labor prepared the ground for cheap labor and raised awareness. It was observed that children worked under exploitative conditions, and child labor resulted in accidents, injuries, and deaths in children. Factors such as poverty, income inequality, mass migration, and national laws were identified as reasons for child labor. It was emphasized that preventive control measures were crucial in eliminating abuses. It was also suggested that primary healthcare networks could serve as referral centers for child labor issues. The need for education of public health professionals, pediatricians, and maternal-child health staff to conduct basic descriptive epidemiological studies and develop intervention programs was highlighted.

In conclusion, there is a need for more publications on child labor from a public health perspective. To increase awareness and engagement in this field, events such as panels, workshops, and seminars can be organized. Increasing public support and resources may be a solution for preventing child labor, creating projects, and fostering international cooperation.

Çocuk Refahı

Emine ARSLAN KILIÇOĞLU¹

Engin GÜNEŞ²

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geliş Tarihi : 17/09/2023

Makale Kabul Tarihi : 24/11/2023

Anahtar Kelimeler: Çocuk refahı, çocuklarda sosyal hizmet çalışmaları, çocuğun iyi olma hali.

ÖZET

Dünyanın her geçen gün evrensel refah ihtiyacının artmakta olduğu görülmektedir. Toplumların ve insanlığın refah ihtiyacı savaşlar, doğal afetler ve salgın hastalıklar nedeniyle farklılıklar göstermektedir. Bununla birlikte insanlığın teknolojik gelişmeleri takip etmesi ve bu süreçten küresel olarak üst düzeyde yararlanıyor olabilmesi gibi durumlar refah ihtiyacının daha çok tartışılmasına neden olabilmektedir. Aynı zamanda toplumun her biriminde refah düzeyi önemli iken hedef kitle çocuk olunca bu durum çok daha hassas bir konu haline gelmektedir. Bu bakış açısıyla her zaman çocuğun iyi olma halini korumak ön plana çıkmaktadır. Çocuğun iyi olma hali temel alınarak, çocuk refahının sağlanabilmesi için diğer bütün destek hizmetleri çocuklara sunulmalıdır. Çocuk refahını sağlayabilmek amacıyla toplumsal işleyiş içinde gönüllülük hizmeti, çocuk ve savunuculuk, çocuk katılımı alanlarında da kaydedilmesi beklenen gelişmelerle aynı amaç doğrultusunda çalışmaktadır. Bu amaçla, çocukların güvende, sağlıklı ve mutlu bir ortamda büyüebilmeleri için farklı yaş gruplarında ve kurumlarda çeşitli uygulamalar yürütülmektedir. Çocuk refahını sağlayabilmek için küresel düzeyde yenilikçi uygulamalarla toplumsal normların birleştiği çalışmaların birlikte yürütülmesi gerekmektedir. Ayrıca her çocuğun aynı refah düzeyine sahip aile ortamında yetiştirilemediği düşünüldüğünde, korunmaya muhtaç çocuklar içinde çocuk refahının ele alınması önemli bir konuyu ifade etmektedir. Bu amaçla bu çalışmada çocuk refahının bütünlüğüne katkı sağlayan çocuğun iyi olma hali, gönüllülük hizmeti, çocuk katılımı, çocuk ve savunuculuk ile ilgili alan yazın tematik olarak incelenmiştir.

Child Welfare

ARTICLE INFORMATION

Submission Date : 17/09/2023

Accepted Date : 24/11/2023

Keywords: Child welfare, social work studies in children, child well-being

ABSTRACT

It seems that the world's need for universal welfare is increasing day by day. The welfare needs of societies and humanity vary due to wars, natural disasters and epidemics. However, situations such as humanity following technological developments and benefiting from this process at a global level may cause the need for welfare to be discussed more. At the same time, while the level of welfare is important in every unit of society, this becomes a much more sensitive issue when the target population is children. From this perspective, protecting the child's well-being always comes to the fore. Based on the child's well-being, all other support services should be provided to children to ensure child welfare. In order to ensure child welfare, it works towards the same goal as the developments expected to be made in the fields of volunteering, children and advocacy, and child participation in social functioning. For this purpose, various practices are carried out in different age groups and institutions so that children can grow up in a safe, healthy and happy environment. In order to

¹ Öğr. Gör., KTO Karatay Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Programı, emine.arslan@karatay.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8319-2404.

² Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi Beyşehir Ali Akkanat Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Sosyal Hizmet Bölümü. Email: engin.gunes@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2171-0066

Derleme

ensure child welfare, studies that combine innovative practices and social norms at a global level need to be carried out together. Moreover, considering that not every child can be raised in a family environment with the same welfare level, addressing child welfare among children in need of protection represents an important issue. For this purpose, in this study, the literature on child well-being, volunteering service, child participation, children and advocacy, which contribute to the integrity of child welfare, was examined thematically.

1. Giriş

Çocuk refahı, toplumlarımızın geleceği üzerinde büyük etkiye sahip olan önemli bir konudur. Bu nedenle her toplumun geleceğini şekillendiren en önemli unsurlardan biridir. Çocukların haklarını tanıma ve koruma, onların refahını sağlamak için vazgeçilmezdir. Bununla birlikte, çocukların kendi yaşamları üzerinde etkili olabilmeleri ve karar süreçlerinde yer almaları da çok önemlidir (Daro & Dodge, 2009). Çocukların güvende, sağlıklı ve mutlu bir ortamda büyümeleri, toplumların sürdürülebilir kalkınması ve ilerlemesi için temel bir gerekliliktir. Ancak, dünya genelinde hala birçok çocuk zorlu koşullar altında yaşamaktadır ve iyi olma halinden mahrum kalmaktadır (Kruk, vd., 2018). Çocuk refahını derinlemesine ele alabilmek için alan yazın tarandığında çocuğun iyi olma hali, gönüllülük hizmeti, çocuk ve savunuculuk, çocuk katılımı konularının öncelikli olduğu görülmektedir (Lefebvre, 2013).

Çocuğun iyi olma hali, fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal açılardan sağlıklı olma durumunu ifade eder. Bu durum, çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanması, eğitime erişim, sağlık hizmetlerine ulaşım ve güvenli bir çevrede yaşama gibi faktörlere bağlıdır (Newland, 2015). Çocukların refah düzeyindeki nitelik, çocuğun iyi olma halinin sürekliliğine bağlı olarak, çocuğun yeteneklerini geliştirmesine, potansiyelini ortaya koymasına ve toplumda aktif bir birey olarak yer almasına olanak sağlar. Çocuğun iyi olma halini sağlamak ve sürdürülebilmek için ailenin ve toplumun iş birliği içinde gönüllülük hizmetlerini önemsemesi ve desteklemesi gerekmektedir (Brown, Manning & Stykes, 2015).

Gönüllülük hizmeti, çocuk refahının artırılmasında ve çocuğun iyi olma halinin desteklenmesinde önemli bir role sahiptir. Bu süreçte gönüllülük hizmeti sunan gönüllüler, çocuklara destek olmak için zamanlarını ve kaynaklarını gönüllü olarak sunarlar (Lough, 2014). Gönüllüler, çocukların ihtiyaçlarına yönelik programlar geliştirerek, eğitim imkanları sunarak, sağlık hizmetlerine erişimlerini kolaylaştırarak ve rehberlik ederek çocukların daha iyi bir geleceğe adım atmalarında yardımcı olurlar. Gönüllülük çalışmalarında yapılması önerilen önemli uygulamalar arasında etkinlik planlamaları, yenilikçi girişimler, sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yer almaktadır (Pescheny, Randhawa & Pappas, 2020).

Çocuk refahını sağlayabilmek için küresel düzeyde yenilikçi uygulamalardan biri olan savunuculuk kavramından destek almak önemsenmektedir. Çocuk refahını sağlamaya çalışırken çocukların yasal haklarını bilerek uygulamalar yapmak önemlidir. Çocuk ve savunuculuk, çocukların haklarının korunması ve çıkarlarının gözetilmesi için önemli bir çalışma alanıdır. Bu alan, çocukların eşitlik, adalet ve insan haklarına saygı temelinde yaşamlarını sürdürmelerini sağlamayı hedefler. Çocukların istismar, şiddet, ihmal ve sömürü gibi tehlikelerden korunması ve sağlıklı bir çevrede büyümesi için çocuk ve savunuculuk çalışmalarına ihtiyaç vardır (Chung, vd., 2016).

Çocuğa ilişkin gerçekleştirilmesi hedeflenen her çalışmada olduğu gibi çocuk refahının sağlanabilmesinde de çocuk katılımının sağlanması önemlidir. Çocuk katılımı, çocukların kendi hayatlarına aktif bir şekilde katılımını teşvik eden bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, çocukların karar süreçlerine katılmasına, görüşlerini ifade etmesine ve toplumsal işleyişe etki etmesine olanak tanır. Çocuk katılımı, çocukların özgüvenlerini ve liderlik becerilerini geliştirerek, demokratik bir toplumun temellerinin atılmasını sağlar (Skivenes & Strandbu, 2006). Bu bakış açısıyla, bu bölümde çocuk refahını anlamak ve çalışmaların sürdürülebilirliğini sağlayabilmek için çocuğun iyi olma hali,

gönüllülük hizmeti, çocuk ve savunuculuk, çocuk katılımı ile ilgili bilgilere yer verilecektir. Bu bağlamda çocuk refahının sağlanabilmesi için farklı destek kanalları ile çok daha etkili ve kalıcı uygulamaların ortaya çıkabileceği düşünülmektedir.

2. Çocuk Refahı

Çocuk refahı, çocukların sağlığı, güvenliği, gelişimi ve mutluluğunu etkileyen bir kavramdır. Temel olarak, çocukların iyi olma hali ve yaşamlarının her yönüyle olumlu bir şekilde etkilenmesini ifade edilmektedir (Gromada, Rees & Chzhen, 2020). Bu kapsamlı kavram, çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmasını, sosyal bağların güçlendirilmesini ve toplum içinde aktif bir şekilde katılımlarını kapsamaktadır. Çocuk refahı, sadece çocukların fiziksel ihtiyaçlarını değil, aynı zamanda duygusal, sosyal ve zihinsel gereksinimlerini de dikkate almaktadır (Van-Bijleveld, Dedding, & Bunders-Aelen, 2015).

Çocuk refahı, çocukların hayatlarının en kritik dönemlerinde korunması ve desteklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Çünkü çocukluk dönemi, kişilik, davranış ve sağlık üzerinde uzun süreli etkiler bırakan gelişimel bir süreçtir. Bu süreç çocuğun yetişkinlikteki yaşam kalitesini de büyük ölçüde etkiler. Aynı zamanda sağlıklı ve destekleyici bir çocukluk dönemi, çocuğun var olan potansiyelinin ortaya çıkmasına, özgüven kazanmasına ve toplumda sağlıklı bir birey olarak yaşamına devam etmesine de zemin hazırlamaktadır.

Çocuk refahı, sadece bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal ve ekonomik düzeyde de önemlidir. Sağlıklı ve iyi yetişen bir nesil, toplumun geleceği için temel bir unsur oluşturur. Bu bakımdan çocukların refahının iyi düzeyde olması için, eğitim, işgücü ve toplumsal katılımı, bir ülkenin kalkınması ve sürdürülebilirliği için hayati öneme sahiptir (OECD, 2012).

Çocukların refahının önemli bir bileşeni de çocuk haklarıdır. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS), çocukların fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal açıdan gelişimlerini desteklemeyi ve korumayı amaçlar. Bu sözleşme, çocukların eğitim, sağlık, beslenme, barınma, korunma, katılım ve adalet gibi temel haklara sahip olduğunu vurgular. Dolayısıyla, çocuk refahı politikaları ve uygulamaları, bu hakların korunması ve sağlanması üzerine odaklanmalıdır (Theobald, 2019).

Çocuk refahı aynı zamanda toplumsal adalet ve eşitlik için de önemli bir alanı temsil eder. Toplumsal ve ekonomik dezavantajlara maruz kalan çocuklar, genellikle refah eksikliği ile karşı karşıya kalır ve eşitsizliklerin arttığı durumlarda mücadele ederler. Bu nedenle, çocuk refahı politikalarının, sosyal eşitsizlikleri azaltma ve dezavantajlı gruplara özel destek sağlama amacına yönelik olması önemlidir (Dettlaff & Boyd, 2020).

3. Çocuk Refahının Sağlanmasının Toplum ve Ülke İçin Önemi

Çocuk refahının sağlanması, toplum ve ülke için büyük öneme sahiptir. Çocuklar, bir toplumun en değerli varlıkları ve geleceğidir. Onların sağlıklı, güvende, desteklenmiş ve iyi yetişmeleri, toplumun sürdürülebilir kalkınması ve ilerlemesi için kritik bir faktördür. Çünkü çocukların iyi refahı, toplumlara uzun vadede sosyal, ekonomik ve kültürel faydalar sunmaktadır (Daro & Dodge, 2009).

Öncelikle, çocuk refahının sağlanması, toplumun geleceğine yatırım yapmak anlamına gelir. Sağlıklı, iyi eğitilmiş ve sosyal olarak uyumlu olan çocukların, yetişkinlikte topluma önemli katkılar sunması muhtemeldir. Çünkü iyi bir eğitim alarak yetişen çocuklar, işgücüne daha nitelikli ve bilgili bir şekilde katılırlar. Böylece ekonomik büyümeye, toplumsal kalkınmaya ve rekabet gücüne de destek olabilirler. Aynı zamanda, toplumsal sorunların çözümünde daha etkin bir rol oynayacakları için, toplumsal kalkınmada da önemli bir rol oynarlar (UNESCO, 2022).

Çocuk refahı, aynı zamanda sosyal adalet ve eşitlikçi bir yaşamın sağlanabilmesi için önemlidir. Dezavantajlı ailelerden gelen çocuklar, genellikle eğitim, sağlık ve diğer temel hizmetlere erişimde zorluklar yaşarlar (Taderera & Hall, 2017). Çocuk refahı politikaları ve programları, bu dezavantajlı

Derleme

gruplara özel destek sağlamayı ve eşitsizlikleri azaltmayı amaçlamalıdır. Böylece, çocuk refahını iyileştirmeye yönelik atılan adımlar toplumda sosyal adaletin sağlanmasına katkıda bulunarak ve dezavantajlı çocukların daha iyi yaşam koşullarına erişimini kolaylaştırır (Özmete, 2010). Aynı zamanda, çocukların desteklendiği bir toplumda suça sürüklenen çocuk oranları da azalır. Böylece toplumun güvenliği sağlanarak çocukların topluma katılımlarının teşvik edilmesi ve onların görüşlerinin önemsenmesiyle birlikte toplumda dayanışma ve birlik olma duygusu da güçlenir (Başoğul vd., 2017).

Bir ülkenin ekonomik kalkınmasında da çocuk refahı kritik bir faktördür. Çünkü sağlıklı, eğitilmiş ve sosyal olarak uyumlu nesiller, ülkenin işgücünün verimliliğini artırarak ekonomiye de olumlu yönde katkı sağlamaktadır (Günsoy, 2009).

Bu bakış açısıyla bir toplumda çocuk refahının sağlanması toplumun ve ülkenin geleceği için vazgeçilmez bir gerekliliktir. Çocukların sağlıklı, güvende, desteklenmiş ve katılımcı bir şekilde büyümeleri, toplumun sürdürülebilir kalkınması ve toplumsal refahının artırılması önemlidir. Çocuk refahı politikaları ve programları, toplumsal adaletin sağlanmasına, sosyal uyumun artırılmasına ve ekonomik kalkınmanın desteklenmesine yönelik stratejilerle birlikte, çocukların hayatlarını iyileştirmek için önemli bir araçtır (Babajanian, 2013).

Çocuk Refahı ve Çocuk Hakları Sözleşmesi

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS), çocukların haklarının korunması ve geliştirilmesi için tarihi bir öneme sahip olan uluslararası bir sözleşmedir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen bu sözleşme, çocukların temel haklarına saygı duyulmasını ve onların sağlıklı bir şekilde büyümelerini sağlamayı amaçlar. ÇHS, çocuk haklarının evrensel olarak tanınmasını ve korunmasını sağlayarak dünya genelinde çocukların refahını artırmak için önemli bir araç olmuştur. ÇHS, 1989 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilmiş ve 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, 18 yaşın altındaki her çocuğun temel haklarına yönelik koruyucu ve teşvik edici hükümler içerir (Erbay, 2021). ÇHS'nin temel amacı, çocukların bütün katılım haklarına saygı gösterilmesini ve çocukların herhangi bir ayrımcılığa uğramadan eşit bir şekilde büyümelerini sağlamaktır. Bununla birlikte çocukların sağlıklı ve güvenli bir şekilde büyümelerini ve refahlarını artırmayı hedeflemektedir (Gören, 2017).

ÇHS'nin önemi incelendiğinde, Evrensel Bir Uygulama, Çocuk Hakları Yönetim Organı, Çocuk Hakları Evrensel Beyannamesi, Çocuk Odaklı Politikalar, Çocuk Hakları Aktivizmi ve Bilinçlenme'nin vurgulandığı görülmektedir (Kilkelly, 2020).

a. Evrensel Bir Uygulama: ÇHS, dünyada hemen hemen tüm ülkeler tarafından kabul edilen ve imzalanan ilk insan hakları sözleşmesidir. Bugüne kadar 196 ülke ve bölgeler, ÇHS'ni kabul ederek çocuk haklarını ulusal düzeyde tanıyan ve koruyan yasalar ve politikalar geliştirmiştir. Bu evrensel kabul, çocuk haklarının küresel bir norm haline gelmesini sağlamıştır (Kilkelly, 2020).

b. Çocuk Hakları Yönetim Organı: ÇHS, sözleşmenin uygulanması ve izlenmesi için Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi tarafından yönetilir. Bu komite, üye devletlerin sözleşmeyi nasıl uyguladığını izler ve çocuk hakları alanında tavsiyelerde bulunur. Bu mekanizma, çocuk haklarının etkin bir şekilde uygulanmasını ve düzenlenmesini sağlar (Kilkelly, 2020).

c. Çocuk Hakları Evrensel Beyannamesi: ÇHS, çocuk hakları alanında bir dönüm noktası oluşturmuştur ve çocuk haklarına yönelik evrensel bir beyannamenin kabul edilmesine yol açmıştır. Sözleşmenin kabul edilmesi, dünyada çocuk haklarına verilen önemi vurgularken, çocukların birey olarak tanınması ve korunması gerektiğini gösterir (Kilkelly, 2020).

d. Çocuk Odaklı Politikalar: ÇHS'nin kabul edilmesi, ülkelerin çocukları öncelikli bir konu olarak ele almalarını teşvik etmiştir. Çocuk haklarına dair politikalar, çocukların sağlıklı bir şekilde büyümeleri, eğitim alma hakları, korunmaları ve katılımları üzerine yoğunlaşmıştır. Böylece, çocukların refahının artırılmasına ve haklarının korunmasına yönelik önemli adımlar atılmıştır (Kilkelly, 2020).

Derleme

e. *Çocuk Hakları Aktivizmi ve Bilinçlenme*: ÇHS'nin kabulü, çocuk hakları aktivizminin artmasına ve toplumlarda çocuk hakları konusunda bilinçlenmenin yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır. Bu sözleşme, çocukların haklarının tanınması ve korunması için toplumsal farkındalık oluşturmuş ve bu alanda çalışan sivil toplum örgütlerinin güçlenmesine yardımcı olmuştur (Kilkelly, 2020).

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS), çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesi için önemli bir uluslararası belge olarak kabul edilmiştir. Çocuk refahına yönelik çok önemli ve evrensel kabulü yüksek düzeyde olan bu sözleşme, çocuk hakları konusundaki toplumsal bilinçlenmeyi artırarak çocukların refahını ve güvenliğini artırmıştır. ÇHS çocuk refahını yükseltmeye odaklanırken aynı zamanda, çocukların temel haklarının korunması için etkili bir çerçeve sunmakta, çocuk hakları alanında daha fazla ilerleme ve gelişme için önemli bir yol haritası oluşturmaktadır (Kilkelly, 2020).

ÇHS'nin Çocuk Refahı Üzerindeki Etkisi

Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuk için önemli evrensel bir uygulama olması nedeniyle tüm Dünya'da çocukların refahını sağlayabilmek, koruyabilmek ve yükseltebilmek için hizmet etmektedir. Sözleşmenin kapsayıcı olması, genel olarak toplumlar tarafından uygulanabilir olması büyük bir önem ifade etmektedir (Reinbold, 2019). Çocuk refahının yasal bir süreçle yönetilmesi de çocuklar için sürdürülebilir bir geleceğin göstergesi olabilmektedir. Bu bakış açısıyla ÇHS'nin çocuk refahı üzerindeki etkileri farklı başlıklar altında ifade edilmektedir (Bernstein, 2016).

a. *Hak Temelli Yaklaşım*: ÇHS, çocukların insan haklarına sahip olduğu temelinde kurulmuş bir belgedir. Bu nedenle, ÇHS, çocuk refahını hak temelli bir yaklaşım üzerinden ele alır. Çocuklar, birey olarak tanınır ve fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimlerini desteklemek için öncelikli haklara sahip oldukları vurgulanır. Bu yaklaşım, çocukların refahını artırmada ve haklarının korunmasında etkili bir yol sağlar (Bernstein, 2016).

b. *Kapsayıcı Yaklaşım*: ÇHS, tüm çocukların refahını kapsayan kapsayıcı bir yaklaşımı benimser. Sözleşme, cinsiyet, etnik köken, sosyo-ekonomik durum veya fiziksel engeller gibi faktörlerden bağımsız olarak tüm çocuklara eşit haklar tanır. Bu sayede dezavantajlı ve marjinal gruplara mensup çocukların da refahı gözetilir ve eşit fırsatlar sağlanır (Bernstein, 2016).

c. *Katılımcı Yaklaşım*: ÇHS, çocukların kendi hakları ve refahları üzerinde katılım hakkına sahip olduklarını vurgular. Bu nedenle, çocukların görüşlerinin alınması, karar verme süreçlerine katılımları teşvik edilir. Çocukların aktif katılımı, onların refahını artırmak ve çocuk politikalarının etkinliğini sağlamak için önemlidir (Bernstein, 2016).

d. *Koruyucu Rol*: ÇHS, çocukların istismar, ihmal ve sömürü gibi tehlikelerden korunması için etkili bir çerçeve sunar. Sözleşme, çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal güvenliğini sağlamayı amaçlar ve onları zararlı etkilerden korumak için gerekli tedbirlerin alınmasını öngörür (Bernstein, 2016).

4. Çocuğun İyi Olma Hali

Çocukların iyi olma hali, fiziksel, duygusal ve sosyal olarak sağlıklı olmaları anlamına gelir. Bu kapsamlı sorumluluk, onların sağlıklı büyüme ve gelişmesini sağlar ve onlara mutlu ve tatmin edici bir yaşam sürmelerine de yardımcı olur (World Health Organization, 2003). Çocukların iyi olma halini desteklemek için aileler, öğretmenler ve toplumdaki diğer yetişkinler birlikte çalışabilirler. Aileler, çocuklarına sevgi, destek ve ilgi gösterebilirler. Ayrıca, çocukların güvenli ve destekleyici bir ev ortamında büyümelerini sağlayabilirler. Öğretmenler, çocukların öğrenme ve gelişmelerine yardımcı olabilirler. Ayrıca, çocukların sosyal becerilerini geliştirmelerine ve arkadaş edinmelerine katkı sağlayabilirler. Toplumdaki diğer yetişkinler ise, çocukların sağlıklı beslenmelerine, yeterli uyku almalarına ve düzenli egzersiz yapmalarına yardımcı olarak riskli davranışlardan uzak durmalarını sağlayabilirler (Fomby & Cherlin, 2007).

Bir çocuğun iyi olma hali, sadece hastalık veya bozukluk olmaması anlamına gelmez, aynı zamanda genel refahını, mutluluğunu ve başarısını da içerir. Fiziksel açıdan, iyi bir sağlık durumu,

Derleme

düzenli bir uyku düzeni, dengeli bir beslenme alışkanlığı ve düzenli fiziksel aktivite ile ilişkilidir. Zihinsel sağlık, çocuğun bilişsel yeteneklerinin gelişimi, öğrenme becerileri, dil ve iletişim yetenekleri ile ilgilidir. Duygusal olarak iyi olma hali, çocuğun duygusal dengeye sahip olması, stresle başa çıkabilmesi ve öz saygıya sahip olması anlamına gelir. Ayrıca, çocuğun sosyal becerileri ve ilişkileri de iyi olma hali açısından önemlidir. İyi bir sosyal destek ağına sahip olmak, uyumlu ilişkilerin kurulması ve empati yeteneği, çocuğun sosyal açıdan iyi olmasını sağlar. Çocuğun iyi olma hali, onun genel yaşam kalitesini etkiler ve potansiyelini gerçekleştirme için önemli bir temel oluşturur. Bu nedenle, çocukların iyi olma hali üzerine yapılan araştırmalar, çocukların sağlığı ve mutluluğu için büyük önem taşır ve çocuk gelişimi üzerinden politika ve müdahalelerin şekillendirilmesinde kritik bir rol oynar (Brown, Manning & Stykes, 2015). Çocuğun iyi olma halini sağlayan koşullar incelendiğinde, maddi refah, çocuk sağlığı, eğitime katılım, davranışlar ve riskler, konut ve çevre şartları ile ilgili koşulların ön plana çıktığı görülmektedir (Gupta, de Wit & McKeown, 2007).

Maddi Refah

Çocukların iyi olma hali, maddi refahları açısından da değerlendirilmelidir. Maddi refah, çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanması, yaşam standartlarının düzgün bir şekilde sürdürülmesi ve ekonomik olarak güvende olması anlamına gelir. Maddi refah, çocuğun beslenme, barınma, giyim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasını ve sağlıklı bir yaşam sürmesini sağlar. Bununla birlikte, maddi refah aynı zamanda çocuğun eğitim olanaklarına erişimi, kültürel etkinliklere katılma imkanları ve sosyal yardım programlarından yararlanabilmesini ifade etmektedir (Friedline, Chen & Morrow, 2021). Çocuğun maddi refahının sağlanması, onun gelişimine ve başarısına doğrudan etki eder. Maddi sıkıntılar içinde büyüyen çocuklar, beslenme eksiklikleriyle karşılaşabilir, eğitim fırsatlarından mahrum kalabilir ve sosyal eşitsizliklerle karşı karşıya gelebilir. Bu nedenle, çocukların maddi refahı için politika yapımcıların ve toplumun çocukların temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik tedbirler alması gerekmektedir. Gelir eşitsizliklerinin azaltılması, sosyal yardım programlarının geliştirilmesi ve eğitim olanaklarının artırılması gibi adımlar, çocukların maddi refahını güvence altına alır ve daha adil bir toplum yaratır (Engle & Black, 2008).

Çocuk Sağlığı

Çocuğun iyi olma hali, sağlıklı bir beden ve zihinle ilişkilidir ve çocuk sağlığı bu açıdan büyük önem taşır. Çocukların sağlığı, bedensel, zihinsel ve duygusal açıdan iyi olma durumlarını kapsar. Bedensel sağlık, çocuğun fiziksel ihtiyaçlarının karşılanması, sağlıklı bir yaşam tarzı benimsemesi ve hastalıklardan korunması anlamına gelir. Çocuğun uyku rutinlerinin düzenli olması, vücudunun ihtiyacı olan sağlıklı yiyeceklerle beslenmesi ve düzenli olarak egzersiz yapması bedensel sağlığını destekler. Bunun yanında, düzenli tıbbi kontroller ve aşılar da çocuğun sağlık durumunu izlemek ve önleyici sağlık hizmetleri sağlamak için önemlidir (Tatlıcıoğlu, 2022).

Zihinsel sağlık, çocuğun bilişsel yeteneklerinin gelişimi, öğrenme becerileri, dil ve iletişim yetenekleriyle ilişkilidir. Çocuğun zihinsel sağlığının desteklenmesi, onun öğrenme potansiyelini ortaya çıkarmasına yardımcı olur. Zihinsel stimülasyon, oyun ve yaratıcı etkinliklere katılım gibi faktörler, çocuğun zihinsel sağlığını destekler (Şahin vd., 2019).

Duygusal olarak iyi olma hali, çocuğun duygusal dengeye sahip olması, stresle başa çıkabilmesi ve öz saygıya sahip olması anlamına gelir. Çocuğun duygusal sağlığını desteklemek, onun duygusal dünyasının farkında olmak, duygusal ifadelerini ifade etmesine ve olumsuz duygusal deneyimlerle başa çıkmasına yardımcı olmak gereklidir (Demirtaş, 2018). Bu durumda bağlı olarak çocuğun sosyal sağlığı da iyi olma hali açısından önemlidir. Sosyal beceri gelişimi, empati ve iş birliği gibi faktörler, çocuğun sosyal açıdan iyi olmasını sağlar. Ayrıca, sağlıklı sosyal ilişkiler kurabilmesi ve destekleyici bir aile ve toplum ortamına sahip olması da çocuğun sosyal sağlığını etkiler (Kandır & Alpan, 2008).

Çocuğun iyi olma hali, sağlıklı bir beden, zihin, duygu ve sosyal uyum içeren bir dengenin kazanılmasını gerektirir. Bu nedenle, çocuk sağlığına yönelik koruyucu önlemlerin alınması, erken tanı ve tedavi hizmetleri sağlanması ve destekleyici bir çevrenin oluşturulması önem taşır (Parish, Rose, Swaine, Dababnah & Mayra, 2012).

Eğitime Katılım

Çocuğun iyi olma hali, eğitime katılımıyla da doğrudan ilişkilidir. Eğitime katılım, çocuğun eğitim sürecine aktif bir şekilde dahil olmasını ve eğitim olanaklarından faydalanmasını sağlar. Eğitimin temel bir insan hakkı olduğu ve çocuğun gelişimi için hayati bir öneme sahip olduğu unutulmamalıdır.

Eğitime katılımın önemi çeşitli boyutlarda görülebilir. İlk olarak, eğitime katılan çocuklar, bilgi ve becerilerini geliştirme fırsatı bulurlar. Okula düzenli olarak devam etmek, çocuğun öğrenme sürecine sürekli katılmasını sağlar. Bu sayede çocuk, bilişsel yeteneklerini artırabilir, akademik başarı elde edebilir ve gelecekteki potansiyelini gerçekleştirme şansını yakalar (Storli & Hansen Sandseter, 2019).

Eğitime katılımın diğer bir önemli yanı, sosyal ve duygusal gelişim açısından fırsatlar sunmasıdır. Okul ortamında diğer çocuklarla etkileşimde bulunma ve arkadaşlık ilişkileri kurma imkânı, çocuğun sosyal becerilerini geliştirmesine yardımcı olur. Aynı zamanda, okulda öğretmenlerle ve diğer yetişkinlerle iletişim kurarak, sağlıklı yetişkin-öğrenci ilişkileri geliştirebilir ve duygusal desteğe erişebilir. Okul, çeşitli sanatsal, kültürel ve spor etkinliklerine katılım fırsatı sunar. Bu aktiviteler, çocuğun yaratıcılığını ve ilgilerini keşfetmesine, liderlik yeteneklerini geliştirmesine ve kendine güven duymasına yardımcı olur. Ayrıca, okulda sunulan rehberlik ve kariyer hizmetleri, çocuğun gelecekteki eğitim ve meslek planlarını şekillendirmesine destek olur (Duran, Taştekin, 2020). Eğitime katılımın sağlanması, her çocuğun eşit eğitim fırsatlarına erişimini garanti etmek anlamına gelir. Eğitim sistemi, toplumun tüm çocuklarına kapsayıcı bir şekilde hizmet vermeli ve engelleri ortadan kaldırmalıdır. Herkesin eğitime katılmasını sağlamak için, ekonomik, sosyal, kültürel ve coğrafi engellerin azaltılması ve dezavantajlı gruplara özel destek mekanizmalarının oluşturulması önemlidir.

Çocuğun iyi olma hali eğitime katılımıyla yakından ilişkilidir. Eğitime erişim ve aktif katılım, çocuğun bilgi, beceri, sosyal yetenekler ve duygusal gelişim gibi birçok alanda olumlu etkiler sağlar. Tüm çocukların eşit ve kapsayıcı bir eğitimden faydalanmalarının sağlanması, toplumun sürdürülebilir kalkınması için önemlidir (Cansever & Erol, 2016).

Davranışlar ve Riskler

Çocuğun iyi olma hali, sağlıklı bir gelişim ve mutluluk için gerekli olan davranışları içerir. Olumlu davranışlar, çocuğun fiziksel, zihinsel ve duygusal sağlığını desteklerken, riskli davranışlar ise çocuğun iyi olma halini tehlikeye atabilir. Olumlu davranışlar çocuğun iyi olma halini destekler. Bu davranışlar arasında düzenli fiziksel aktivite yapmak, sağlıklı beslenme alışkanlıklarına sahip olmak, uygun bir uyku düzenine sahip olmak ve düzenli olarak sağlık kontrollerine gitmek yer alır. Aynı zamanda, olumlu sosyal ilişkilere sahip olmak, arkadaşları ve aile üyeleriyle sağlıklı iletişim kurabilmek, empati gösterebilmek, problem çözebilmek ve duygularını sağlıklı bir şekilde ifade edebilmek de çocuğun iyi olma halini destekler (Karakaş & Çevik, 2016).

Ancak, bazı riskli davranışlar çocuğun iyi olma halini tehlikeye atabilir. Bunlar arasında sigara içmek, alkol veya uyuşturucu kullanmak, şiddet içeren davranışlar sergilemek, zararlı ilişkilere dahil olmak, madde bağımlılığı, obezite, depresyon, anksiyete gibi mental sağlık sorunları geliştirmek bulunur. Bu davranışlar çocuğun fiziksel sağlığını olumsuz etkilemenin yanı sıra, akademik başarılarını, sosyal ilişkilerini ve genel iyi olma halini olumsuz yönde etkileyebilir. Bu nedenle, çocuğun iyi olma hali için olumlu davranışların teşvik edilmesi önemlidir. Sağlıklı yaşam tarzı alışkanlıklarının oluşturulması, çocuğun güvenli ve destekleyici bir çevrede yetişmesi, ebeveynler ve eğitimciler tarafından erken dönemde riskli davranışlara karşı bilgilendirme ve rehberlik sağlanması bu konuda etkili önlemlerdir (Mollborn vd., 2014). Ayrıca, çocuğun duygusal ihtiyaçlarının karşılanması, bireysel ilgi ve desteğin sağlanması da çocuğun iyi olma halini destekleyen faktörlerdir.

Konut ve Çevre Şartları

Derleme

Çocuğun iyi olma hali, sadece fiziksel ve duygusal sağlıkla ilgili değildir, aynı zamanda çocuğun yaşadığı konut ve çevre şartlarıyla da yakından ilişkilidir. Çocuğun yaşadığı ortamın güvenli, destekleyici ve uygun olması, sağlıklı bir gelişim ve iyi olma halinin temel bir bileşenidir (Sameroff & Seifer, 2021). Öncelikle, konutun güvenli olması büyük önem taşır. Çocuğun yaşadığı evin yapısal sağlamlığı, elektrik tesisatının düzgün çalışması, merdivenlerin güvenli olması gibi faktörler, çocuğun fiziksel güvenliğini korumaya yardımcı olur. Ayrıca, evin içinde tehlikeli maddelerin erişilemez bir şekilde saklanması, keskin eşyaların uygun bir şekilde muhafaza edilmesi gibi önlemler alınmalıdır. Böylece, çocuğun yaralanma riski azalır ve güvende hissedebilir.

Çevre şartları da çocuğun iyi olma hali üzerinde etkilidir. Çocuğun yaşadığı mahalle veya bölgenin güvenli olması, suç oranının düşük olması çocuğun rahat hissetmesini sağlar. Ayrıca, yeşil alanların bulunması, parklar, bahçeler veya spor alanları gibi çocuğun fiziksel aktivite yapabileceği açık alanların olması da önemlidir (Shortt & Ross, 2021). Çünkü açık havada oyun oynamak, hareket etmek ve doğayla etkileşimde bulunmak çocuğun fiziksel ve zihinsel sağlığına katkıda bulunur. Bu bağlamda çocuk dostu çevre düzenlemeleri çocuğun duygusal ve sosyal gelişimine katkıda bulunur.

5. Gönüllülük Hizmeti

Gönüllülük hizmeti, çocuk refahının artırılmasında önemli bir rol oynar. Gönüllü olarak harcanan zaman, enerji ve beceriler, çocukların yaşam kalitesini yükseltmek ve onlara daha iyi bir gelecek sağlamak için büyük bir fırsattır (Wu vd., 2022). Gönüllüler, okullarda veya eğitim merkezlerinde ek dersler vererek çocukların akademik başarısını artırabilir veya okuma yazma becerilerini geliştirmelerine yardımcı olabilir. Ayrıca, sanat, spor veya müzik gibi alanlarda çocuklara rehberlik ederek yaratıcılıklarını keşfetmelerini ve yeteneklerini geliştirmelerini sağlayabilir.

Gönüllüler ayrıca çocukların ihtiyaçlarını da destekleyebilir. Hastanelerde veya sağlık merkezlerinde çocukların moralini yükseltebilir, onlara eşlik edebilir veya oyun grupları düzenleyebilir. Bununla birlikte, kırsal veya dezavantajlı bölgelerde yaşayan çocuklara sağlık taramaları, aşılar veya temel sağlık eğitimi gibi konularda yardımcı olabilirler. Bu tür gönüllük hizmetleri, çocukların sağlık durumlarını iyileştirerek onların daha sağlıklı bir yaşam sürmelerini destekler (McLeish & Redshaw, 2019). Dezavantajlı durumda olan çocuklarla çalışan gönüllüler, onları motive edebilir, özgüvenlerini artırabilir ve yaşamlarında olumlu değişiklikler yapmalarını sağlayabilir. Gönüllü faaliyetler, çocukların ihtiyaçları hakkında farkındalık yaratır ve toplumu daha duyarlı hale getirir. Ayrıca, gönüllülük deneyimi çocukları ve gençleri de sosyal sorumluluk bilinciyle yetiştirir ve onları gelecekte başkalarına yardım etmeye teşvik eder (Uştuk & Traummüller, 2022).

6. Çocuk ve Savunuculuk

Savunuculuk, çocukların haklarını koruma ve geliştirme amacıyla etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Çocuklar, her toplumun geleceğini şekillendiren temel unsurlardır. Onların sağlıklı gelişimi, toplumların sürdürülebilir bir şekilde büyümesini sağlar. Çocukların refahı, eğitim, beslenme, barınma ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasıyla doğrudan ilişkilidir. Aynı zamanda, çocukların iyi olma hali, toplumsal adaletin bir göstergesidir ve toplumların refah düzeyini yansıtır (Gencer, 2019).

Savunuculuk, toplumda çocukların haklarını koruyan ve onların refahını artırmayı hedefleyen önemli bir süreçtir. Çocuk haklarına dayalı savunuculuk çalışmaları, çocukların sesini duyurarak politika yapımcıları ve karar vericileri çocukların ihtiyaçlarına daha duyarlı ve etkili bir şekilde cevap vermeye teşvik eder. Savunuculuk, çocukların eşitlik, adalet ve fırsat eşitliği için mücadele etmelerine yardımcı olur. Çocuk refahının artırılması için sağlık ve eğitim imkanlarının geliştirilmesi kritik bir adımdır. (Michail vd., 2023). Sağlık hizmetlerine erişim, çocukların fiziksel ve zihinsel sağlığının korunmasında önemli rol oynar. Aynı şekilde, kaliteli eğitim imkanlarına erişim, çocukların potansiyellerini gerçekleştirmelerini sağlar ve toplumların kalkınmasına katkıda bulunur. Savunuculukta çocuk refahının artırılması, toplumların en kırılgan ve değerli üyeleri olan çocukların haklarının korunmasını ve geliştirilmesini hedefleyen önemli bir süreçtir (Apaydın & Altun, 2021).

Derleme

Sağlık, eğitim, koruma ve katılım gibi alanlarda yapılan etkili savunuculuk çalışmaları, çocukların refahını artırırken toplumların da daha sağlıklı, adil ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşmasına katkı sağlar. Bu nedenle, çocuk refahını artırmak için karar vericiler, sivil toplum örgütleri, ebeveynler ve toplumun tüm paydaşları birlikte çalışmalı ve çocukların iyi olma hali için gerekli önlemleri almalıdır.

Sivil toplum kuruluşları ve yerel topluluklar, çocuk refahının savunuculuğunda etkili bir rol oynar. Bu kuruluşlar, çocuklara yönelik hizmetlerin geliştirilmesi, kaynakların sağlanması ve ihtiyaçların karşılanması için mücadele ederler. Ayrıca, bilinçlendirme kampanyaları ve eğitim etkinlikleri düzenleyerek toplumdaki farkındalığı artırır. Bu şekilde, çocukların haklarının korunmasını ve onların refahını teşvik ederler (Apaydın & Altun, 2021).

Devlet düzeyinde, çocuk refahının savunuculuğu politika ve yasal düzenlemelerin geliştirilmesini gerektirir. Hükümetler, çocuk haklarına dayalı yasaları korur ve çocukların ihtiyaçlarını karşılamak için politika değişikliklerini teşvik eder. Bunlar, çocuk istismarı ve ihmaliyle mücadele etmek, çocukların eğitime erişimini sağlamak ve çocuk sağlığı hizmetlerini iyileştirmek gibi konuları içerir (Ooms, 2019). Ayrıca, çocukların katılımını ve katkısını teşvik eden politikalar ve programlar da önemlidir.

Çocuk refahının savunuculuğu, çocukların seslerini duyurmalarını sağlamak ve onların güçlendirilmesini desteklemek açısından da önemlidir. Çocukların katılımı, onların kendi haklarını ve ihtiyaçlarını ifade etmelerini sağlar. Bu nedenle, çocukların toplumdaki karar süreçlerine ve politika oluşturma süreçlerine dahil edilmesi önemlidir (Dalrymple, 2002). Ayrıca, çocuklara yönelik güvence mekanizmaları oluşturulması ve çocukların şikayetlerini duyurabilecekleri etkin mekanizmaların sağlanması da savunuculuk çabalarının bir parçasıdır.

7. Çocuk Katılımı

Çocuk katılımı, çocukların kendi yaşamlarının aktif birer parçası olmalarını sağlamayı hedefler. Çocuklar, karar süreçlerine katıldıklarında, düşünceleri, fikirleri ve deneyimleriyle katkıda bulunabilirler. Bu, çocukların özgüvenlerini geliştirmelerine ve kendilerini ifade edebilmelerine olanak tanır. Ayrıca, çocuk katılımı sayesinde çocuklar, toplumun ve hükümetin politikalarının etkin bir şekilde şekillendirildiği ve onların ihtiyaçlarının karşılandığı bir ortamda büyüme fırsatı bulurlar (Lansdown, 2009).

Çocuk katılımı için güçlendirme önemli bir adımdır. Çocukların güçlendirilmesi, kendi yeteneklerini geliştirmeleri, kendilerini ifade etmeleri ve karar alma süreçlerinde aktif bir şekilde yer almaları anlamına gelir. Çocukların güçlendirilmesi, onların kendine güvenlerini artırır ve özsayıgılarını geliştirir. Bu da çocukların daha bağımsız, bilinçli ve toplumda aktif bireyler olmalarını sağlar. Çocukların güçlendirilmesi için eğitim, bilgilendirme, liderlik becerileri kazandırma gibi çeşitli yöntemler kullanılabilir (Sinclair, 2004).

Çocuk katılımında iş birliği ve ortaklık önemlidir. Çocuk refahı için farklı paydaşlar arasında iş birliği, daha etkili sonuçlar elde edilmesini sağlar. Çocuklar, aileleri, eğitimcileri, toplum liderleri, sivil toplum kuruluşları ve hükümet yetkilileriyle birlikte çalışarak çözümler üretebilir ve çocukların haklarının korunmasına katkıda bulunabilirler. Ortaklık, çocukların seslerini duyurma ve ihtiyaçlarının karşılanması için güçlü bir yol sağlar (Husby, Slettebø & Juul, 2018).

Çocuk refahı için çocuk katılımı, çocukların haklarının korunması ve onların yaşamlarının aktif birer parçası olmaları için kritik öneme sahiptir. Çocuk katılımı, çocukların güçlendirilmesini, kendilerini ifade etmelerini ve karar süreçlerinde yer almalarını sağlar. İş birliği ve ortaklık da çocuk refahı çalışmalarında önemli bir rol oynar ve çocukların seslerini duyurmak için güçlü bir mekanizma sağlar. Çocuk katılımının teşvik edilmesi ve güçlendirme çalışmalarının yaygınlaştırılması, çocukların refahının artırılmasına ve toplumların daha iyi bir geleceğe doğru ilerlemesine yardımcı olacaktır.

8. Sonuç

Derleme

Çocuk refahı, çocukların sağlıklı, güvende, desteklenmiş ve katılımcı bir şekilde büyümelerini sağlamayı hedefleyen hayati bir kavramdır. Sağlıklı ve refah içinde büyüyen bir nesil, toplumların ve ülkelerin geleceği için temel bir kaynaktır. Çocuk haklarına saygı duyan, sosyal adaleti sağlayan ve eşitlikçi politikalarla desteklenen bir çocuk refahı sistemi, bir toplumun ilerlemesi ve sürdürülebilirliği için vazgeçilmezdir.

Çocuk refahının önemini vurgulamak ve çocukların iyi olma hallerini sağlamak için çeşitli önlemlerin ve yaklaşımların kullanılmasının gerekliliği ifade edilmektedir. Çocuk refahı, bir toplumun sağlığı, sürdürülebilir kalkınması ve geleceği için hayati bir unsurdur. Bu nedenle, çocukların iyi olma hali, gönüllülük hizmeti, çocuk ve savunuculuk ve çocuk katılımı gibi konulara odaklanmak önemlidir. Çocukların iyi olma hali, fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal açıdan sağlıklı olmalarını, potansiyellerini gerçekleştirmelerini ve yaşam kalitelerini artırmalarını içerir. Bu, çocukların sağlıklı bir çevrede büyümeleri, beslenme, barınma, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimleri gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasıyla mümkün olur.

Sonuç olarak, çocuk refahı, bireylerin, toplumların ve ülkelerin sürdürülebilir kalkınması için hayati bir öneme sahiptir. Çocukların iyi olma hallerinin sağlanması, toplumun her kesimi tarafından desteklenen kapsamlı bir yaklaşım gerektirir. Sosyal refah politikaları, yasal düzenlemeler, sosyal hizmetler, gönüllülük hizmetleri, çocuk ve savunuculuk çalışmaları ve çocuk katılımı gibi alanlarda yapılan çalışmalar, çocuk refahının artırılmasında etkili bir rol oynar. Bu çabaların birleştirilmesi ve sürekli olarak güçlendirilmesi, çocukların sağlıklı, güvende ve mutlu bir şekilde büyümesini sağlamak için önemlidir.

Kaynakça

- Apaydın, E., & Altun, F. (2021). Sosyal girişimcilik ile sosyal hizmet arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 18(39), 777-803. doi:10.26466/opus.841939.
- Babajanian, B. (2013). Social protection and its contribution to social inclusion. In *Presented at the UNDESA expert group meeting*.
- Bernstein, M. M. (2016). Honouring the twenty-fifth anniversary of the United Nations Convention on the Rights of the Child: Transforming child welfare in Canada into a stronger child rights-based system. *Transforming Child Welfare*, 1: Canada Press.
- Brown, S. L., Manning, W. D., & Stykes, J. B. (2015). Family structure and child well-being: Integrating family complexity. *Journal of Marriage and Family*, 77(1), 177-190. doi:10.1111/jomf.12145.
- Cansever, B. A., & Erol, P. Ö. (2016). Bir Toplumsal Hareketlilik Aracı Olarak Kız Çocuklarının Eğitimi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1). doi:10.17218/husband.18192.
- Chung, E. K., Kahn, S., Altshuler, M., Lane, J. L., & Plumb, J. (2016). The Jeffstars Advocacy and Community Partnership Elective: a closer look at child health advocacy in action. *MedEdPORTAL*, 12(1), 1-9. doi: 10.15766/mep_2374-8265.10526
- Dalrymple, J. (2002). Family group conferences and youth advocacy: The participation of children and young people in family decision making. *European Journal of social work*, 5(3), 287-299. doi:10.1080/714053160.
- Daro, D., & Dodge, K. A. (2009). Creating community responsibility for child protection: Possibilities and challenges. *The Future of Children/Center for the Future of Children, the David and Lucile Packard Foundation*, 19(2), 67. doi: 10.1353/foc.0.0030.
- Demirtaş, A. S. (2018). Duygu Düzenleme Stratejileri ve Benlik Saygısının Mutluluğu Yordayıcılığı. *Turkish Studies*, 13, 11. doi:10.7827/Turkishstudies.13465.

Derleme

- Dettlaff, A. J., & Boyd, R. (2020). Racial disproportionality and disparities in the child welfare system: Why do they exist, and what can be done to address them? *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 692(1), 253-274. [doi:10.1177/0002716220980329](https://doi.org/10.1177/0002716220980329).
- Engle, P. L., & Black, M. M. (2008). The effect of poverty on child development and educational outcomes. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1136(1), 243-256. [doi:10.1196/annals.1425.023](https://doi.org/10.1196/annals.1425.023).
- Erbay, E. (2021). *Çocuk hakları* (Vol. 6). Yeni İnsan Yayınevi.
- Friedline, T., Chen, Z., & Morrow, S. P. (2021). Families' financial stress & well-being: The importance of the economy and economic environments. *Journal of Family and Economic Issues*, 42, 34-51.
- Fomby, P., & Cherlin, A. J. (2007). Family instability and child well-being. *American sociological review*, 72(2), 181-204. [doi:10.1177/000312240707200203](https://doi.org/10.1177/000312240707200203).
- Gencer, T. E. (2019). Dezavantajlı bireylerle ve marjinalize olmuş gruplarla çalışırken sosyal işlevselliği geliştirme ihtiyacı ve savunuculuk faaliyetleri. Ö. Altındağ, O. Tatlıcıoğlu, Y. Kryvenko (Ed.), *Current Problems and Approaches in Social Work (73-83)*. Londra: IJOPEC Publication.
- Gören, Z. (2017). Janusz Korczak'ın izinde günümüzde çocukların temel hakları. *Istanbul Commerce University Journal of Social Sciences/İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(32), 43-67. Erişim Tarihi: 23.06.2023. https://ticaret.edu.tr/uploads/dosyalar/215/32_Sosyal_Hukuk_%202017_2_SD_8.pdf#page=49
- Gromada, A., Rees, G., & Chzhen, Y. (2020). *Worlds of influence: Understanding what shapes child well-being in rich countries*. United Nations Children's Fund.
- Gupta RP, de Wit ML, & McKeown D. (2007). The impact of poverty on the current and future health status of children. *Paediatr Child Health*. Oct;12(8):667-72. doi: [10.1093/pch/12.8.667](https://doi.org/10.1093/pch/12.8.667).
- Günsoy, G. (2009). Beşerî sermaye ve insani gelişme için erken çocukluk eğitiminin önemi. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 4(2), 23-43. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/beyder/issue/3479/47333>.
- Husby, I. S. D., Slettebø, T., & Juul, R. (2018). Partnerships with children in child welfare: The importance of trust and pedagogical support. *Child & Family Social Work*, 23(3), 443-450. [doi:10.1111/cfs.12435](https://doi.org/10.1111/cfs.12435).
- Kandır, A., & Alpan, U. Y. (2008). Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişime anne-baba davranışlarının etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(14), 33-38. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/spcd/issue/21109/227348>.
- Karakaş, B., & Çevik, Ö. C. (2016). Çocuk refahı: Çocuk hakları perspektifinden bir değerlendirme. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(3), 887-906. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/gaziuibfd/issue/28284/300453>.
- Kilkelly, U. (2020). The UN convention on the rights of the child: Incremental and transformative approaches to legal implementation. In *Human Rights Monitoring and Implementation* (pp. 6-20). Routledge.
- Kruk ME, Gage AD, Arsenault C, Jordan K, Leslie HH, Roder-DeWan S, Adeyi O, Barker P, Daelmans B, Doubova SV, English M, García-Elorrio E, Guanais F, Gureje O, Hirschhorn LR, Jiang L, Kelley E, Lemango ET, Liljestrand J, Malata A, Marchant T, Matsoso MP, Meara JG, Mohanan M, Ndiaye Y, Norheim OF, Reddy KS, Rowe AK, Salomon JA, Thapa G, Twum-Danso NAY, Pate M. (2018). High-quality health systems in the Sustainable Development

Derleme

- Goals era: time for a revolution. *The Lancet global health*, 6(11), e1196-e1252. doi: [10.1016/S2214-109X\(18\)30386-3](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(18)30386-3).
- Lansdown, G. (2009). The realisation of children's participation rights: Critical reflections. In *A handbook of children and young people's participation* (pp. 33-45). Routledge.
- Lefebvre, R. C. (2013). *Social marketing and social change: Strategies and tools for improving health, well-being, and the environment*. John Wiley & Sons.
- Lough, B. J. (2014). Social work perspectives on international volunteer service. *British Journal of Social Work*, 44(5), 1340-1355. doi: [10.1093/bjsw/bct001](https://doi.org/10.1093/bjsw/bct001).
- McLeish, J., & Redshaw, M. (2019). "Being the best person that they can be and the best mum": a qualitative study of community volunteer doula support for disadvantaged mothers before and after birth in England. *BMC pregnancy and childbirth*, 19(1), 1-11. doi: [10.1186/s12884-018-2170-x](https://doi.org/10.1186/s12884-018-2170-x).
- Michail, S., Baird, K., Fattore, T., & Grace, R. (2023). Operationalising children's participation: Competing understandings of the policy to practice 'gap'. *Children & Society*. doi: [10.1111/chso.12708](https://doi.org/10.1111/chso.12708).
- Mollborn S, James-Hawkins L, Lawrence E, Fomby P. Health lifestyles in early childhood. *J Health Soc Behav*. 2014 Dec;55(4):386-402. doi: [10.1177/0022146514555981](https://doi.org/10.1177/0022146514555981).
- Newland, L. A. (2015). Family well-being, parenting, and child well-being: Pathways to healthy adjustment. *Clinical psychologist*, 19(1), 3-14. doi: [10.1111/cp.12059](https://doi.org/10.1111/cp.12059).
- OECD. (2012). Equity and Quality in Education: Supporting Disadvantaged Students and Schools. OECD Publishing, Paris.
- Ooms, T. (2019). The evolution of family policy: Lessons learned, challenges, and hopes for the future. *Journal of Family Theory & Review*, 11(1), 18-38. doi: [10.1111/jftr.12316](https://doi.org/10.1111/jftr.12316)
- Özmete, E. (2010). Sosyal hizmette sürdürülebilir kalkınma anlayışı: Kavramsal analiz. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22(22), 79-90. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/spcd/issue/21095/227187>.
- Parish, S. L., Rose, R. A., Swaine, J. G., Dababnah, S., & Mayra, E. T. (2012). Financial well-being of single, working-age mothers of children with developmental disabilities. *American journal on intellectual and developmental disabilities*, 117(5), 400-412. doi: [10.1352/1944-7558-117.5.400](https://doi.org/10.1352/1944-7558-117.5.400).
- Pescheny, J. V., Randhawa, G., & Pappas, Y. (2020). The impact of social prescribing services on service users: a systematic review of the evidence. *European journal of public health*, 30(4), 664-673. doi: [10.1093/eurpub/ckz078](https://doi.org/10.1093/eurpub/ckz078).
- Reinbold G., W. (2019). Effects of the Convention on the Rights of the Child on child mortality and vaccination rates: a synthetic control analysis. *BMC Int Health Hum Rights*.19(1):24. doi: [10.1186/s12914-019-0211-9](https://doi.org/10.1186/s12914-019-0211-9).
- Sameroff, A. J., & Seifer, R. (2021). Accumulation of environmental risk and child mental health. In *Children of poverty* (pp. 233-258). Routledge.
- Shortt, N. K., & Ross, C. (2021). Children's perceptions of environment and health in two Scottish neighbourhoods. *Social Science & Medicine*, 283, 114186. doi: [10.1016/j.socscimed.2021.114186](https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.114186).
- Sinclair, R. (2004). Participation in practice: Making it meaningful, effective and sustainable. *Children & society*, 18(2), 106-118. doi: [10.1002/chi.817](https://doi.org/10.1002/chi.817).
- Skivenes, M., & Strandbu, A. (2006). A child perspective and children's participation. *Children, youth and environments*, 16(2), 10-27. doi: [10.1353/cye.2006.0005](https://doi.org/10.1353/cye.2006.0005).

Derleme

- Storli, R., & Hansen Sandseter, E. B. (2019). Children's play, well-being and involvement: how children play indoors and outdoors in Norwegian early childhood education and care institutions. *International Journal of Play*, 8(1), 65-78. doi:10.1080/21594937.2019.1580338.
- Şahin, B., Bozkurt, A., Usta, M. B., Aydın, M., Çobanoğlu, C., & Karabekiroğlu, K. (2019). Zihin kuramı: gelişim, nörobiyoloji, ilişkili alanlar ve Nörogelişimsel Bozukluklar. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 11(1), 24-41. doi: 10.18863/pgy.390629.
- Taderera, C., & Hall, H. (2017). Challenges faced by parents of children with learning disabilities in Opuwo, Namibia. *African Journal of Disability*, 6(1), 1-10. <https://journals.co.za/doi/epdf/10.4102/ajod.v6i0.283>.
- Tatlıcıoğlu, O. (2022). Çocuk Refahı Alanında Yeni Bir Yaklaşım: Çocuğun İyi Olma Hali Yaklaşımı ve Göstergeleri. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 22 (2), 143-166. doi:10.54961/uobild.1197536.
- Theobald, M. (2019). UN Convention on the Rights of the Child: "Where are we at in recognising children's rights in early childhood, three decades on...?". *International Journal of Early Childhood*, 51(3), 251-257. <https://doi.org/10.1007/s13158-019-00258-z>
- UNESCO. (2022). *Reimagining our futures together: A new social contract for education*. UN.
- Uştuk, O. ve Traunmüller, I., C. (2022). Kültürlerarası karşılaşmaların gönüllüler üzerindeki etkileri: kapsayıcı bir toplum için sosyal sorumluluk. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 25 (2), 217-234. <https://doi.org/10.18490/sosars.1111355>.
- Van Bijleveld, G. G., Dedding, C. W., & Bunders-Aelen, J. F. (2015). Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: A state-of-the-art review. *Child & family social work*, 20(2), 129-138. doi:10.1111/cfs.12082.
- World Health Organization. (2003). *Creating an environment for emotional and social well-being: an important responsibility of a health promoting and child-friendly school*. World Health Organization.
- Wu, C., Cheng, S., Zhang, Y., Yan, J., He, C., Sa, Z., ... & Lang, H. (2022). Social responsibility and subjective well-being of volunteers for COVID-19: The mediating role of job involvement. *Frontiers in Psychology*, 13, 985728. doi:10.3389/fpsyg.2022.985728.

Extended Summary

Child welfare is an important consideration that has major implications for the future of our societies. For this reason, it is one of the most important elements that shape every society. Recognizing and protecting children's rights is indispensable to ensure their well-being. However, it is also very important for children to be involved in their abilities and decisions that have an impact on their own lives. That children grow up in a safe, healthy and happy environment is a fundamental requirement for the sustainable development and progress of societies. However, many children around the world still live in harsh conditions and lack wellbeing. When the literature is scanned in order to address child welfare in depth, it is seen that the issues of child well-being, volunteering service, children and advocacy, and child participation are priorities.

The child's well-being refers to the state of being healthy in physical, mental, emotional and social aspects. This depends on factors such as meeting the child's basic needs, access to education, access to health services and living in a safe environment. The quality of children's well-being, depending on the continuity of the child's well-being, allows the child to develop his abilities, reveal his potential and take part in society as an active individual. In order to ensure and maintain the child's well-being, the family and the society need to care about and support volunteering services in cooperation.

Volunteering has an important role in improving child welfare and supporting child well-being. Volunteers who provide volunteer services in this process voluntarily offer their time and resources to support children. Volunteers help children step into a better future by developing programs tailored to their needs, providing educational opportunities, facilitating their access to health services, and providing guidance. Important practices recommended for volunteering include event planning, innovative initiatives, and cooperation with non-governmental organizations.

In order to ensure child welfare, it is important to receive support from the concept of advocacy, which is one of the innovative practices at the global level. When trying to ensure child welfare, it is important to practice knowing the legal rights of children. Children and advocacy are an important field of work to protect children's rights and safeguard their interests. This field aims to ensure that children live their lives on the basis of equality, justice and respect for human rights. Child and advocacy work is needed to protect children from dangers such as abuse, violence, neglect and exploitation and to grow up in a healthy environment.

As in every study aimed to be carried out regarding the child, it is important to ensure child participation in ensuring child welfare. Child participation is an approach that encourages children to actively participate in their own lives. This approach allows children to participate in decision-making processes, express their opinions and influence social functioning. Child participation helps lay the foundations of a democratic society by improving children's self-confidence and leadership skills. From this perspective, this section will include information about child well-being, volunteering service, children and advocacy, and child participation in order to understand child welfare and ensure the sustainability of the studies. In this context, it is thought that much more effective and permanent practices can emerge through different support channels to ensure child welfare.